

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI

**KAMUSAL MEKANLARIN GENDER SİSTEMATİK YAKLAŞIM
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Zeynep YILMAZ

**AĞUSTOS 2006
TRABZON**

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI

**KAMUSAL MEKANLARIN GENDER SİSTEMATİK YAKLAŞIM
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Mimar Zeynep YILMAZ

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
" Yüksek Lisans (Şehir ve Bölge Planlama)"
Ünvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 25.07.2006
Tezin Savunma Tarihi : 10.08.2006**

**Tez Danışmanı : Prof. Dr. Saliha E. AYDEMİR
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Şinasi AYDEMİR
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Gülay K. USTA**

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Emin Zeki BAŞKENT

Trabzon 2006

ÖNSÖZ

“Kamusal Mekanların Gender Sistematik Yaklaşım Açısından Değerlendirilmesi” adlı bu çalışma KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Yüksek lisans eğitimim boyunca her konuda ilgi ve desteğini benden esirgemeyen, tez çalışmam süresinde fikirleriyle beni yönlendiren, kıymetli vaktini bana ayıran değerli danışman hocam Prof. Dr. Saliha E. AYDEMİR’e teşekkürü borç bilirim.

Çalışmalarım süresince yardım ve katkıları için değerli hocalarım Prof. Dr. Şinasi AYDEMİR ve Öğr. Gör. Dr. Dilek Şen BEYAZLI’ya ve arkadaşım Melek KURAL’a teşekkür ederim.

Bana her zaman manevi güç veren ve her türlü özveride bulunan babam Avni YILMAZ, annem Muazzez YILMAZ ve kardeşlerim Nagihan ve Aslıhan YILMAZ’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Zeynep YILMAZ
Trabzon, 2006

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖZET	V
SUMMARY	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	VII
TABLolar DİZİNİ.....	VIII
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Çalışmanın Amacı	3
1.3. Farklı Toplumlarda Kadının Konumu.....	5
1.3.1. İlk Çağlarda Kadınlar	5
1.3.2. Türklerde Kadının Kamusal Mekandaki Konumu	8
1.3.2.1. Eski Türklerde Kadın	9
1.3.2.2. Osmanlı'dan Günümüze Türk Toplumunda Kadın.....	10
1.3.3. Batı Toplumunda Kadın	17
1.4. Kentsel Planlama ve Tasarım Sürecinde Kadının Konumu	19
1.4.1. Gender	20
1.4.2. Kentsel Planlama ve Tasarım Sürecinde Gender Politikaları	21
1.4.2.1. Gender SistematiK Yaklaşım ve Uygulama Araçları	23
1.4.3. İngiltere'de Kentsel Planlama ve Tasarım Sürecinde Gender	29
1.4.3.1. İngiltere'de Kentsel Planlama ve Tasarım Süreci	29
1.4.3.2. İngiltere'de Kentsel Planlama ve Tasarım Sürecinde Gender.....	32
1.4.4. Türkiye'de Kentsel Planlama ve Tasarım Süreci ve Gender İlişkisi.....	36
1.4.4.1. Türkiye'de Kentsel Planlama ve Tasarım Süreci	36
1.4.4.2. Türkiye'de Kentsel Planlama ve Tasarım Süreci ve Gender Açısından Değerlendirilmesi	39
1.4.5. Kentsel Mekanda Gender Konuları.....	41
1.4.5.1. Ulaşım	48
1.4.5.2. Konut	54
1.4.5.3. Rekreasyon	57

1.4.5.4. İstihdam ve Eğitim	61
1.4.5.5. Kentsel Güvenlik ve Suç Önleme	65
1.4.5.6. Toplum Olanakları	70
1.4.5.7. Kamusal Mekanlar	75
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR	81
2.1. Çalışma Alanının Seçimi	81
2.2. Çalışma Alanının Tanıtımı	81
2.3. Araştırmanın Yöntemi	83
2.3.1. Anket Formunun Hazırlanması	83
2.3.2. Örneklem Büyüklüğünün Saptanması	85
3. BULGULAR VE İRDELEME	88
3.1. Deneklerin Genel Özellikleri	88
3.2. Ulaşım ile İlgili Bulgular	90
3.3. Konut ile İlgili Bulgular	94
3.4. Rekreasyon ile İlgili Bulgular	98
3.5. İstihdam ve Eğitim ile İlgili Bulgular	102
3.6. Kişisel Güvenlik ve Suç Önleme ile İlgili Bulgular	103
3.7. Kamusal Mekanlar ile İlgili Bulgular	106
3.8. Diğer	107
4. SONUÇ	110
5. ÖNERİLER	115
6. KAYNAKÇA	119
EKLER	124
ÖZGEÇMİŞ	128

ÖZET

Kentler, benzer ve farklı insan ve insan gruplarının bir arada ortak yaşadığı alanlardır. Kentsel mekanlar sakinlerinin her türlü ihtiyacına cevap verebilecek şekilde biçimlendirilir. Bunun aksi yapıldığı takdirde, aynı kentsel ortam bazılarının hayatına olumlu katkı verirken; bazılarını da zor durumda bırakır. Sonuçta, farklı gruplar arasında dengesizlikler ortaya çıkar.

Gender bağlamında değerlendirilen kadınlar, yaşlılar, özürllüer, tek ebevnyli aileler, vb. toplumun sözü edilen farklı gruplarından biridir. Toplumdaki konumları itibari ile farklı öncelik, beklenti ve sorunları vardır. Kentsel mekanda gender gruplarının sorunlarını ve beklentilerini karşılamak amacıyla Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde “Gender Sistemantik Yaklaşım” politikaları uygulanmaktadır.

Çoğunluğunu kadınların oluşturduğu gender gruplarının kentimiz özelinde kamusal mekanlarında karşılaştığı sorunlar, sözü edilen politika aracılığıyla belirlenmeye ve bu doğrultuda çözüm önerileri oluşturmaya çalışılmaktadır. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır;

Birinci Bölüm: Çalışmanın amacı belirtilerek bu doğrultuda genel konular ve kavramlara yer verilmektedir.

İkinci Bölüm: Çalışma alanı ve araştırma yöntemine ilişkin bilgiler verilmektedir.

Üçüncü Bölüm: Alan çalışması sonucunda elde edilen bulgular irdelenmiştir.

Dördüncü Bölüm: Gender bağlamında kadınlar için saptanan sorunlar ve öncelikler açıklanmaktadır.

Beşinci Bölüm: Genel olarak ülkemizde gender grupları için kentsel mekanda, planlama ve tasarım sisteminde yapılması gerekenlerin yanında, bu konuda çalışmak isteyen araştırmacılara yön verecek öneriler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Mekan, Kentsel Planlama, Kentsel Tasarım, Gender, Kadın, Gender Sistemantik Yaklaşım,

SUMMARY

An Evaluation of Public Spaces: from Gender Mainstreaming Perspective

Cities are common places in which similar and different human and human groups live together. Urban places are formed to answer every need of their inhabitants. Where that is not the case urban environment can contribute either positively to the life of some inhabitants or negatively. Eventually, inequality comes out between different groups.

Women, elderly, disables, single parents, etc. who are evaluated in gender context are one of the groups that are unjustly treated. They have different priorities, expectations and problems because of situations in community. “Gender Mainstreaming” policy that has been adopted in European Union members countries and in other Western countries answer problems and expectations of gender groups in general and those living in urban areas in particular.

The problems of gender which is mainly formed women encounter in public places in our city have been tried to be determined by means of policy mentioned and solution proposals have been tried to be constituted in this direction. Study has consisted of five chapters;

Chapter One: Aim of study has been determined and in this direction general subjects and concepts have been given place.

Chapter Two: Informations related to study area and investigation method have been given.

Chapter Three: Findings which are obtained in study area have been examined.

Chapter Four: Problems and priorities which are determined in gender context for women have been explained.

Chapter Five: Generally, things which have to be done in planning and designing system in urban place for woman in our country and also proposals which will guide to researchers who want to study in this subject have been given.

Key Words: Public Place, Urban Planning, Urban Designing Gender, Woman, Gender Mainstreaming

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Gender Etki Denetimi uygulama süreci aşamaları	26
Şekil 2. En İyi Değer Yönetiminin değerlendirmesi	29
Şekil 3. İngiltere’de kentsel planlama ve tasarım süreci	31
Şekil 4. İngiltere’de kentsel planlama ve tasarım sürecinde gender.....	35
Şekil 5. Yerleşme ve İmar Yasa Tasarı Taslağı’nda tanımlanan planlama kademeleri ...	38
Şekil 6. Avrupa Kentsel Şartı, gender konuları ve kentsel donatı ilişkileri.....	43
Şekil 7. Trabzon kent mahalle sınırları.....	81
Şekil 8. 2000 nüfus sayımına göre Trabzon’daki kadınların eğitim durumu	82
Şekil 9. 2000 yılı nüfus sayımına göre Trabzon’daki kadınların istihdam durumu	82
Şekil 10. Dört grup mahallenin kentteki dağılımı	86
Şekil 11. Ailenin araba sahipliliği ve kimin kullandığı.....	90
Şekil 12. Deneklerin ulaşım türü ilk üç tercihi.....	91
Şekil 13. Toplu taşıma ile ilgili bazı hususların kent geneli için değerlendirilmesi	91
Şekil 14. Konut yakın çevresi elemanların değerlendirilmesi.....	92
Şekil 15. Merkez elemanların değerlendirilmesi.....	94
Şekil 16. Konut yakın çevresi kentsel donatıların değerlendirilmesi	97
Şekil 17. Konut yakın çevresindeki parkların değerlendirilmesi	98
Şekil 18. Konut yakın çevresi komşular ile görüşme mekanı dağılımı.....	98
Şekil 19. Deneklerin sosyo-kültürel etkinliklere katılım düzeyi.....	99
Şekil 20. Deneklerin kentsel mekan kullanımını etkileyen etmenler	101
Şekil 21. Kadınların belli durumlardaki güvenlik hissini değerlendirilmeleri	105
Şekil 22. Kentsel donatıların yeterliliği ve kullanımının değerlendirilmesi.....	106
Şekil 23. Deneklerin ilk üç sıralamasına göre Trabzon kentinde kadın sorunları.....	109
Şekil 24. Türkiye’deki kentsel planlama ve tasarım sisteminde gender için bir öneri	117

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1. Osmanlı'dan günümüze Türk Toplumunda sosyal hayatta kadının konumu ...	12
Tablo 2. Osmanlı'dan günümüze Türk Toplumunda eğitim alanında kadının konumu	14
Tablo 3. Osmanlı'dan günümüze Türk Toplumunda istihdam alanında kadının konumu	15
Tablo 4. İngiltere'de kentsel planlama ve tasarım sürecinde gender	33
Tablo 5. Türkiye'de faaliyet gösteren kadın birimleri ve grupları	40
Tablo 6. Avrupa Kentsel Şartı'nın gender açısından değerlendirilmesi.....	44
Tablo 7. Ulaşımın gender açısından değerlendirilmesi	51
Tablo 8. Konutun gender açısından değerlendirilmesi	55
Tablo 9. Rekreasyonun gender açısından değerlendirilmesi	59
Tablo 10. İstihdam ve eğitim konularının gender açısından değerlendirilmesi	63
Tablo 11. Kişisel güvenlik ve suç önleme konularının gender açısından değerlendirilmesi	67
Tablo 12. Toplum olanaklarının gender açısından değerlendirilmesi	72
Tablo 13. Kamusal mekanların gender açısından değerlendirilmesi.....	77
Tablo 14. Mahalle grupları ve distance değerleri	86
Tablo 15. Deneklerin genel özellikleri	89
Tablo 16. Deneklerin yaşadığı ve yaşamayı tercih ettikleri mahalleler ve sebepleri	96
Tablo 17. Kadınların sosyo-kültürel etkinliklere katılım yoğunluğu ve genel özelliklerinin ilişkisi	100
Tablo 18. Kadınların çalışma taleplerinin genel özellikleri ile ilişkisi.....	103
Tablo 19. Deneklerin yaşadıkları mahalleler ve güvenlik hissi.....	103
Tablo 20. Kadınların sivil toplum örgütlerine katılım düzeyi ve genel özelliklerinin ilişkisi	108
Tablo 21. Hipotezler ve sonuçların karşılaştırılması	112
Tablo 22. İmar Kanunu ve Yerleşme ve İmar Yasa Tasarısı Taslağı'nın GM açısından değerlendirilmesi	115

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

*Kadın dostu bir Cizvit ile kadın düşmanı bir Benedikten tartışılır:
“Homo (insan) sözcüğü humo’dan, yani topraktan türetilmiştir,
dolayısıyla kadın insan olamaz ya da insan olarak
nitelendirilemez; çünkü topraktan değil, kaburga
kemiğinden yaratılmıştır”[Bock, 2002].*

Disputatio Nova başlığındaki “Kadınlar insan mı, değil mi? sorusu tartışılırken “kadınların kendilerini (doğurdukları için) insan sanmalarına verilecek cevap şudur; hayvanlarda acılar içinde doğururlar ama bundan ötürü insan değiller...” söylemiyle devam eder [1].

İnsanlık tarihi boyunca “Kadın nedir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Tertullianus ve Chrysostomos bu sorunun cevabı için bir dizi kötülük sıralamıştır: “dostluğun düşmanı, zaruri musibet, baştan çıkmanın ta kendisi, evin tehdidi, eğlenceli felaket, kötülüğün doğası”. Aristoteles ise; “doğanın hatası” dediği kadını, Aquinolu aziz Tommaso “hatalı” ya da “noksan erkek” olarak görmüştür [1]. Kadının toplumdaki konumu ve rolünü tartışan birçok kişi, bu kadar sert olmasa da, kadını ikinci sınıf insan olarak görmüştür/görmektedir. Bunun tam tersini düşünenler de olmuştur, Platon bunlardan yalnızca biridir. Toplumda her alanda kadın ve erkeğin eşit olması gerektiğini savunur.

Toplumda kadınların ikinci plana itilmesi her alanda kendini göstermiştir/göstermektedir. Avcı-toplayıcı toplumdan tarım toplumuna doğru geçilen evrimde, erkek ile kadın arasında toplumsal bir iş bölümü gerçekleşmiştir. Bu iş bölümünde türünün devamını sağlama işlevi tamamen kadınların üzerine kalır ve onun devingenlik olanağını sınırlarken, erkekleri özgür ve geniş bir alanda devingen olmaya yönlendirmiştir [2]. Yani, kadınlar biyolojik olarak kendine bağımlı olan çocuklarına bakmak ve ev içi sorumlulukları yerine getirmekle görevlendirilirken, erkekler ailenin bakımı için yiyecek sağlamakla sorumlu tutulmuştur. Bu oluşum beraberinde mekansal paylaşımı da getirmiştir: “Kadınlara odalar, bazı binaların kapalı mekanları, avlular, iç bahçeler ve bazı kent kamusal alanları düşmekteyken; bunların dışındaki bütün mekanlar,

öncelikle ve baskın biçimde erkeklere ait” olmuştur [2]. Sonuçta kadınlara özel, erkeklere kamusal mekanlar verilmiştir.

Kadın ve mekan etkileşimlerine yönelik kavramsallaştırmaları etkileyen en önemli olgu kadınların işgücüne katılımıdır [3]. Bu oluşum kadının hane içi ve toplumdaki rolünü değiştirdi. Evde anne olan kadın, kamusal mekanda çalışan birey olma kimliğini de elde etti. Ağırlıklı olarak özel mekanları kullandıkları, daha az kaynağa ulaştıkları, hareketlilikleri ve erişebilirlikleri kısıtlı olduğu için yeni düzene ayak uydurmaları zor oldu. Çünkü eski düzende kamusal mekanlar, hizmetler, olanaklar, vb. (*bilinçsizce de olsa*) erkeklere hitap ediyordu. Toplumunda kadının konumunun değerlendirilip her türlü hizmete, olanağa, kentsel donatıya erişimi-kullanımı, vb. günlük hayatımızı etkileyen her alanın gözden geçirilmesi gerekiyordu-halen de gerekmektedir.

Basit toplumlarda insan-mekan ilişkisi spontane kurulur ve geliştirilirken; modern toplumlarda ilişkiler o kadar karmaşıktır ki mekanların oluşturulması ve düzenlenmesinin bilinçli olarak yapılması veya yönlendirilmesi gerekir. Kadınlar için uygun kamusal mekanların oluşturulması ise, günümüz toplumlarında siyaset ve toplum bilimciler, sosyologlar, plancılar, tasarımcılar, gibi farklı disiplinlerden (uzmanlık alanlarından) kişilerin bir arada çalışarak, yaşanabilir çevreler ve sürdürülebilir toplumlar yaratmaları ile gerçekleşir. Bu ortak amaca bağlı kalınarak oluşturulan/oluşturulacak politikaları kendi özellerinde detaylandırılarak hayata geçirirler.

Plancılar ve tasarımcılar ilgili grubun kentsel mekandaki sorunlarına ve beklentilerine yanıt arar; erişebilirlik, hareketlilik, toplumsal olanaklar, kamusal ve özel mekanların niteliği, sunulan hizmetin kalitesi, vb. yanıt aranan konulardan bazılarıdır. “Gender Sistemik Yaklaşım”¹ (Gender Mainstreaming-GM) Avrupa Birliği’ne üye ülkelerde uygulanan, kent planlama ve kentsel tasarım sürecinde bu konulardaki sorunların çözümünde uygulanan bir politika aracıdır/yöntemidir. GM; “kentsel planlama ve tasarım sürecinde farklı toplumsal grupları daha detaylı ele alma gereğini vurgulayan, geniş tabanlı katılım üzerine kurgulanır. Hedefi; toplumun her kesiminin ihtiyaçlarına yanıt verme, bunu planlamanın ana konusu olarak kabul etme ve başka girişimlerle/politikalarla ilişkilendirmektir” [4].

¹ Türkçe metinlerde ana akımlaştırma, merkezileştirme, ana politikalarla bütünleştirme ve toplumsal cinsiyetin ana politikalara yerleştirilmesi olarak da karşımıza çıkmaktadır.

1.2. Çalışmanın Amacı

İnsan toplumsal bir varlıktır ve sosyal ilişkiler kurar. Mekan bu ilişkilerin kurulmasında zemin hazırlar, bireyin bireyle ve toplumla kurduğu ilişkileri, yarattığı fırsatlar, kısıtlar ve yönlendirmelerle biçimlendirir. Konut ölçeğinde başlayan mekan organizasyonu, komşuluk birimine, mahalleye, kent alt bölgelerine, ... şeklinde devam eden dizin içinde yaşadığımız kentleri/bölgeleri/ülkeleri/dünyamızı oluşturur. Her bir birey hangi konumda (kentte, komşuluk biriminde, vb) olursa olsun; bu dizinin kaçınılmaz ve en temel yapı taşıdır. Kentler, heterojen bir toplum yapısına sahip olduğuna göre; kültürü, sosyo-ekonomik statüsü, toplumsal cinsiyeti, yaşı, etnik kökeni, vb. pek çok yönden birbirinden farklı kişiler/toplum gruplarından oluşur. Kentsel mekanların farklı bireyin/topluluğun ihtiyaçlarına, sorunlarına, beklentilerine imkanlar dahilinde cevap vermesi beklenir.

Bu çalışma kapsamında çoğunluğunu kadınların oluşturduğu gender grupların kent ve komşuluk ünitesi ya da mahalle düzeyinde yaşam kalitelerini etkileyen fiziksel içerikli sorunları ve beklentileri belirleyerek kentin imarını yönlendiren ve biçimlendiren aktörlerin (yerel yönetim ve planıcı başta olmak üzere mimar, peyzaj mimarı, vd.) kente/kent mekanına yönelik kararlarını, GM çerçevesinde değerlendirebilmelerine zemin/veri hazırlamaktır. Ayrıca, kent planlarında ifadesini bulan mekansal kararlar kentsel tasarıma konu olan bir dizi düzenleme alanı için ortam oluştururlar. Ancak, uygulamada “yönetim” de fiziksel mekan niteliğini belirleyen, kullanımı etkileyen önemli bir bileşendir. Örneğin, kamusal mekanların niteliği ile ilgili literatür incelendiğinde etkin kullanılabilir bir kamusal mekanın en azından şu dört koşulu -uygun konumda olması, işlevine ve kullanıcı yoğunluğuna uygun büyüklüğe sahip olması ve tasarımının kullanıcı taleplerine yanıt vermesi, iyi yönetilmesi/hizmetlerin sağlanması- yerine getirebilmesinin beklendiği görülür. Bunların sağlanabilmesi ise planlama, tasarım ve yönetim aktörlerinin eşgüdümlü çalışmalarını gerektirdiği açıktır. GM politikalarının, fiziksel planla ve kentsel tasarım disiplinleri içindeki konumu incelenecektir.

Kentleşme sürecini tamamlamış, nüfus büyüme hızı çok düşük, refah düzeyi yüksek Batı toplumu ile ülkemiz gerçeklerinin karşılaştırılmaz olduğu ortadadır. Çünkü ülkemizde halen kentleşme süreci devam etmektedir. Nüfus artış hızı yüksektir, gelir düzeyi düşüktür ve gelir dağılımı batılı ülkelere dikkate alınırsa çok dengesizdir. Bu nedenle erkekler de dahil tüm kent sakinlerinin kentsel mekandaki en temel ihtiyaçları

henüz karşılanamamaktadır. Ancak, her tür ve ölçekteki yatırım ve işletme kararlarında, gender faktörünün ve taleplerinin değerlendirmeye bir temel bileşen olarak katılması kararından, yatırımdan kaynaklı her tür kaynak kullanımını/verimliliğini/etkinliğini/yararlılığını artıracaktır. Böylece, ek bir yatırım/kaynak kullanımı gerekmeden toplumun daha geniş bir kesiminin yaşam kalitesi olumlu yönde etkilenmiş olacaktır. Ancak, kentsel mekanı doğrudan ve dolaylı olarak ilgilendiren kararlar GM perspektifinden değerlendirmek için “gender”ın sorunlarını, beklentilerini, taleplerini, önceliklerini, bunların neye/nelere bağlı olarak oluştuğunu bilmek gerekir. Bu bağlamda çalışmada Trabzon kenti özelinde;

- Kadının kendisini kamusal alanda nerede gördüğünün sorgulanması,
- Kadınların özellikle konut yakın çevresini ve kent merkezinden memnuniyetlerinin hangi konuda ne düzey olduğunun saptanması,
- Kadınların özellikle konut yakın çevresi ve kent merkezini etkin ve rahat kullanabilmeleri için beklentilerinin/taleplerinin neler olduğunun ortaya çıkarılması,
- Memnuniyet, talep ve beklentileri etkileyen etmenlerin neler olduğunun irdelenerek gelecek için çıkarsamaların yapılması, diğer bir deyişle hangi koşullar nasıl değiştiği takdirde kadınların günümüzde yaygın olmayan talepleri artacaktır, kent yönetimlerini zorlayıcı bir güç/aktör olacaktır.

Bu çalışmanın örtük hipotezleri şöyle sıralanabilir;

- Trabzon’da mevcut fiziksel/yapısal koşullar kadınların konut yakın çevresini ve kent merkezini kullanımlarını kısıtlamaktadır. Konut dışı kentsel mekanları kullanmalarını etkileyen fiziksel etmenlerin yanında sosyal ve ekonomik etmenler de önemli yer tutmaktadır.
- Kadınların kentsel mekandan görünür talepleri ağırlıklı olarak tasarımı ve yönetimi ilgilendirmektedir. Ancak, bazı tasarım içerikli taleplerin karşılanması konunun planlama düzeyinde ele alınmasını gerektirmektedir.
- Kadınların kentsel mekandan talepleri henüz Batılı ülkelerdeki kadar yoğunlaşmamıştır.

Bu noktada GM politikalarının ülkemiz gerçekleriyle incelenebilmesi için Avrupa Kentsel Şartı’ndan (AKŞ) yararlanılması araştırmacı tarafından uygun görülmüştür. AKŞ, farklı toplum grupları için değerlendirilerek, gender ile ilgili konular saptanıp, bunlar GM

bağlamında daha detaylı ele alınacaktır. Kısaca Batı toplumundaki sorunlar ile ülkemizdeki sorun olduğu düşünülen konular bir sistematik içerisinde ele alınmaya çalışılacaktır.

Gender bağlamında ortaya çıkan sorunlar, öncelikler ve beklentiler Trabzon kentinde yapılan alan çalışması ile saptanmaya, literatür ile benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konmaya çalışılacaktır. Ayrıca ülkemizde henüz belli bir grup akademisyen ve sivil inisiyatif tarafından gündeme getirilmeye çalışılan bu konu hakkında, insanların “bilinç düzeyleri/farkındalıkları” da araştırmacı tarafından merak edilen bir noktadır. Sonuçta, ülkemizde planlama ve tasarım sürecinde ne gibi düzenlemelerin yapılması gerektiği üzerinde durulacaktır.

1.3. Farklı Toplumlarda Kadının Konumu

1.3.1. İlk Çağlarda Kadınlar

İlk insanlar, doğa karşısında çok güçsüzdü. Yaşamlarını sürdürmek için kök, vb. toplar, hayvan avlardı. Bu işler için kullanılan herhangi bir aletleri yoktu. Mağaralarda barınan bu kişiler, yırtıcı hayvanlardan korunmak için her an bir arada olmak zorundaydı.

İlkel toplumda ilk iş bölümü kadın ve erkek arasında oldu. Erkekler avlanır, kadınlar kök toplardı. Erkeklerin avlanmasının nedeni çok güçlü olmaları değil; tek besini ana sütü olan çocuğun anne ile ilişkisine en iyi ortamı sağlayan işin kök toplama olmasıdır. Ayrıca kadınların doğum öncesi ve sonrası, ağır işlerde uğraşmaması da bu iş bölünmesinde önemli etkendi [5].

Bu çağda kadınların, çocuk büyütmedeki güçlerinin yanı sıra, gıda ürünleri yetiştirmede de gizemli güçlere sahip olduğuna inanılır ve onlara tanrısal saygı gösterilirdi. Bu dönemde yapılmış ana tanrıça heykelcikleri bu düşüncenin kanıtıdır [6]. Topluluk içinde yapılacak olan tüm etkinliklerde ortak kararlar alınırdı. Genel özellikleri bu şekilde sıralanan I. Neolitik Çağda (M.Ö. 10.000) toplumun yapısı topraktan bağımsız, göçebe, dağınık, eşitlikçi ve anaerkindi.

Orta Neolitik Çağ'da (M.Ö. 6000-3000), tarımın gelişmesiyle yerleşik düzene geçildi ve tarımı yapan kişi olarak erkekler ön plana çıktı. Çünkü madeni işleyen, ondan alet yapan erkekler olduğu için; tarımda da bunları kullanma hakkına sahiptiler. Daha önceleri avlanmaktan eli boş dönen erkekti. Kadınlar klanın yakın çevresinde yetiştirdiği yiyecekler sayesinde her zaman bir şeyler üretirdi. Bu da kadınların toplumda erkeklerle eşit hatta

onlardan daha üstün olmasını sağlardı. Üretim biçimindeki değişiklik kaçınılmaz olarak topluma yansdı (nüfus artışı, ataerkillik, vb.) [7].

Tarımın gelişmesine alternatif olarak ortaya çıkarılan hayvancılık sayesinde üremede babanın rolü de anlaşıldı ve anaerkilliğin ideolojik temelleri yıkıldı. Ana tanrıça önemini kaybetti. Erkek heykelcikleri, resimleri yapılmaya başlandı. Kadının doğurganlığı yerleşik düzende evin büyümesini ve mülkiyetin artırılmasını sağlamak üzere kullanılmaya başlandı. Toplum tarafından kadınlara aile içinde doğurgan ve üretici hizmetçi rolü yakıştırıldı [7]. Orta Neolitik Çağ toplumunun genel özelliği toprağa bağımlılık, yerleşik düzen, eşitsiz ve ataerkillik oldu.

Yerleşik düzende küçük göçebe toplulukların ve köylerin yerini kasabalar, giderek kentler aldı. Kentleşme, yapısı gereği özel mülkiyet kavramını geliştirdi. Böylece insanlar mülklerini ve haklarını korumak için birtakım kurumlara ve hukuka gereksinim duyarak devleti oluşturdular. Servetlerin belli ellerde toplanması, köleliğe dayalı devlet toplumun ve sosyal sınıfların ortaya çıkmasının yanı sıra, kadınların durumunun da bozulmasına neden oldu [6].

Zaman içinde, kendisine bağımlı olan kadının ve çocukların haklarını, onların adına kullanma yetkisine sahip olan aile reisi konumundaki babanın yer aldığı, bir tür piramide benzeyen Roma tipi aile topluma yerleşti [6]. Roma kültürünün yaşandığı toplumlarda kadın aile içinde saygınlığı olmasına karşın, kamusal yaşama katılmasına izin verilmezdi. Tek çocuk olsa bile mülkiyet hakkı tanınmaz, evlenmesine babası ya da varisi karar verirdi. Boşanma işleminde ise erkekler tek taraflı olarak bu hakka sahipti. Gerçi kanunlar kadınların bu türde istemine izin verse de, gerçekte uygulanamıyordu. Ev içinde kendilerine ayrılmış özel bölmelerde yaşanırdı [8]. Kadınların tek başlarına mal-mülk edinme hakları yoktu.

Bu dönemdeki düşünürler arasında erkek hakimiyetini savunanların yanında kadınların da eşit haklara sahip olması gerektiğini vurgulayanlar da vardı. Aristoteles'in kadınlara karşı tutumunu Sautet şöyle belirtir; "Erkek ve kadın ilişkilerinde erkek yaradılıştan üstündür, dişi değerce alttadır. Birincisi egemen ögedir. İkincisi bağımlıdır. Canlıların egemen ya da bağımlı olması yaradılıştandır! Ancak farklı bir şekilde, özgür insan köleyi yönetir, erkek dişiyi, baba çocuğu..." [6]. Aristoteles'in düşüncesinde yöneten ve yönetilen vardı ve kadın yönetilen statüsündeydi. Platon ise, kadın erkek eşitliğini savunmasının yanında, toplumun sadece bir grubunu dikkate alacak şekilde yönetilmesini uygun görmezdi. Kadınların çocuk doğurması ve ev işi yapmasını, erkeklerin kamusal

alanda söz sahibi olduğu toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünü meşrulaştırmadığını savundu. Zamanın gelenekleriyle ters düşerek, erkek ve kız çocukları için eşit eğitim fırsatı, kişinin donanımı olduğu işlerde çalışması için eşitlik, toplumsal işlerde eşit fırsatlar, herkes için eşit yasal ve siyasi haklar konuları Plato'nun ilgilendiği konulardı. Bunun sonucunda ilk kadın savunucularından biri olarak insanlık tarihine geçti [9].

Erkek hakimiyetinin hızla yayıldığı dünyada her toplumda kadının statüsü ikinci plana itildi ve görünmezliği artırıldı. Bazı toplumlarda insanlık dışı davranışlara maruz kalmıştır. Bu uygulamalardan bazıları şöyle sıralanabilir:

- Çinlilerde, kadın insan sayılmaz ve ad bile takılmazdı. Numara verilerek sayı ile çağrılırdı. Ya da pis bir hayvan adı ile anılırdı. Evlenme çağına gelenler değerli hediyeler karşılığında eşlerine satılırdı ve onun himayesinden çıkamazdı. Kadın küçük yaşta ayağı ezilerek, gezmemesi için erkeğe iyi niyet gösterisi yapılırdı. Ayrıca kadınlar dünyaya getirdiği erkek çocuk kadar itibar sahibi olurdu [10].

- Hint toplumunda erkek çocuk aile için saadet, kız çocuk felaket sayılırdı. Dul kadınlar yeniden evlenmezdi; ölen kocasının öbür dünyada da onun sevgisine ihtiyacı olduğu düşünülerek, yakılıp öldürülürdü. Bu işlem sonunda kadın saygın ve saygı değer bir zevce olarak kabul edilirdi. Hint geleneğinde kadın zayıf karaktere ve fena ahlaka sahipti. Budizm'in koruyucusu Buda, önceleri kadınları dine kabul etmedi. Sebep olarak da, Budizm'in saflığını bozacağını gösterdi [10].

- Yunan toplumunda, eşyadan farksız olan kadın, tıpkı diğer mallar gibi miras kalır veya birine bağışlanabilirdi. Helenistik devirde birilerinin karılarını satın alma olayı vardı. Bu nedenle şehrin yarısı gayri meşru durumdaydı. Bu dönem düşünürlerinden Demosten Atinalı erkeklerin, evlerinde sadık bekçiler buldurmak için evlendiklerini belirtmektedir [10].

Tabii ki dünyada bu olumsuz gelişmelerin yanında kadınlara hak ettiği değeri veren toplumlar da oldu. İlgili toplumlar ve önemli uygulamalar şu şeklide sıralanabilir:

- Moğollarda, evliliklerde kızların rızasına gerek duyulurken, dul kalan kadınların yeniden evlenmesi yasaktı. Çok evlilik de yaygındı. Fakat bunun dışında kadınlar toplumsal yaşamın her aşamasında, bütün işleri yapar, erkeklerin yaptığı işlerde onlara yardım eder, gerektiğinde savaşa bile katılırdı [6].

- Yunan siteleri içinde sadece Sparta'da kadınlar eğitim görerek başka site kadınlarından daha özgür ve saygın bir yaşam sürmüştür [6].

- Arat'a göre "Kadınların en çok saygı gördüğü toplum Eski Mısır'dır. Kadın erkeğin tamamlayıcısı olarak görüldü ve aynı haklara sahip oldu. Mal-mülk edinebildi, özgür iradesi ile evlilik yapabildi. Ancak bu saygınlık çok uzun sürmedi. Firavun'un isteği üzerine tüm hakları ellerinden alınıp köleleştirildiler" [6].

- Eski Türkler kadınlara karşı olumlu tutumlar sergileyen bir millettir. Tez çalışmasının bütünlüğü açısından bu toplumla ilgili bilgiler aşağıda, 1.3.2.1 Eski Türklerde Kadın başlığı altında daha detaylı ele alınacaktır.

Başlangıçta erkeklerle eşit hatta daha üstün statüye sahip olan kadınlar ilerleyen dönemlerde toplumda ikinci plana itildi. Önceleri doğurganlığı olumlu bir özellik olarak algılanırken, daha sonraları onu sadece bu amacı gerçekleştiren bireye dönüştürdü. Fakat her zaman hareketi engellenerek, ev ve yakın çevresine bağladı. Bir çok toplumda sınırsız erkek hakimiyeti oluşurken, az da olsa kadın haklarını savunan ve uygulayan toplumlar/filozoflar oldu.

Toplumda kadını ikinci plana atan en büyük etmen üretim (yiyecek sağlama) biçiminin değişmesiyle oldu. Erkekler fiziki üstünlüğünden dolayı öne çıkarken; kadınlar arka planda kaldı. Günümüz gelişmiş toplumlarında da aynı tutum görülmektedir. Kadının istihdam alanında kendini göstermesi birçok alanda yeni tutumlar ve uygulamalar oluşturulmasına sebep oldu (*Bkz. 1.4.2. Kentsel Planlama ve Tasarım'da Gender Konuları*).

1.3.2. Türklerde Kadının Kamusal Mekandaki Konumu

Türk kadını genellikle üç dönemde değerlendirilir:

1- İslamiyet'ten önce ve göçebelik devrinde;

Bu devirde, kadın, devrinin erkek tipine yaklaşır. Onun gibi ata biner, ok atar, kılıç kullanır ve hatta düşmanla savaşır.

2- Yerleşik uygarlık ve İslam kültürü çevresine katıldıktan sonra;

Bu dönemde kadın, erkekten daha pasiftir. Kadın, kahramanlık niteliklerini kaybederek, bir aşk metası olarak görülür.

3- Batı uygarlığının etkisi altında;

Bu dönemde kadının sosyo-ekonomik ve kültürel hakları savunulur. Böylece tekrar erkekle bir düzeye gelmesi sağlanır [11].

Bu çalışma kapsamında Eski Türklerde kadın konumundan başlayarak, Osmanlı, Cumhuriyet ve 80 sonrası (günümüz) Türk kadınının kamusal alandaki konumu incelenmiştir.

1.3.2.1. Eski Türklerde Kadın

Eski Türklerde kadının durumu çağdaşlarına göre çok ilerideydi. Toplum yaşamında kadın erkek ayırımı yoktu. Kadın çok eski çağlardan beri, erkek ile eşit sorumluluklar taşımaktaydı. Şamanizm'in etkisiyle kadının, Totemizm'in etkisiyle de erkeğin kutsal güçleri olduğuna inanılırdı. Şamanizm ile Totemizm eşit değerde tutulduğundan, erkek ile kadın hukuken eşit haklara sahipti [6].

VIII.yy. Orhun Kitabelerinde şu iki cümleyi daima beraber görürüz:”Devleti idare eden Han” ve “Devleti bilen Hatun”. Geleneklere göre sadece “Han emreder” sözleri ile başlayan bir emirname çıkarılırsa geçerli sayılmaz, ancak “Han ve Hatun emreder” şeklinde başlarsa geçerli olurdu [11]. Nasıl ailede kararları, karı-koca alıyorsa, devlet idaresinde de kararları, hatun-kağan alıyordu. Kağanlar, yabancı devlet elçilerini hatunla birlikte kabul ederdi. Kabul törenlerinde, ziyafetlerde hatun, hakanın solunda oturur, siyasi, idari, askeri konulardaki görüşlerini dinler, fikrini beyan ederdi. Harp meclisine bile katıldıkları olurdu [10].

Eski Türk ailelerinde bir kız çocuğunun doğması aynı dönemde yaşayan diğer bazı kavimlerde olduğu gibi mutsuz bir olay veya şerefsizlik sayılmaz; aksine, bazı kadınlar “Oğuz prenseslerinden kendileri için Tanrı'dan bir kız çocuğu dilemelerini isterlerdi” [11].

Kadınlar binicilik, kılıç kullanmak, ok atmak, düşmana akın etmek konusunda erkeklerle birlikte eğitim alır ve kahramanlık göstermede onlardan geri kalmazdı. Öyle ki evlenme çağındaki kızlar, kendilerine talip olan erkeklerle, yiğitlik konusunda yarış edip, kendini yenen erkeği kabul ederdi [6]. Buradan da anlaşılacağı gibi Roma yada diğer bazı uygarlıkların aksine kızların evlenmede söz hakkı vardı. Evlilik, törenle yapılan önemli bir sözleşmeydi. Tek eşliliğin esas olduğu Türk Toplumunda, bazı kavimlerde çok eşlilik de (poligami) vardı.

Türklerin İslamiyet'i kabul etmesiyle kadınların toplumdaki statüsünde önemli değişiklikler oldu. Bunun temel nedeni Arapların ve İranlıların İslam Kültürü üzerindeki olumsuz etkisidir. İslamiyet öncesi Arabistan'da kadınların hiçbir değeri yoktu. Kız çocukları diri diri gömülebilirdi. Bir erkek istediği sayıda kadınla evlenebilirdi. Kadının

hukuki hiçbir hakkı yoktu, bunu da talep edemezdi. Kısaca çağdaşı olan diğer toplumlarla (*Bkz. 1.3.1- İlk Çağlarda Kadınlar*) aynı özelliklere, hatta daha ağır koşullara sahipti.

İslam Dini, kadınlara iyi davranılması gerektiğini ortaya koyar ve bunlar Hz. Muhammed'in şu sözleriyle ifade edilir: "Kadın erkekle eşittir ve toplumun öbür yarısıdır" [11]. Erkeklerin eş sayısına bir sınır getirirken; boşanma durumunda kadınlara nafaka ödenmesi koşulunu koyar.

İslam dininin modern dünya için en büyük önemi, kadınlara bazı ekonomik haklar tanıyarak, onları kocalarının hükümdarlığından kurtaran ilk sistem oluşudur. Buna rağmen İslam topluluğunun kabullendiği iki gelenek vardır ki, "uygar dünyaya göre tamamen, modern Müslümanlara göre ise kısmen, Müslümanlığın gerilemesine neden olmuştur. Bu da kadınların inzivası ve erkeklerin birden fazla kadınla evlenmesi geleneğidir" [11].

Eski Türk Toplumunu İslamiyet'i kabul ettikten sonra bile halk uzun süre eski geleneklerini sürdürmeye devam etti. Fakat yerleşik hayata geçildikten sonra yeni kültürü yavaş yavaş benimsedi. Fakat Türk kadının sosyal hakları ve yaşama biçimi çok sınırlandı. Erkekler ise toplumda daha çok ön plana çıktı (diğer toplumlarda olduğu gibi).

Çağdaşlarından daha iyi koşullarda yaşayan ve sosyal haklara sahip olan Türk kadınları zaman içinde bunları kaybettiler ve İslamiyet'in kısmen yanlış yorumlanması ve uygulanması ile mekansal kullanımları bile sınırlandırıldı. Toplumda kadınlar için olumlu ilerleyişler olması beklenirken, aksine bir gerileme yaşanmıştır. Bu dönemi takip eden birkaç yüzyılda durumda herhangi bir değişiklik olmadı.

1.3.2.2. Osmanlı'dan Günümüze Türk Toplumunda Kadın

Osmanlılar ilk dönemlerde, eski geleneklerine ve iyi ahlak ilkelerine bağlı, basit bir medeniyete sahip toplumdur. Toplumun her kesiminde; eşitlik, özgürlük ve sadelik değerleri yerleşikti [11]. Zamanla sultan ve yöneticilerin, hatta halkın farklı ırklardan kadınlarla evlenmesi Türk toplumunda değişimlere sebep oldu. Özellikle de Bizans ve İslam kültüründen çok etkilendiler. Tekeli; Bizans kültürünün harem anlayışından esinlenilerek sarayda, konaklarda ve evlerde kadınlar için "haremlik", erkekler için "selamlık" uygulamasının bu dönemde başladığını belirtirken; Osmanlı Hareminin İslam Hukuku'na göre şekillendiğini de söyler [6]. "İslam'da toplumsal düzen, içsel ve dışsal mekanların düzenlenmesine ve kadının mahremiyeti (mahrumiyeti) üzerine kuruludur" [12].

Bu dönemin toplumsal yapısını Caporal şöyle özetler: İslam şeriatının öngördüğü yaşama biçimi benimsendi. Pederşahi aile tipi topluma hakimdi. Evde babanın/erkeğin söz hakkı vardı, mutlak otorite sahibiydi. Evlenmelerde de baba veya aile büyükleri karar verir, boşanmalarda kadınların söz hakkı olmaz, erkeğin “boşsun” sözü yeterli görülürdü. Veraset işlemlerinde kadınlar her zaman az hisse alırdı [6] (Tablo 1). XVI-XIX yy’lar arasında kadınların çalışma hayatına girmesi devlet tarafından yasaklandı. Zaten eğitim imkanları da sağlanmıyordu (Tablo3). Sadece Sıbyan mekteplerini kullanmalarına izin veriliyordu [11], (Tablo 2).

Osmanlı Dönemi Türk kadını genel durumu Eski Türklere oranla daha kötüydü. İkinci sınıf insan muamelesi görür, evinde ve hatta evin belli bir bölümünde yaşamaya mahkumdu. Tanzimat’ın ilan edilmesiyle birlikte başlayan yenilikler sayesinde kadının toplumdaki konumun da değişti/değişmeye başladı.

Osmanlı aydınları, kadınlar ile ilgili yenilikleri ilk olarak eğitim alanında yapılmasını istediler. Eğitimli insanlar sayesinde toplum yapısının daha kolay değişeceğine/düzeleceğine inanıyorlardı. Kadınlar resmen eğitim hakkını bu devirde kazandı. İlk idadiler (lise dengi okul), meslek okulları (öğretmen, vb.) ve ardından üniversite eğitimine Tanzimat döneminde katıldılar (Tablo2).

Eğitim alanındaki gelişmelere paralel olarak istihdamda da olumlu gelişmeler oldu. Kadınlar meslek hayatına ilk olarak eğitim alanında girdi. Savaş Dönemi’nin getirdiği ekonomik dengesizlik ve fikri gelişmelerle birlikte kadınlar ekonomik hayatın içine girdi. Dönemin idarecilerinden ve halkın belli bir kesiminden karşı çıkanlarda vardı. Köyde tarımsal üretim yapan kadın, kentte çalışma alanlarında; fabrikalarda, sanayi, devlet hizmetleri, bürolar, serbest meslek iş kollarında çalışmaya başladılar [11]. Kırsal alanda kadınlar tarım sektöründe çalışmaya devam ediyordu.

19.yy’da eğitim ve istihdam alanındaki gelişmelerle eş zamanlı olarak farklı alanlarda çıkarılan yasalar/alınan kararlarla olumlu gidişe ivme kazandı. Tablo 1’de sözü edilen kanunlar yer almaktadır. Aile yapısında değişiklikler yapıldı, kadınlar evlenmede söz hakkı elde etti, miras almasına izin verildi. Türk kadını bu dönemde hükümetin desteği ile “cemiyetçilik” faaliyetlerinde bulundu, dergiler çıkardı (Tablo 1).

Tablo 1. Osmanlı'dan günümüze Türk Toplumunda sosyal hayatta kadının konumu [6, 11, 12, 13, 14, 15]

	SOSYAL HAYAT
1- Osmanlı Dönemi	* Erkeğin reis olduğu perdersahi aile tipi vardır. Aileler geniş ailedir. * Verasette kadın erkek eşitliği yoktur, erkek daha fazla mal alırdı. * Evlilikte baba veya başka bir aile büyüğünün söz hakkı vardır, kadın kendi eşini seçemezdi. * Evlenen kızlardan gelinlik vergisi alınır. * Boşanmalarda erkeğin tek taraflı yetkisi vardı. * Kadınların kamusal alandaki görünürliğini kısıtlamak için çok sayıda yasa çıkarıldı ve uygulama başlatıldı.¹ * III. Osman (16.yy) kadınların haftada dört gün sokağa çıkabileceğine dair ferman çıkardı. Kadınların baba ve oğulları ile dışarıya çıkması da yasaklandı. * Kadınların belli erkekler dışındakilerle konuşması yasaklandı. * Kadınlar boşanmalarda “mıhr” denilen bir miktar para ve mülk alma hakkına sahipti. * Sarayda Hürrem sultan'ın katkıları ile “Kafes Sistemi” yapılarak prenseslerin yönetim kararlarını izlemesine ve bazen de yöneticileri etki altında bırakmalarına olanak sağlandı.
2- Tanzimat Dönemi	* M. Emin Paşa Fransız Medeni Kanunu kabul etmeyi düşündü. Fakat toplum buna hazır olmadığı için girişimde bulunmadı. * Cemaatlerin içine kapalı ve geleneksel yaşamaları yasaklandı. * Türk kadını ilk kez tiyatro sahnesine bu dönemde çıktı. Dahiliye Nezareti, Müslüman kadınların sahneye çıkmasını yasaklasa da girişimlere engel olunamadı. * Tanzimat-ı Hayriye Yasası (1839) arazi hukukuna düzenleme getirmiştir. Ölen babanın mülkünden kızına mal verilmesi sağlandı. * 1856 yılında köle ve cariyelerin alınıp satılması yasaklandı. * 1892'de II. Abdülhamit çarşaf giyilmesini yasakladı. * 1902'de Parlamento'ya bir grup kadın dinleyici olarak katıldı. * Emual-i Gayr-ı Menulenin Kanun-ı Mukavvakkat (1902) ile kız ve erkek çocuğa eşit miras verilmesi sağlandı. * Hazırlık aşamasına Hristiyan ve Musevi din adamlarının da katıldığı Aile Hukuku Kararnamesi (1917) ile Müslümanları ilgilendiren kısımlarda İslam Hukuku'na bağlı kalmakla birlikte evlenme ve boşanmalar devlet kontrolünde olacaktı. Kadınlar izin vermediği takdirde erkekler ikinci bir evlilik yapamayacak ve evlenme yaşı kızlarda 17, erkeklerde 18 olarak belirlendi. * Kadılar kendi aralarında örgütlenmeye başladı, dernekler kurdu. * Bu dönemde kadınlar için özel gazete ve dergiler çıkarılmaya başlandı. Kadının eğitimi ve çalışma hayatına girmesi gibi konularda yayın yapılmaktaydı. * Türk kadını bu dönemde hükümetin desteği ile “cemiyetçilik” faaliyetlerine katılmaya başladı ve dernekler kurdu.
3- Cumhuriyet Dönemi²	* 1921 Teşkilat-ı Esasiye'de “egemenlik kayıtsız şartsız milletindir” ilkesine dayanarak cinsiyet ayrımı gözetmeden egemenlik kavramı ilk defa Atatürk tarafından ortaya kondu. * 1922'de Saltanat'ın ve 1924'de Hilafet'in kaldırılması bir bakıma erkek egemen anlayışına da son vermiştir. * 1923'de Nezihe Muhittin başkanlığında ilk kadın partisi olan Kadınlar Halk Fırkası'nın kurulması girişimlerinde bulunuldu. Fakat valilik onay vermediğinden ötürü dernek olmak zorunda kaldı. * 1926'da çıkarılan medeni Kanun ile, evlendirme işlemleri memur önünde yapılması, boşanmanın yetkili mahkemelerce yapılması, taraflara eşit boşanma hakkı verilmesi ve çok kadınla evliliğin yasaklanması sağlandı. * 1930 Belediye Yasası ile kadınlara yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı verildi. Buna ilaveten 1933 Köy kanunu ile köylerde muhtar olma hakkı da verildi. * 1934 Teşkilat'ı Esasiye Kanunu ile 22 yaşını bitiren kadın ve erkeğe seçme hakkı, 30 yaşını bitiren herkese de seçilme hakkını verildi. * 1936'da kadınların çalışma hayatına düzenleme getirildi. * 1937'de 18 temsilci ile kadınlar meclise girdi. * 1945'te analık sigortası ve doğum yardımı yasallaştı. * 1949'da yaşlılık sigortası kadın ve erkek için eşitlendi. * 1950'de Mersin'de ilk kadın belediye başkanı seçildi. 1971'e gelindiğinde ilk kadın bakan atandı. * 1952'de ana çocuk sağlığı hizmetleri verilmeye başlandı.

Tablo 1'in devamı

4-19 80 Sonrası Dönem	* 1985 yılında Birleşmiş Milletler “Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” (CEDAW) imzalandı ve 1988’de yürürlüğe girdi.³ * 1989’da İç İşleri Bakanlığı kaymakamlık sınavına kadınları alacağını açıkladı. * 1990’da Başbakanlığa bağlı Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı kuruldu. * 1991’de Muğla’ya ilk kadın vali atandı. * 1993’te Türkiye’de siyasi bir partinin genel başkanı kadın oldu ve aynı yıl başbakan seçildi. * 1993’de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı işbirliği ile “Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı Projesi” uygulanmaya başlandı. * 1996’da 4. Dünya Kadın Konferansı’nda kabul edilen kararlara bağlı olarak kamu ve sivil toplum örgütleri, gönüllü kuruluşlar, meslek örgütleri ve üniversitelerle işbirliği içinde eylem planı hazırlandı. * 1998’de Ankara Barosu kadın Hukuku Komisyonu tarafından Ankara Adliyesi içinde şiddete uğrayan kadınlara hukuki danışmanlık ve psikolojik destek hizmetleri vermek üzere Kadın Danışma Merkezi kuruldu. * Son dönemlerde kadının farklı sorunları üzerine çalışan çok sayıda dernek kuruldu. Ayrıca çeşitli üniversitelerde kadın Sorunlarını Araştırma Birimleri faaliyet göstermektedir (Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, vb.). * 2001 yılında Medeni Kanunda yapılan değişiklik ile evlilik birliği kadına mal ayrılığı veya mal birliği rejimini seçme şansı verdi. Kocanın aile reisliği ile ilgili hüküm kaldırıldı. “Eşler eşit haklara sahiptir” hükmü getirildi. * 2004’de Anayasanın 10. maddesi değiştirilerek; “kadınlar erkeklerle eşit haklara sahiptir. Devlet bu değişikliği sağlamakla yükümlüdür” ifadesi getirildi. * 2004’te Kadın Sorunları ve Statüsü Genel müdürlüğü’nün teşkilat yarası çıkartıldı.

1. 1900’lü yılların başına kadar kadınlar eşleri ile aynı faytona binemedi, tramvaylarda perde ile ayrılmış yerlerde seyahat ettirildi. Sokakta kadın ve erkek konuşurken görülürse kadına falaka, erkeğe da para cezası verilirdi [11].
2. Atatürk giriştiği büyük reformlara öncülük ederken, özellikle toplum yaşantısı ve kadınlarla ilgili reformlar uygulanırken, eşi Latife Hanım’ı sürekli yanında bulundurmıştır; çağdaş Türk kadınının ve yeni modern toplumun simgesi yapmıştır. Cumhuriyet kadınının yaşadığı değişiklikler, onun vasıtasıyla Türk ve dünya kamuoyuna gösterilmiştir [15].
3. CEDAW’ın hükümlerine bağlı kalınarak, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü bünyesinde 1990-96 yılları arasında İzmir, Ankara, Antalya, Bursa, Eskişehir, İstanbul ve Tekirdağ’da kadın misafirhaneleri açıldı [15].

“Atatürk ve çevresindekiler, yalnız kadın haklarının tanınması gerektiğine inanmakla kalmıyor, eski düzene karşı vermeye hazırlandıkları mücadelede, kadın hakları konusunun stratejik bir rol oynayabileceğini de kestiriyorlardı. Osmanlı Devlet düzeninin dayandığı temel, dini otorite olduğuna ve baskısını en fazla duyan toplum kesimi kadınlar olduğuna göre, kendilerini bu otoriteden kurtarmak üzere verilecek bir mücadelede, kadınlar, hilafet ve şeriatın ideolojik ve politik gücünü sarsmak açısından çok kritik bir rol oynayacağı” belirtildi [15].

Tanzimat Döneminde toplumsal, eğitim ve ekonomik alanlarında başlayan yenilikler Cumhuriyet döneminde artarak devam etti. Tevhid-i Tedhisat Kanunu ile erkek ve kız çocuklar eğitim alanında eşitliği sağlandı (Tablo 2). Eğitim alanında yapılan yeniliklere paralel olarak istihdamda da kadınların sayısı arttı, farklı alanlarda çalışmaya başladılar. Ayrıca, kent ve kırsal kesim arasında çok büyük farklar vardı. Kırsal kesimde kadına

verilen eğitim genellikle ilkokul düzeyinde kaldığından, bu eğitim yardımıyla kadının bir meslek edinip iş piyasasında rekabet edebilmesi, istihdam edilebilmesi pek mümkün değildi. Böylece köy kadınının kırsal kesim (ziraat) dışında istihdamı genellikle ev hizmetleri, nitelikli işçi gerektirmeyen düşük ücretli alanlarda yoğunlaştı. Ev içi üretim kadına ekonomik güç kazandırmakla birlikte, kadının dış dünya ile ilişkisini büyük ölçüde sınırlandırdı [11], (Tablo 3).

Tablo 2. Osmanlı'dan günümüze Türk Toplumunda eğitim alanında kadının konumu [6, 11, 12, 13, 14, 15]

	EĞİTİM
1- Osmanlı Dönemi	* Eğitim imkanı tanınmıyor, buna gerek duyulmuyordu. * Sadece Sıbyan Mektepleri'nden yararlanabiliyorlardı. * Sarayda Harem'de cariyeler kalfalar tarafından eğitilmekteydi. Okuma-yazma ve Kur-an okumayı öğretirlerdi.
2- Tanzimat Dönemi	* Devlet tarafından mesleki ve küresel açıdan eğitim imkanları sağlandı. Kadınlara resmi eğitim hakkı verildi. * Kız çocuklarına lise ve dengi düzeyde eğitim vermek için idadiler açıldı. * 1870'de ilk kız öğretmen okulu Dar-ül Muallimat açıldı. * Fransa'nın Duruy Kanunu'ndan (1867) etkilenilerek Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (1869) çıkarıldı. Rüştüyelerin çoğaltılması ve öğretmen okullarının açılmasını sağladı. Rüştüyelerde başlatılan eğitimin idadilerde devamı istenmişse de, bu okullara olan ilgisizlik yüzünden gerçekleşmemiştir, öğretmen okulları bu devamlılığı sağladı. * 1884'de kız sanayi mektebi açıldı. * 1889'da Sıbyan Mekteplerinde kızlar için devam 7-11 yaş arası oldu. Kızların hocaları da bayanlardan olması gerekiyordu. Eğer yeterince bayan öğretmen yok ise, yaşlı, becerikli, iyi ahlak sahibi erkek hocalardan yararlanılıyordu. * Sanat mektepleri açıldı. * 1913'de ilk kız lisesi açıldı. * 1914 yılında İstanbul Darülfünun'da yüksek öğrenim görmeye başlandı. Burası lise ve dengi okullar için kadın öğretmen yetiştiren bir kurumdur.
3- Cumhuriyet Dönemi	* 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile iki cinsin aynı eğitim-öğretim haklarından yararlanması sağlandı. * 1927'de tüm ortaokullarda karma eğitime başlandı. Sadece harp okullarına kızlar alınmadı. * 1930-40 yılları arasında örgün eğitimde yeni modeller aranmaya ve modernleştirilmeye başlandı. Yaygın eğitime başlandı.¹ * 1955'de harp okulları kızlara açıldı, beklenen sonuç alınamayınca 1961 yılında bu uygulama kaldırıldı.
4- 80 onrası Dönem	*2000 yılında temel eğitim beş yıldan sekiz yıla çıkarıldı. *Haydi Kızlar Okula Kampanyası ile kız çocuklarının okullaşma oranı %20 arttı.

1. 1930-40'lı yıllarda eğitimde örgün eğitimin yanında yaygın eğitimde önem kazandı. Yaygın eğitimde yaş sınırı olmaksızın her düzeyde insan hizmet etme olanağı vardır. Okuma yazma bilmeyen kadınlara eğitim fırsatı yaratılmıştır.

Tablo 3. Osmanlı'dan günümüze Türk Toplumunda istihdam alanında kadının konumu [6, 11, 12, 13, 14, 15]

	EKONOMİ / İSTİHDAM
1- Osmanlı Dönemi	* Kırsal kesimde tarımda çalışıyordu. * Kentsel alanda herhangi bir faaliyette bulunamıyordu. Devlet kadının istihdamını yasaklamıştı.
2- Tanzimat Dönemi	* Savaşın getirdiği ekonomik dengesizlik ve fikri gelişmelerle kadınlar ekonomik hayatın içine girmiştir. * Küçük sanayi işletmelerinde kadınlarda çalışmaya başladı. * Resmî olarak çalışma hayatına giriş eğitim alanında olmuştur. * 1897'de kadınlar ücretli işçi olarak çalışmaya başladı. * 1913'de kadınlar ilk kez devlet memuru olarak çalışmaya başladı. * 1914'de kadınlar tüccarlık ve esnaflığa başladı.
3- Cumhuriyet Dönemi	* 1926 yılında çıkarılan Türk Medeni Kanunu ile kadınlar yasal vasi kabul edilerek mülk edinme ve erkeklerle aynı işlerde çalışıp eşit ücret alma hakkını aldı. * 1927'de ilk kadın doktor çalışmaya başladı. * 1927'de kadınların %96.2'si ziraatta , % 1.9'u sanayide istihdam ediliyordu. Bu oranlar 35-45 yaşları arasında değişti ve kadınların %3.9'u sanayi, küçük sanatlar, maden ve inşaat sektöründe çalışmaya başladı. * 1930'da özel sektörde çalışmaya başladı. * 1966'da istihdamda kadın ve erkek arasında ücret eşitliği sağlandı.
4- 80 Sonrası Dönem	* 1982 Anayasa'nda herkesin istediği işte çalışma hakkının olduğu belirtildi. * 1990 'da yürürlükte olan Medeni Kanun'un "kadının çalışmasını eşinin iznine bağlayan" maddesi iptal edildi. * 2004 yılında iş yasasında değişiklik ile gebe, loğusa ve emziren annelerin çalışma şartları yeniden düzenlendi.

Kadın sorunlarının çözümü ve eşitliğin sağlanması için, 1980'li yıllarda devlet içinde yeni bir kurumsallaşmaya gidildi. Eşitlik sorunları 1987'de Devlet Planlama Teşkilatı politikaları içine alındı. Kadın Sorunları ve Statüsü Genel Müdürlüğü 1990 yılında kuruldu ve 2004'de teşkilat yasası oluşturuldu. Böylece kadın sorunları için kurumsal alt yapı oluşturuldu [13].

Türk toplumunda kadınlara seçme ve seçilme hakkı 1930 yılında (Tablo 1) verilmesine rağmen hiçbir zaman istenilen katılım sağlanamamıştır. 1935 yılında meclisteki kadın milletvekili oranı %4.5 iken, 1993 yılında, bu oran, başbakanın kadın olmasına rağmen %2'de kalmıştır. Bu da kadınların durumunun, sadece hukuki düzenlemelerle iyileştiremeyeceğini gösterir. Hukuk, ancak eğitim, ekonomi, kültür gibi pek çok alanda gerekli program ve projeler desteklendiğinde bir anlam ifade eder [13].

2000 yılında beş yıllık zorunlu temel eğitim, sekiz yıla çıkarıldı. Avrupa Parlamentosu'nun 2004 yılı Türkiye raporuna göre; "Türkiye'de sekiz yıllık temel eğitim olmasına rağmen her yıl 500.000'den fazla kız çocuğu okula gidemiyor". Bunun için çeşitli nedenler vardır. Bazı kesimlerde (özellikle Doğu Anadolu'da), aileler kız çocuklarının eğitim almalarını yeteri kadar önemli bulmuyorlar. Birçok aile de okula ulaşımı güvenli ve

sağlıklı olmadığı için kızlarını okula göndermeye korkmaktadır. Mevcut hükümet UNICEF ile birlikte çocuklara güvenli ulaşım sağlayan bir uygulama başlatmıştır. Bu çalışma 2010 yılında çocukların %100'nün okullu olmasını amaçlayan bir projenin parçasıdır [16]. Belli dönemlerde hükümet kız çocuklarının okula gönderilmesi için çeşitli kampanyalar düzenlemekteydi. Son olarak 2004 yılında başlatılan “Haydi Kızlar Okula” kampanyası ile okullu olan kız çocuğu sayısında %20'ye varan bir artış gözlenmiştir [13].

Eğitim alanındaki bu olumlu gelişmelere rağmen istihdam da benzer durum görülememektedir. Avrupa Parlamentosu'nun 2004 yılı Türkiye raporunda kadınların sadece %27'sinin iş gücüne katıldığı belirtilmiştir. Avukatların, akademisyenlerin ve doktorların %30'u kadın olsa bile işgücüne katılan kadınların sayısının düşüklüğü endişe verici ve şaşırtıcıdır. Bu durum kısmen, kırsal kesimden kentsel alanlara doğru göç ile ve görece kadının enformel sektöre katılımının yüksek olması ile açıklanabilir. Ancak rapora göre; “bu durum hala kadının iş gücüne katılımının kamuoyu tarafından çok olumlu algılanmıyor oluşundan kaynaklanmaktadır” [16].

Ülkemizde her alanda yaşanan gelişmeler, maalesef toplumun tüm kesimlerinde aynı şekilde yaşanmamaktadır. Seçkin; Türkiye’de kadınları üç grupta ele alır. Bunlar; kentli, göçle kente gelen ve kırsal kesimdeki yaşayan kadın. Bu üç grup birbirinden ekonomik ve eğitim olanakları bakımından farklılıklar göstermektedir, bu da tüm yaşamlarına yansımaktadır. En madur olan grup, kırsal kesimde yaşayan ve tarımla uğraşan kadınlardır. Çünkü şehre göç etmiş kadın bir süre sonra sanayi toplumunun bir parçası olarak kent yaşamına entegre olur, en azından çocuklarının çağdaş ve modern yaşamı yakalaması için fırsat yaratmaktadır [7].

Yukarıda sözü edilen değişikliklerin hemen hepsi kadın-erkek eşitliğini sağlamak düşüncesinin ürünleridir. Evlilik kurumunda eşitlik, haklarda eşitlik, temsilde ve paylaşımda eşitlik esası kabul edildi. Özellikle son on yılda yapılan yenilikler AB'ye girme-uyum süreci içinde olumlu karşılanmaktadır. Çünkü kadınlar ve erkekler için eşit fırsatlar sağlanması AB'nin sosyal politikaları kapsamındadır ve iki cins için eşit fırsatların tanınması, demokrasinin temel prensibidir [20]. Ayrıca “kadın-erkek arasında fırsat eşitliği sağlamada tam üyelik olamaz” ibaresi açıkça yer almaktadır [17].

Osmanlı'dan günümüze Türk toplumunda yaşanan yoğun toplumsal değişme/gelişme süreçleri içinde kadınların, günümüz Türk toplumunda istenen düzeye varmış olduğu söylenemez. Türk kadını, özellikle Cumhuriyet'ten sonra büyük sıçramalar gerçekleştirmiştir; ama bütün bunlar çağdaş dünyanın (özellikle AB'ye üye ülkeler)

sağladığı olanaklara görelî yetersizdir. Günümüzde Avrupa Birliği'ne (AB) üye olmak isteyen Türkiye, müzakere sürecindedir. Birlik içindeki toplumsal/ekonomik/sosyal alandaki uygulamalar, ülkemizde yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır. Bunlardan biri de kadının statüsüdür. AB, kadın konusuna öncelik vermektedir (*Bkz. 1.4.2.1. Gender Sistemik Yaklaşım ve Uygulama Araçları*). Kırsal alandaki kadın sorunları ise, neredeyse, kamuoyunun gündemine hiç gelmedi/gelemedi. Bu eksikliğin bir an önce ortadan kaldırılarak, sorunların bilincine varılmalı ve öncelikli konular arasında yerini almasını için çözüm yolları aranmalıdır.

1.3.3. Batı Toplumunda Kadın

5-9. yüzyıllar arasındaki döneme genel bir değerlendirmesi yapıldığında; Roma İmparatorluğu'nun çöküşü kadınların özgürleşmesine karşı olan geleneksel kurumları yani merkezi devleti, kent ve onu tamamlayan orta sınıfı sarstı. Germen ve Frank aşiret örgütlenmeleri ortaya çıktı. Fakat bunların, kadınlarla ilgili katı örfleri vardır. Bu dönemde kilise kadınlara karşı tavrı aldı. Şarlıman Manastırındaki rahibelerin erkek çocukların eğitimiyle ilgilenmeleri yasaklandı. Ayrıca toprakları yöneten memurlar arasında kadınlara yer verilmedi. Bu dönemde Almanya, İspanya ve Fransa'da kadınların gayrimenkul sahibi olma hakkı vardı; ülke topraklarının 1/5'i onlara aitti. Feodal Dönemin başında, imparatorluk mülkü dağılınca, şato sahibi pek çok kadın, siyasi ve ekonomik güce sahip oldu. Kadınlar; vergi toplar, para bastırır, asker besler, adalet dağıtırdı. Bu dönemde Bizans ve Müslüman kadınların da güçlü olduğunu görürüz. Devlet işleri, din, bilim ve eğitim ile uğraşan pek çok kadın bu dönemde yetişti [7].

12. yüzyılın başında kızların kiliselerde eğitim görmesi yasaklandı. Aynı dönemde ticaretin gelişmesiyle birlikte, merkezi devletler oluştu, bürokrasi hızlı bir gelişme gösterdi. Kadınların toplumsal alandaki konumu giderek kötüleşmeye başladı. Bu dönemdeki kadınlara karşı yapılan uygulamalardan bazıları şunlardır;

- Kadınlar bürokrasiden uzak tutuldu,
- Merkezi krallıkların kurulmasıyla kadınların mülklerini yönetmeleri güçleştirildi,
- Ekonomik bağımsızlıklarından ve veraset haklarından yoksun bırakıldılar,
- Kadınlar loncalardan dışlandılar. İpekçilik ve dantelcilik gibi alanlara yönlendirildiler [18].

Kadınlar kaybettikleri siyasi, dini ve ekonomik haklarını geri kazanmak için eylemlere başladılar. Bunlardan ilki rahibe olmayan kadınların kendini kiliseye kapatmasıdır. Bunun aksine; kentlerin kıyılarında kurulan evlerde toplu halde yaşamaya, çalışmaya ve ibadet etmeye tercih ettiler. Böylece feodal toplumun kendilerine sunduğu iki seçeneği yani evlenme ya da rahibe olma seçeneğini reddettiler. Kilise ve burjuva gelişmelerden rahatsız olup; kadınları eve kapatmaya yönelik “normalleşme” girişimini başlattı. Bu amaçla engizisyon ve aile hukuku kurumları geliştirildi. Kilise tarafından yürütülen engizisyon, büyücü olmakla suçladığı onbinlerce kadını öldürdü. 13. yy’da başlayıp, 18.yy’a kadar devam eden bu cadı avı korkunç bir soykırıma dönüştü [7].

Rönesans ile birlikte kadınlar haklarını aramaya başladılar ve “feminist” hareket tarihte yerini almaya başladı. Ardından Fransız Devrimi ile kadınlar, Avrupa Aydınlanması ve Amerika Devrimi’nde gündeme gelen “kadın sorunu”nundan daha gerçekçi bir gündemle ortaya çıktı. Devrim kadınlara çocuk olmadıkları düşüncesini kazandırdı. Kadınlara, eski rejimin esirgediği sivil bir kişilik kazandırdı ve tam anlamıyla, haklarına sahip olmaya ve kullanmaya muktedir birer insan haline getirdi [19].

20.yy’ın başı sadece kadınlar için değil tüm insanlık için güçlüklerle başlayan bir dönem oldu. Savaşlar, soykırımlar nedeniyle toplumlar topyekun zarar gördü. Ama yinede de kadınların (erkeklerle kıyasla geç de olsa) sonunda modern dünyaya girdiği yüzyıl olmuştur. Modern teknoloji erkeklerin yanı sıra kadınlara da daha iyi sağlık koşulları, vb. iyilikler sağladı. Bebek ölümleri hızlı bir biçimde azaldı. Kadınlar mümkün olan en iyi eğitimleri aldılar. Büyüyen kentler ve çoğalan tüketim malları yaşam tarzlarını değiştirdi. Fakat modern yaşamın kadınlar için başka bir anlamı vardı. Modernliğin anlamı; babalar ve kocalar karşısında ekonomik, hukuksal ve simgesel bağımsızlığa, bireyselliğe ve tam vatandaşlık statüsüne ulaşmaktı [20].

Kadınların sosyo-ekonomik hayatta (toplumun her alanında) erkeklerle eşit haklara sahip olabilmesi için 1947’de Birleşmiş Milletler Örgütü içerisinde “Kadın Statüsü Komisyonu” kurularak, tüm üye ülkelerde kadınların durumu ve sorunları ortaya kondu. 1975 “Uluslar Arası Kadın Yılı”, 1975-1985 yılları arası da “Kadın On Yılı” olarak ilan edildi. Ana hedef “eşitlik, kalkınma ve barış” olmuştur. Belli dönemlerde dünyanın farklı bölgelerinde kadın konferansları düzenlendi/düzenlenmektedir. 1985’de Nairobi’de düzenlenen Konferans’ta hükümetlere, kadınların durumunu izleyerek ve iyileştirilmesini sağlayacak uygun organları kurması zorunluluğu getirildi. Bu karara bağlı olarak, organın hükümete yakın, üst bürokratik düzeyde kurulması, dolayısıyla çeşitli bakanlıklar ve öbür

devlet kurumlarıyla hükümet dışı kuruluşlar, ulusal kadın toplulukları ve kadın grupları arasında işbirliği sağlamak yoluyla, kadınlara, hakları ve sorumlulukları konusunda bilgi vererek, statülerini yükseltmelerinde önemli rol oynayacağı vurgulandı [6].

Yukarıda Batı toplumundaki konumunun tarihsel gelişimi kısaca özetlenmeye çalışılan kadınlar için çalışmalar günümüzde de devam etmektedir; özellikle istihdam, toplumdaki statüleri (ikinci sınıf insan olarak görülmeleri), eğitim fırsatları, güvenlik, vb. konulara yoğunlaştıklarını görmekteyiz.

Avrupa ile Türk toplumu arasında genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, ilk çağlardan itibaren kadın konusunda olumlu bir tablo sergileyen Türkler, İslam toplumunun da etkisiyle bu özelliklerini kaybettiler. Kadınlar açısından olumsuz gelişmeler, toplumun her kesiminde benzer nitelikte ve yoğunlukta olmasa da günümüze kadar devam etmiştir/etmektedir. Batı’da ise durum bunun tam tersidir. Kadınların çok kötü muamelelere maruz kaldığı Ortaçağdan sonra Fransız Devrimi ile birlikte toplum yapısındaki değişimler paralel olarak, kadınlara hak ettikleri değer verilmeye başlandı. Günümüzde de hayatın farklı alanlarında bu gelişmeler devam ettirilmekte ve bu da desteklenmektedir.

1.4. Kentsel Planlama ve Tasarım Sürecinde Kadının Konumu

‘Toplumunun yönlendirilmesinde ve dönüşümünde teknik aklın kullanılması’ diye tanımlanan planlama eylemi, 19 yy’ın ortalarından günümüze değin siyasal ve ekonomik konjektürdeki değişimlere paralel olarak değişik alanlarda kurumsallaşmıştır. Bunların ilki de ‘Kent Planlama’ alanında olmuştur [21].

Kent planlama, kentin/kentlerin (büyüklük sınırları bir yana bırakılarak) var olan sorunlarının ve büyüme eğilimlerinin verdiği ipuçları/uyarılar doğrultusunda kentin, önceden saptanan bir süre içinde erişebileceği büyüklüğe, işlevsel ilişkilerin, ulaşım ve iletişim, sosyal ve fiziksel dokunun tasarlanması olarak tanımlanan bir karar verme ve değerlendirme sürecidir ve kavramsal bir sistem oluşturmaz. Planlama tanımı gereği fiziksel, sosyal ve ekonomik alanlarla ilgilenmektedir. Fiziksel planlama, sosyal planlama ve ekonomik planlama olarak üçe ayrılmaktadır [22]. Oluşturulan hedefler, politikalar ve stratejilerin, alınan kararların kentsel mekana yansıtılması noktasında “kentsel tasarım” eylemi sürece katılır.

Akay ve arkadaşları (1999) kentsel tasarımı, “kentlerin ekonomik, sosyal, politik, dinsel, rekreasyonel gereksinimlerini karşılamak, yaşam kalitesini yükseltmek, yaşanabilir yerleşmeler yaratmak için kentsel mekanların düzenlenmesi faaliyetidir” [23] şeklinde tanımlamaktadırlar.

Amaçları salt fiziksel çevre oluşturmayı hedeflemeyen kentsel planlama ve tasarım süreçlerinin; amaçları, konseptleri, bileşenleri, kapsadığı ölçekler, süreç ve sonuç ürünlerinin benzerliklerini ve farklılıklarını gösterir. Bu iki olgu arasındaki en büyük fark çalıştıkları ölçeklerdir. Kentlerin fiziksel, dokusal, işlevsel, altyapısal, çevresel, sosyal, ekonomik, ekolojik ve sürdürülebilirlik konuları her ikisi içinde önemlidir. Kentsel, yapılanmış, doğal ve “sosyal çevre” her ikisinin de temel bileşenidir. Tasarımda kültürel ve algısal çevre de önemlidir [24].

Sonuçta hem planlamanın hem de tasarımın ortak amacı sürdürülebilir toplumlar/çevreler ve yaşanabilir kentsel mekanlar yaratmaktır. Fakat Tekeli'nin de belirttiği gibi “kentsel mekanların bir sosyal ürün olduğunu hiç akıldan çıkartmamak gerekir” [25]. Kentler/toplumlar heterojen yapıya sahiptirler. Farklı grupların/bireylerin her türlü ihtiyaçları, öncelikleri, talepleri ve problemleri planlama sürecinde aynı öneme sahiptir/sahip olması gerekir. Gender bu gruplardan yalnızca biridir.

1.4.1. Gender

Bu terimi Sosyoloji'ye sokan Ann Oakley'e göre, ‘cinsiyet’ (sex) biyolojik erkek-kadın ayrımını anlatırken, ‘toplumsal cinsiyet’ (gender) toplumsal açıdan erkeklik ile kadınlık arasındaki eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır [26]. Cinsiyet biyolojik olarak belirlenmiş, doğuştan ve evrenseldir. Gender ise; “sabit ya da doğuştan olmayıp zaman içinde toplumdaki sosyo-kültürel etmenler tarafından oluşturulmaktadır. Kadın ve erkek arasında sosyal veya kültürel olarak yapılandırılmış, tanımlanmış olan ve cinsiyetlerden birine yüklenen kimliklere, statülere, rol ve sorumluluklara dayanan ilişkiyi tanımlamaktadır. Gender, kadın ve erkeklerin her bağlamdaki rollerini, sorumluluklarını, sınırlarını, fırsatlarını ve ihtiyaçlarını analiz etmeye yarayan sosyo-ekonomik bir değişkendir” [27].

Psikanalist Horney henüz 1920'lerin sonlarında ve 30'ların başlarında, geleneksel psikanalizin “anatomi yazgıdır” anlayışından sıyrılıp, kişilik oluşumunda toplumsal yapı koşullandırması, çevre koşulları ve kültürel karmaşa gibi unsurların etkili olduğuna vurgu

yapar [28]. Sözü edilen bu unsurlar; erkek ve kız çocuklarının yetiştirilme biçimlerini, gençlik kültürünü, aile ideolojisini, annelik mitini, ataerkilliği, toplumsal bazı kalıpları (istihdam kalıpları, vb.) içermektedir.

Ne kadınlar ne de erkekler homojen insan gruplarıdır. Gender kimliği kendi içinde ırk, etnik yapı, sınıf, yaşlı, özürllüer, tek ebeveynli aileler, farklı yaşam döngüsündeki yaşamları da kapsar [29].

Toplumsal cinsiyet kavramını ilk ortaya çıktığından beri, yalnızca bireysel kimliği ve kişiliği değil, ayrıca sembolik düzeyde erkeklığın ve kadınlığın kültürel idealleri ile stereotiplerini, yapısal düzeyde ise kurumsal ve örgütlerdeki cinsel iş bölümünü içine alacak kadar genişlemiştir. Garber ve Turner'a göre "emek, iktidar, otorite, kurumlar ve mekanın örgütlenmesi de bu bağlamda incelenebilecek konulardır. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet ilişkileri, aslında kentsel/*toplumsal* yaşamın en önemli sorunları arasında" [28] olduğunu belirtmişlerdir.

Farklı bilim dalları uzmanlık alanları dahilinde gender gruplarının yukarı bahsedilen sorunlarına çözüm aralar. Kentsel planlama ve tasarımcılar ilgili grupların kent mekanında karşılaştıkları sorunlarını, beklentilerini ve önceliklerinin neler olduğunu saptayarak, gerekli düzenlemeleri yaparlar.

AB'ye üye ülkelerde oluşturulan "Eşit Fırsatlar" ve "Gender Eşitliği" politikaları toplumsal konular üzerinde yoğunlaşırken; politikaların kentsel planlama ve kentsel tasarım boyutunda Gender Sistematik Yaklaşım Politikaları devreye girer.

1.4.2. Kentsel Planlama ve Tasarım Sürecinde Gender Politikaları

Evde anne olan kadının, kamusal mekanda çalışan bireye dönüşümü toplumun farklı alanlarında değişime sebep olmuştur. Evdeki çalışma ile kamusal mekandaki çalışma arasında devinen kadınlar, özel ve kamusal mekanlardaki etkinlikler arasında köprü kurmaya çalışmıştır [30] (Maalesef bu çaba günümüzde de devam etmektedir). Bunu yaparken kentsel tüm oluşumlarla etkileşim içinde bulunmaktadır. Garber ve Turner; üretim, tüketim ve dağıtımın örgütlenmesi, uzlaşma, ekonomik kalkınma, aile yaşamıyla ilgili kamusal politikalar, kamu-özel ayrımı ve bu ayrımı veri alan ya da dönüştüren düzenlemeler, kentsel toprak kullanımı ve toprağın bölünmesi, hizmetler, toplumsal etkileşim ve denetim, kültür üretimi, demokratik politikaların düzenlenişi, vb. hepsinin kentsel ve kaçınılmaz olarak toplumsal cinsiyetle iç içe [28] olduğunu belirtmişlerdir. Daha

önce bu perspektiften ele alınmadan oluşturulan kentsel mekanlara kadının uyum sağlaması zor olmuştur/olmaktadır.

Kadınların kentsel ve kamusal mekanlarda karşılaştıkları sorunları tek başına ele alıp, incelemek problemin çözümü için yeterli değildir. Kent sosyal bir sürecin ürünü olduğuna göre; sosyo-kültürel ve ekonomik etmenlerin de incelenmesi gerekir. AB'ye üye ülkelerde gender gruplarının kamusal alandaki konumuyla ilgili Eşit Fırsatlar (Equal Opportunities-EO) ve Cinsiyet Eşitliği (Gender Equality-GE) politikaları oluşturulmuştur. Daha önce belirtilen GM'de sosyo-ekonomik sorunların yanında, kentsel mekan konularıyla da ilgilenmektedir.

Cinsiyet Eşitliği; her iki cinsin eşit bir görünümü, kamusal ve özel yaşamın tüm alanlarına katılımı anlamına gelir. GE, cinsiyet ayrılığının değil cinsiyet eşitsizliğinin tersidir. Kadınların ve erkeklerin topluma eksiksiz katılımlarını sağlamayı hedefler [31]. En önemli hedefleri:

- Kadın haklarının insan hakları olarak tanınması ve yaşama geçirilmesi,
- Kadınların ve erkeklerin siyasal ve kamusal yaşama ve yaşamın diğer tüm alanlarına eşit katılımlarının yerleşmesi yoluyla temsili demokrasinin gelişmesi ve ilerlemesi,
- Bireyin ekonomik bağımsızlığı, hem kadınlar hem erkeklere için iş ve aile yaşamını uzlaştırma hedefi,
- Eğitim süresince kızların ve erkeklerin aynı şartlardan faydalanması,
- Toplum içindeki dengesizlikleri kaldırma zorunluluğunun kadınlar ve erkeklerce ortaklaşa kavranması, bunu yaparken sorumlulukları paylaşmaları, şeklinde sıralanır [31].

Cinsiyetlerarası eşitliğin bir insan hakları, sosyal adalet ve demokratik temsil sorunu olduğunu Eşit Fırsatlar'da vurgulanmaktadır. Ayrıca, fırsat eşitliğinin toplumsal sisteme ve istihdam sistemine dahil edilmesi, AB'nin ekonomik ve sosyal başarısı için hayati öneme sahiptir. EO bir sosyal adalet ve ekonomik büyüme sorunudur. AB'nin refah sistemlerini ve zenginliğini teminat altına almak için, bunlar gereklidir [17].

Tüm AB kurumları, GE ve EO sorunlarının tüm politika alanlarında (birlik, ulus, bölge ve yerel düzeyden herbirinde) her faaliyet düzeyinde dikkate alınmasını sağlamak için GM yaklaşımını zorunlu kılmıştır [17]. GE ve EO sosyal, ekonomik ve kültürel konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. GM ise bunların yanında arazi kullanım kararları, vb. kentsel mekan sorunlarına da eğilmektedir.

1.4.2.1. Gender Sistemantik Yaklaşım ve Uygulama Araçları

Gender Sistemantik Yaklaşım (Gender Mainstreaming - GM) kavramı ilk kez Avrupa Birliği'ne (AB) 1985 yılındaki 3. Dünya Kadın Konferansı'nda geliştirilmiş, 1995 Beijing Konferansı'nda da uygulama alanı genişletilmiştir. 1957 Roma Sözleşmesi'nin 119. maddesiyle, kadının yasa karşısında ve kamusal alanda erkeklerle aynı haklara sahip olmasının garantilemesi, GM için ön hazırlık niteliği taşımaktadır. 1997 Amsterdam Sözleşmesi'nde; kadınların ve erkeklerin bütün politika yapımında eşit işlem görmesi talep edilir ve bunların Avrupa genelinde yayılmış bir önceliğe sahip olması istenir [4].

AB Yapısal Fonları'nda gender konusundaki gelişmeler teşvik edilmiştir/edilmektedir. Ayrıca 1994 yılından sonra AB içinde Strüktürel Fon'un dağıtılmasında, çeşitli proje ve politikaların üretilmesinde GM'in önceliği sağlanmıştır. Örneğin; "2000-2006 döneminde, tüm politika alanlarında yapısal fondan yararlanacak projelerin GM açısından kontrol edilmiş olası koşulu aranmaktadır". Avrupa Konseyi projelerin değerlendirilmesinde; "pozitif eşitlik", "eşit yönlendirme", "nötr eşitlik" (tarafsızlık), "negatif eşitlik" ve "eşitliği dikkate almamak" (fırsatların kaçması) konularına önem verir [4].

"GM'in başlangıç noktası planlamadan çok iş, istihdam ve ekonomik politikalar üzerinedir". AB projeleri içinde; istihdam, işgücü pazarında kadın erkek eşitliği, eğitim ve uygulamalı eğitim, girişimcilik, iş ve aile yaşamında denge ve kadın ve erkeğin karar yapısına dengeli katılımı ve temsili politika kategorilerinde GM uygulamaları öne çıkmaktadır [4]. Ayrıca, ekonomik gelişmeyle birlikte çizilen yolda gündeme gelen planlama da GM'i dolaylı olarak ilgilendirir. Planlamada, etkinliklerin konuları, işlevler arası ilişkiler, eylemlerin birbirine nasıl bağlandığı, mekanların durumu - kalitesi ve sürdürülebilir gelişme konuları üzerinde durulur [17].

Yukarıda kısaca tarihsel gelişiminden söz edilen GM, Avrupa Konseyi'nce (AK); "normal olarak politika yapımıyla ilgili aktörler aracılığıyla politika sürecinin iyileştirilmesi, geliştirilmesi, değerlendirilmesi, yeniden organize edilmesinde cinsiyet eşitliği perspektifinin bütün politikalara, düzeylere ve aşamalara katılması, onlarla bütünleştirilmesi" [4] şeklinde tanımlanmaktadır. Kısaca toplumsal cinsiyet konularının tanınması ve plan yapım süreciyle ilişkilendirilmesidir.

GM'in yerel planlama pratiğinde uygulanmasında, "Gender Etki Değerlendirmesi", "Gender Denetimi" ve "En İyi Değer" araçları kullanılır. Bu araçların hedef kitlesi şunlardan sorumludur:

- Politika Planları - Planlama politikalarını formüle etme ve uygulama (GM yaklaşımında hedefler formüle edilirken; toplumun ihtiyaçlarına yanıt verme, bunu planlamanın ana konusu olarak kabul etme ve başka girişimlerle ilişkilendirme yolları izlenir.)

- Seçilmiş Üyeler - Planlama politikalarının içeriği konusunda karar verme

- Gelişme Kontrol Plancıları, Gelişmeyi Olanaklı Kılanlar - Planlama politikalarının uygulanması

Araçlar aynı zamanda planlama süreciyle ilgili yararlı toplum grupları (kadını ve erkeği temsil eden gruplar) ve topluma nasihat verenler (danışmanlar, planlamada yardım organizasyonları, vb.) tarafından da kullanılmaktadır [29].

Yukarıda belirtilen uygulama araçları, seçilmiş üyelere, plancılara, danışmanlara, vb. aşağıda belirtilen konularda yardım eder. İlgili konular şu şekilde sıralanır:

- Resmi ve gayri resmi eşitlik standartlarını yerine getirme ve eşitlik performans göstergesi ve hedeflerinin başarılmasına katkı vermek,
- Plan yapım sürecini gender konusunu daha çok içerecek biçimde geliştirilmesi,
- Bütün toplumun her kesiminin gereksinimine duyarlı politikaların geliştirilmesi ve özel grupların ihtiyaçlarının tanınması,
- Cinsiyet konularında farkındalığı arttırma ve bunun planla ilişkilendirme,
- Yerel toplumdaki bütün grupların ihtiyaçlarını karşılayacak mekansal planlar üretmek [29].

Gender Etki Denetimi (Gender Impact Assessment – GIA): Klasik plan yapım sürecinden farklı olarak, daha başlangıçta politikaların gender açısından gözden geçirilmesini sağlar (Şekil 1). GIA'nın başlangıç noktası arazi kullanımı yada gelişmenin kendisi değil, insanlardır. Kişilerin gereksinimleri ve sorunlarını dikkate alır. Sonuçta, girişimlerin başarısını ya da başarısızlığı, yapılı çevre ile değerlendirilir [32].

1995 yılında Pekin'de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda benimsenen küresel eylem platformu; devlet ve yönetsel birimler başta olmak üzere bütün karar alıcıların kararları alırken, gender grupları ve erkekler üzerindeki etkilerine ilişkin analiz yapmasını, cinsleri göz önünde bulunduran bir bakış açısını bütün politika ve programlarının merkezine yerleştirilmesini istemektedir. GIA bu amacı gerçekleştirmede kullanılan bir araçtır [32].

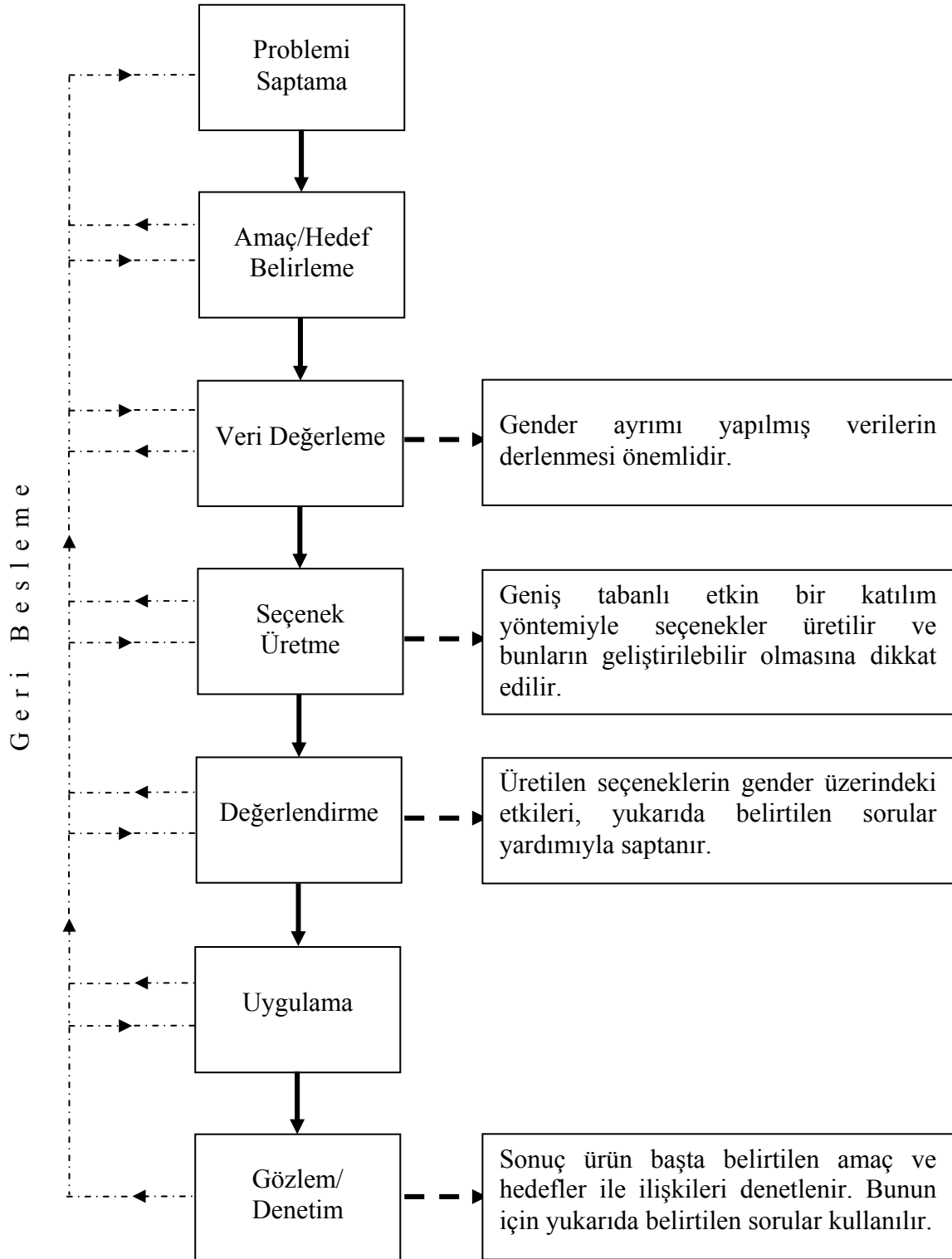
GIA değerlendirmesinin yapılabilmesi için; cinsler arası ayrıştırılmış verilere ve o alanda yaşayanların gender ilişkilerinin dinamikleriyle ilgili belli bir uzmanlığa ihtiyaç duyulmaktadır [32].

Her aşamada temel sorular sorularak süreç tamamlanır. İlgili sorular şöyle sıralanır:

- Hangi gender grubu politikalardan etkilenmektedir?
- Politika, grupları farklı olarak etkilemekte midir?
- Önceki politikalar/uygulamalar gender eşitsizliğini ya da engellerini içermekte miydi?
- Farklı grupların oluşturdukları sivil toplum örgütlerinin hedefler ve öneriler konusundaki görüşleri nelerdir?
- Önerilen politikalar bazı gruplara daha büyük ölçüde yarar yada olumsuzluk sağlamakta mıdır?
- Önerilen politikaların pozitif yada negatif etkileri nelerdir? [4]

Politikaları değerlendirmede üç aşamalı bir süreç izlenir. İlk olarak; politikanın farklı gruplar üzerindeki etkisi tanımlanır, ardından gender gruplarının taleplerinin geçerliliğine bakılır ve son olarak öneriler bunlara bağlı olarak gözden geçirilir [29]. Bunlar yapılırken “doğrudan yarar”, “dolaylı yarar”, “doğal etkiler” ve “kaçırılan fırsatlar”a dikkat edilir.

Sonuçta; GIA gender konularının hangilerinin aydınlatılması/görünürlüğünün artırılması ve nerelerinin güçlendirilmesi gerektiği konusunda bilgi verir. Bunu yaparken yerel bilginin (halktan gelen talepler, şikayetler, vb.) sağlanması zorunludur.

Şekil 1. Gender Etki Denetimi uygulama süreci aşamaları [4, 29, 32]

Gender Denetimi (Gender Auditing – GA): GA, gender göstergelerini, standartlarını, önceliklerini ortaya koyan ve sonucu kontrol eden bir süreç olarak tanımlanır. “Eğer özel olarak söz edilmemişse GM, GA’yı içerir” [4]. Politikaları denetim aşamasında farklı teknikler kullanılmaktadır. Hollanda’da geliştirilen ‘SMART’ bunlardan en yaygın olarak kullanılanıdır. SMART Sistem mevcut durumu daha eşit yapmaya yönelik politikalar üretmez. Üretilen politikaların yöneticiler tarafından daha sistematik sorgulanmasını sağlar. Gender açısından olumsuzluklar olduğu durumda, karar vericilere politikayı tekrar düşünmeleri ve gözden geçirmeleri konusunda uyarır/baskı yapar.

SMART iki sorudan oluşmaktadır:

- Politika önerisinin hedef grubu bir yada daha fazla mıdır? Toplumun çeşitli kesimlerinin günlük yaşamını etkiler mi?

- Kadın ve erkek arasındaki politika önerisi alnında fark var mıdır? [4].

İki sorudan birinin yanıtı olumlu ise, üzerinde çalıştığınız hizmet alanıyla cinsiyet bağlantılıdır. Bu durumda, hizmet programının, önerisinin ya da sonuç ürünün gender üzerindeki etkisi yapılmalıdır [4].

Bu sorular “haklar”, “kaynaklar”, “temsiliyet”, “değerler ve normlar”’a referans verilerek sorulur. Dolayısıyla arazi kullanım kaynaklarının yerleştirilmesi, kent planlama bağlamında erişebilirlik ile de ilişkilendirilebilir [4].

- Haklar: Cinsiyet ayrımcılığı, insan hakları, yasal, politik ya da toplumsal-ekonomik çevrede adalete erim ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgisi bulunan tüm hakları kapsamaktadır [32].

- Kaynaklar: Zaman, mekan, bilgi, para, politik ve ekonomik erk, eğitim, mesleki kariyer, yeni teknolojiler, sağlık, bakım hizmetleri, konut, ulaşım araçları, boş zaman kolaylıkları, vb. önemli kaynakları dağılımıdır [32].

- Temsiliyet: Gender konularının saptanması, çözüm önerilerinin üretilmesi ve seçimi aşamalarında katılım düzeyidir.

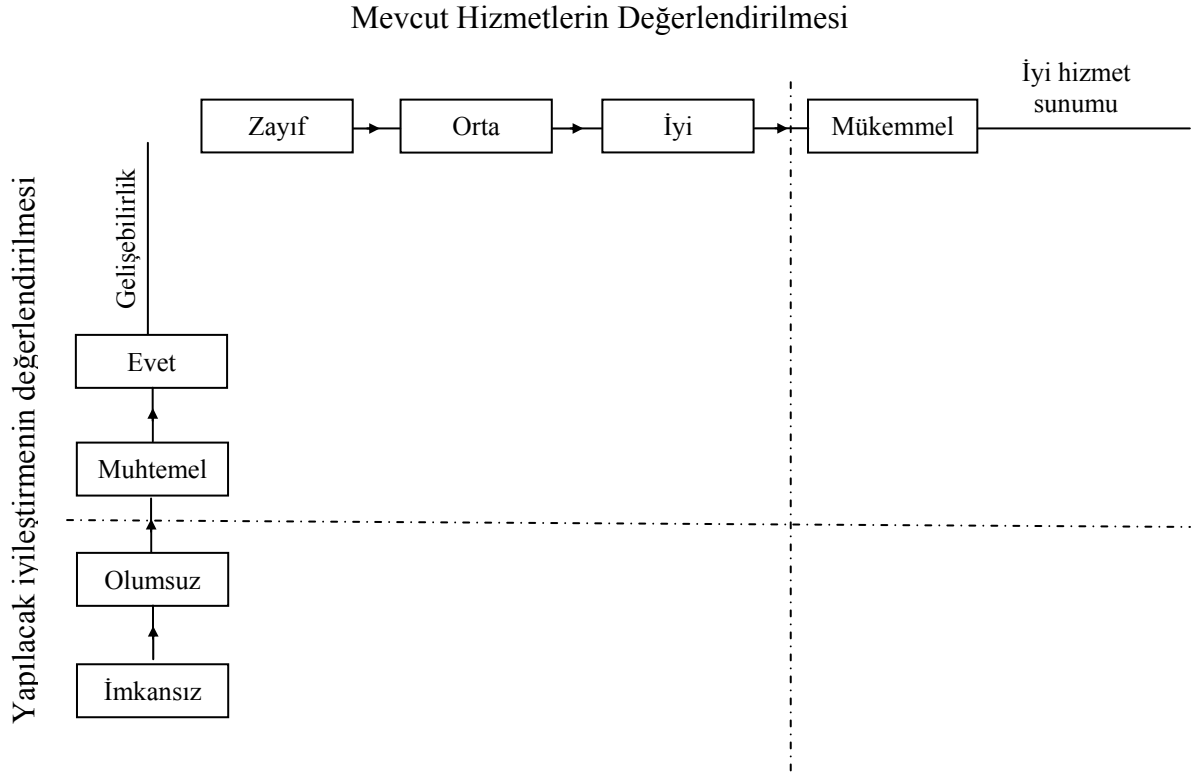
- Değerler ve normlar: Gender rolleri, cinsler arası iş bölümü, kadınlarla erkeklerin tutumuyla davranışları, erkekler ve kadınlara verilen değerdeki eşitsizlikleri belirleyen kurallar ve değerlerdir [32].

En İyi Değer (Best Value – BV): 1999 yılında İngiltere’deki yerel yönetimler yasasının değişmesiyle birlikte BV sistemine geçilmiştir. Yerel otoritelerde En İyi Değer Yönetimi sürecinin başarıyla uygulanması sorumluluğunu paylaşan ve süreci denetlemekle yetkili olan Denetim Komisyonları kurulmuştur. Yeni sistemin yükümlülüklerini karşılamak için yerel yönetimlerin halka danışması, görevlerini periyodik olarak gözden geçirmesi, performansını ölçmesi ve bağımsız denetçi tarafından denetlenmek üzere performans planı yapması gerekliliği [33] koşulu getirilmiştir.

Yerel otoritelerin tüm uygulama alanlarında katılım ve denetim üzerine oluşturulan BV, gender açısından da aynı biçimde uygulanmaktadır. Onuoha (2001), kamu kurumlarının ve yerel yönetimlerin sundukları servislerin pahalı olup olmadığı, doğru insana erişip erişmediği ve bunları geliştirmenin gerekip gerekmediği konusunda değerlendirme mecburiyetinde olduklarını belirtir. BV süreci 4C etrafında toplanır:

- Karşılaştır (compare)
- Yarış (compete)
- Kafa tut, çözmeye çalış (challenge)
- Danış (consult) (Servis kullanıcılarına danışma en önemli konudur.) [4].

Beecham (2003), BV değerlendirmesini şu şekilde açıklar: Kanaat belirtilmesi için puanlama sistemi kullanılmakta olup, puanlama için kullanılan dereceler Şekil 2’de gösterilmiştir. Dikey ekseninde hizmetlerde yapılabilecek iyileştirmeler ve yatay ekseninde hizmetin nasıl yürütüldüğünü gösteren basit şekil üzerinde, iki yönlü puan sistemi kullanılmaktadır. Her bir ekseninde 4 dereceli bir değerlendirme (ölçme) söz konusudur. Denetimin sonunda hizmetin ne kadar iyi olduğuyla ilgili olarak zayıf, orta, iyi ve mükemmel arası bir derecelendirme yapılır. En İyi Değer Yönetimi’nin gerektiği şekilde sağlanabilmekte midir? Evet, muhtemel, ihtimal var fakat olumsuz ve hayır/imkansız şeklinde bir değerlendirme yapılır. Denetleyiciler bu sonuçlara nasıl ulaştıklarını raporlarda deliller göstererek anlatır. Denetim Komisyonu da “denetim sonuçları”na göre meclisleri dört kategoriden birinde değerlendirmektedir [33].

Şekil 2. En İyi Değer Yönetiminin değerlendirilmesi [33]

1.4.3. İngiltere’de Kentsel Planlama ve Tasarım Sürecinde Gender

1.4.3.1. İngiltere’de Kentsel Planlama ve Tasarım Süreci

İngiltere’de ilk kapsamlı planlama yasasının (1947) prensipleri bugünde geçerliliğini korumaktadır. Planlamanın üç temel işlevi tanımlanmaktadır; gelişme planı yapma, gelişmenin kontrolü ve merkezi yönetimin denetimi. 1960’lara kadar planlama sisteminde stratejik plan hakimdi. 1980’lerde yerini pazar yönlendirmeli ve merkezi ağırlıklı planlamaya bırakmıştır. 1990 sonrasında, pazar mekanizmasının hakim olduğu planlama terk edilerek, yeniden “plan yönlendirmeli” yaklaşıma geçilmiştir. 2001 sonunda “yönlendirici” planlama korunarak planlama hiyerarşisinde ve yönetiminde değişiklikler yapılmıştır. Bunun amacı; planlama hiyerarşisini basitleştirmek, karar sürecini hızlandırmak ve yerel katılımı artırmaktır [34]. Yeni düzenlemelerle plan kademeleri ulusal, bölgesel ve yerel olarak üç gruba ayrılır (Şekil 3).

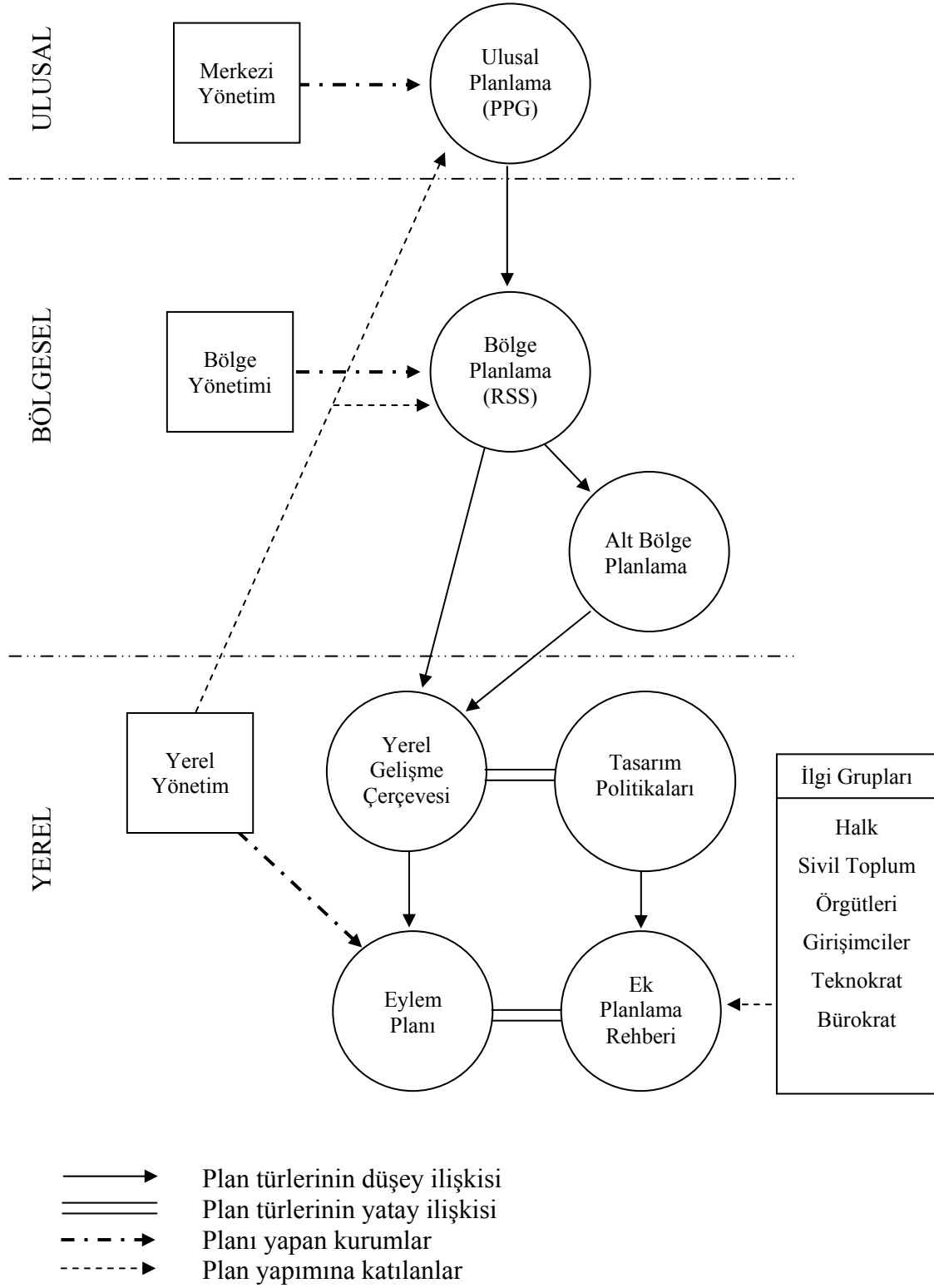
Ulusal planlar, ulusal yasalar ve merkezi yönetim tarafından ortaya konan Planlama Politika Rehberleri’dir (Planning Policy Guidance-PPG). Diğer plan kademelerine ulusal

ölçekte çerçeve niteliğindedir. Yerel Planlama otoritelerine uygulamalarında yardımcı olmak amacıyla 25 farklı konuda PPG vardır. Ulusal planlara mekan boyutunu bölge planları getirir. Eski sistemde Bölge Planlama Rehberi (Regional Planning Guidance-RPG), Bölge Mekansal Strateji'lerine (Regional Spatial Strategy-RSS) dönüşmüştür [35]. Yeni düzenlemeler ile birlikte, bölgeler arası bütünleşme kolaylaştırılmıştır, alt kademe planlar için daha basite indirgenmiştir [34]. RSS; bölge ve alt bölgedeki alt yapı teklifleri, yönetim politikaları ve kültür, eğitim, vb. sektörel bazda diğer arazi kullanım kararlarını da ortaya koyar. Alt Bölge Planı; RSS'de yeterince tanımlanmayan, tekil/ortak gelişme planı veya Yerel Gelişme Çerçevesi (YGÇ) dokümanı kapsamına girmeyen stratejik politikaları içerir [36]. Yeni düzenlemeyle birlikte, yerel planlar, YGÇ ve Eylem Planı (EP) olarak ikiye ayrıldı. YGÇ, "toplum stratejileri", "gelişme ana politikaları", "eylem planları" ve "koruma alanları" ile ilgili çalışmaları da içerir. İçerisinde "toplum katılımı" sözü net biçimde yer almaktadır. Tüm proje sürecine halkı, vb. ilgi gruplarının etkin katılımı için gerekli olan araçların ve ortamların nasıl temin edileceği, standartları, vb. belirtmektedir. EP, yerleşmenin tamamını ya da bir kısmını kapsayan master plan, komşuluk planı ve köy planı niteliğinde olup, tasarım notlarını da içeren plandır. Yerel halkın doğrudan katılımı öngörür [34].

EP, Ek Planlama Rehberleri (EPR) ile doğrudan ilişkilidir. EPR; Tasarım Çerçevesi (TÇ), Gelişme Özetleri (GÖ) ve Tasarım Rehberleri'ni (TR) içerir. Bunların her biri birbirinden bağımsız konular ve alanlar üzerinde yoğunlaşır. Bunların içerikleri şöyle sıralanabilir:

- TÇ, belirli bir alanda kullanılacak rehberler,
- GÖ, belirli noktalar için kullanılacak rehberler,
- TR, özel konular üzerinde yoğunlaşan rehberlerdir [36].

İngiliz planlama sistemi, yukarıda da belirtildiği gibi ulusal, bölgesel ve yerel olarak üç gruba ayrılmaktadır. Her bir grup bir alt ve bir üst ile ayrılmaz biçimde koordine edilmiştir. Ayrıca, kentsel planlama ve tasarım süreçleri bütün olarak ele alınmıştır. Bu birliktelik, en üst ölçekten başlayarak tüm plan kademelerine işlenmiştir. Oluşturulan politikaların, alınan kararların ve yapılan planların "tüm toplum kesimleri" tarafından daha iyi benimsenip, uygulanması için "etkin katılım" şartı aranır. Bunun için ortam hazırlanır ve bu kanunlar aracılığıyla garanti edilir. Özellikle son değişikliklerden sonra, yerelin/halkın plan sürecine katılımını artıracak düzenlemeler yapılmıştır.

Şekil 3. İngiltere’de kentsel planlama ve tasarım süreci [34, 35, 36]

1.4.3.2. İngiltere’de Kentsel Planlama ve Tasarım Sürecinde Gender

İngiltere’de kent planlama pratiğinde GM’in nasıl hayata geçirildiğine bakmadan önce, AB’nin neleri ön koşul olarak ortaya koyduğunu hatırlatmakta yarar vardır. Avrupa Birliği ajandası içinde “kent planlama ve tasarım” sıkça ekonomik gelişme, canlandırma politikaları altında gelmektedir (uygulamaya yönelik bileşenler olarak). AB yönünde “mekansal planlama” terimi, fiziksel strüktürün ve insanlık etkilerinin idari alan içinde yerleştirilmesini içerir. Mekansal planlamanın temel hedefi; kararlarında mekan boyutu olan tüm ajanların/otoritelerin karar ve eylemleri arasında eşgüdümü ve tutarlılığı sağlamaktır [4]. AB’nin eşitlik yaklaşımı konusundaki tutumu da yönetsel ve bürokratik yön daha ağırlıklıdır. Kurumsal yapı ve politika kurguları üzerine odaklanır [37].

AB, ağırlıklı olarak 1990’lı yıllardan sonra, kadın-erkek arasındaki ayrımcılığı kaldırmak amacıyla, Eşit Fırsatlar yaratarak dengeyi sağlamayı ve bunu korumayı garanti altına almak için önemli adımlar atmıştır. Direktif ve kurucu anlaşmalardaki ilgili maddeler aracılığıyla, üye ülkeler bu politikaları gerçekleştirmede yükümlü kılınmaktadır [38]. İlgili antlaşmalardan bazıları gender (kadınlar) için şunları içerir:

- Roma Anlaşması (1957): Avrupa’da kadın sorunlarının çözümüne yönelik ilk adımın atıldığı anlaşma olarak kabul edilir. Kadınların yasa karşısında eşit haklara sahip olmasını garanti eder. Bu amaç doğrultusunda uygulamaya yönelik araç, teknik, yöntemlerin kurumsal içeriğini belirlemiştir [4].

- Amsterdam Anlaşması (1997): Kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlamayı, yöneticilerin temel görevlerinden biri olarak tanımlamıştır. Fırsat eşitliğinin tüm politikalara dahil edilmesini sağlamıştır [29]. GE, AB politikaları tarafından karar vermede, kurumsal mekanizmada, insan haklarında özellikle aranır [38].

- Beijing Konferansı (1995): GM içinde ele alınacak konular bu konferansta belirlenmiştir. Bunlar; yoksulluk, eğitim, şiddet, barış, ekonomi, kurumsal mekanizma içinde karar verme, insan hakları şeklinde sıralanmıştır [4].

AB; kentsel planlama ve tasarım alanlarında stratejileri belirler, politikaları ortaya koyar. Her ülke ana kararlara bağlı kalmak şartıyla politikaları esneterek kendi planlama ve tasarım sistemiyle bütünleştirir. GM açısından da süreç aynıdır. İngiltere’de, bu amaçla oluşturulan bazı politikalar/yasalar şöyle sıralanabilir:

- Cinsiyet Ayrımı Yasası (1975) ve Cinsiyet Ayrımı Düzeni ile; mal, fırsat ve kamusal hizmetlerin sağlanmasında cinsiyet ayrımcılığının yapılmasını yasaklar ve bunu

yasa dışı diye tanımlar. Ek olarak; servis, olanak ve yararlarla sınırsız erişim sağlanması koşulu getirir [39].

- Özürlü Ayrımcılığı Yasası (1995) ve Irk İlişkileri İyileştirme Yasası (2001) ile yerel yönetimlere çalışma alanlarındaki fırsat eşitliğini teşvik etme yükümlülüğü getirilmiştir [29].

- Yerel Yönetimler Yasası (2000), “toplum refahı” yaratmaya yönelik toplumsal stratejilerin hazırlanması ve sunulması zorunluluğu getirilmiştir [4], (Tablo 4).

Tablo 4. İngiltere’de kentsel planlama ve tasarım sürecinde gender [4, 37, 39, 40]

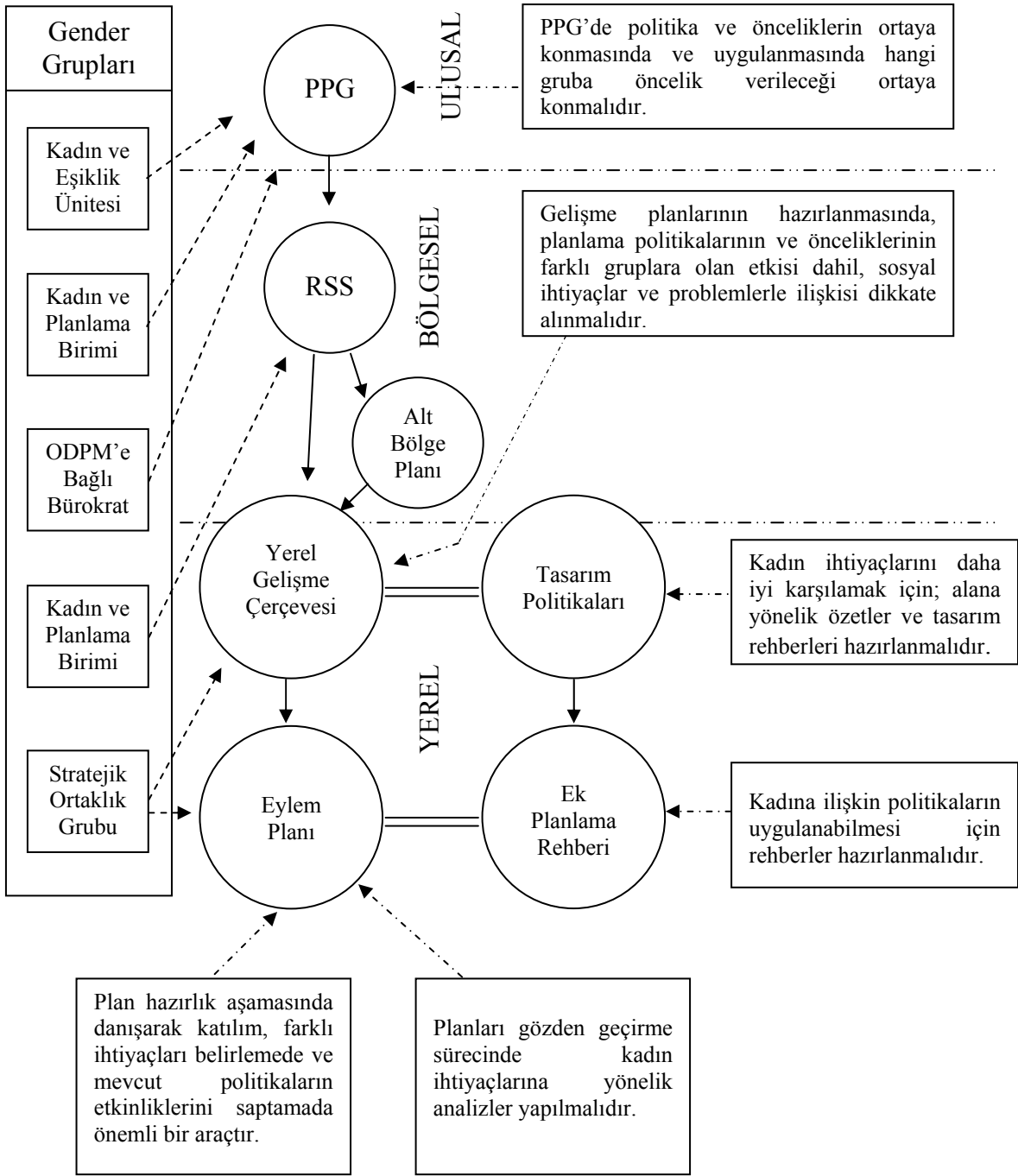
Ulusal Düzey	* PPG’lerin hiç biri “kadın ve planlama”, ırk ve özürlülük konularını içermemektedir. Ama bazılarında kadına referans veren politikalar vardır. * Çeşitlilik Eylem Planı (Diversity Action Planning-DAP) Eşit Fırsatlar politikalarını içermektedir (Bu amaçla gelişme göstergelerini beklemektedirler). * AB’nin talepleri çerçevesinde İngiltere’de merkezi yönetim bazı rehberler üretmiştir.¹ * Hükümet Ofisi, İç İşleri Bakanlığı Hakkaniyet İçin Planlama dokümanı (PAFF=PAED-eski ismi); GM için politika geliştirmesi, servislerin dağıtılması, birim içi personel konularında değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Özel araçtan çok genel bir rehberdir. * Merkezi Hükümet “Eşitlik ve Çeşitliliğe Doğru Avrupa Birliği Yönergesi ve Rehberi”ni hazırlar. * Hükümet Yönetmelik Strüktürü’nde “Kadın ve Planlama Politikaları” vardır; ama uygulanmamaktadır. Bunun nedeni yönetim içinde kadın konuları ayrı bir birimde ele alınmakta yada çok hevesli bir kişinin inisiyatifinde gündeme gelmektedir. Kurumsal bir çerçeveye ihtiyaç vardır. * Hükümet Ofisi’ne bağlı, GM konusunda ulusal politika yönlendirmelerinden sorumlu olması için, kadın birimi kurulmuştur. * “Kadın ve Planlama Grubu” 1980’de Kraliyet Kent Planlama Enstitüsü’nde (Royal Town Planning Institute-RTPI) kurulmuştur.
Bölgesel Düzey	* 2001 Green Paper’da; temel stratejik planlama düzeyinin bölge düzeyi olduğu belirtilmiştir. Böylece bu düzeydeki politikaların içinde GM’in ele alınması gerektiğini belirtilmiştir. * RSS’de “Kadın Özel İhtiyaçları Politikaları” (Women Special Needs Policy-WSNP) planlıların ilgisini farklı grupların ihtiyaçlarına çekerek; eşitsizliği ortadan kaldırılmasını sağlar. * Kadın Planlama Rehberi (Women Planning Guide-WPG) Gender konuları daha detaylı biçimde ele almaktadır. (İlgili konular için <i>Bkz. 1.4.5. Kentsel Mekanda Gender Konuları</i>) * Gelişme Planı İyi Uygulama Rehberi önemli sosyal konular ve kadımla ilgili arazi kullanım konularına yer vermektedir. * DPAN’ın içinde gender için çalışan politikacılar vardır. * RTPI ‘de “Kadın ve Planlama Birimi” bölge ölçeğinde çalışmaktadır.
Yerel Düzey	* AB’de, kadın ve erkek arasında eşitsizliği yok etme ve eşitliği desteklemesi bütün kamu politikalarının oluşturulmasında yerel yönetimlerin etkinliklerine vurgu yapar. * Yerel Gündem 21 bünyesinde sürdürülebilirlik prensipleri içinde gender konuları, bütün planlama sürecine ve aşamalarına uygulanmasıdır. * 2000 Yerel Yönetimler Yasası, “toplum refahı” yaratmaya yönelik stratejilerin hazırlanması ve sunulmasının bir zorunluluk olduğunu belirtmiştir. * 2001’den sonra İngiltere’de yerel yönetimlerin kullandığı araçların eşitlik standartlarını dikkate alması gerekmektedir. Yapısı itibari ile bu standartlar doğrudan planlama konusuna referans vermemektedir. Genellikle politika yapmak yerine yerel yönetim prosedürü ve uygulamaları ile ilgilidir. Bütün materyaller var olsa bile; GM’yi yerel planlama örgütüne “nasıl” entegre edebileceği sorusuna yanıt vermesi beklenmektedir.

¹ Birçok rehber, öncelikle insan kaynakları konularına, istihdam, eşitlik, servis sunumu ve konuta ilişkin mekansal olmayan politikalarla ilgilidir. Mekansal politika konularına uygunluğu ve uygulanabilirliği sınırlıdır.

AB'nin çerçeve politikaları, İngiliz Hükümeti'nin aldığı kararlar/politikalar genderin tam olarak hayata geçirilmesinde yeterli değildir. Çünkü “gender konularının yeterli düzeyde anlaşılması ve takdir edilmemesi, doğal olarak yeterli incelenmemiş nötr politikaların ortaya çıkmasına neden olur” [4]. Tam da bu noktada karar vericilere/yöneticilere önemli görevler düşmektedir. Onların konu hakkındaki bilinç düzeyleri politikaları farklı şekilde yönlendirir. Örneğin; Stratejik Plan dokümanları içinde bazı politika rehberleri ve standartlarındaki gender konularının (örneğin; kreş, kamusal wc, vb.) çok detay olarak kabul edilmesi ve planlara dahil edilmemesine neden olur. Bunun sonucu olarak detay planlamada gender için herhangi bir yönlendirici/zorlayıcı olmaz [4]. Ayrıca, merkezi yönetimin planlama sürecinde gender konularını öne çıkartmadaki/vurgulamadaki eksikliği, yerel otoritelerde planlamayla ilgili konuların sistematik olarak ele alınmasını engeller [37]. Bunlar İngiltere’de GM politikalarının kentsel planlama ve tasarım süreçlerinde hayata geçirilmesinde karşılaşılan sorunlardan birkaçıdır.

Belirtilmesi gereken en önemli sorun ise; kent planlamada sistematik yaklaşıma yönelik rehberlerin çoğunun üst düzey hükümet düzeyinde üretilecek politikalarla ilişkili olması ve bunların mekan boyutunun olmamasıdır [4].

Her ülkede olduğu gibi İngiltere’de de GM son dönemlerde gündeme geldiği için henüz tam olarak uygulandığı söylenemez (Tablo 4). Bu doğrultuda politikalar üretilmiş, rehberler hazırlanmış olsa da, yapılması gereken işler vardır (Şekil 4). Merkezi Hükümet’in gender için çalışan farklı kurumlardaki birimleri (plan hiyerarşisinde farklı ölçeklerdeki), konuya verdiği önemi ortaya koyar. Greed; İngiliz planlama sisteminin feminist perspektiften eleştirir ve erkeğin olduğu kadar kadın ihtiyaçlarını dikkate alan alternatif kent planlama senaryolarını desteklediğini belirtir [37]. Eksiklikler olmasına karşın bu gelişmeler olumlu görülmektedir.

Şekil 4. İngiltere’de kentsel planlama ve tasarım sürecinde gender

1.4.4. Türkiye’de Kentsel Planlama ve Tasarım Süreci ve Gender İlişkisi

1.4.4.1. Türkiye’de Kentsel Planlama ve Tasarım Süreci

3194 Sayılı İmar Kanun’umuz 1985 yılında yürürlüğe girmiştir. Sırasıyla Kalkınma Planı, Bölge Planı (zorunlu değil), Çevre Düzeni Planı ve Nazım-Uygulama İmar Planlarından oluşan plan hiyerarşisi vardır. Fakat bunlar, Türkiye’nin toplumsal yapısına ve hızlı kentleşmesine yanıt veremez duruma gelmiştir. Bazı eksiklikleri şöyle sıralanabilir; parçacı plan anlayışı hakimdir, plan kararlarında insan faktörü dikkate alınmamıştır, kurumlar arası koordinasyon eksikliği, teorik ve pratik arasında uyumsuzluk vardır, süreçte denetim-katılım-geri besleme yoktur. Ayrıca etkin halk katılımından da yoksundur [34].

Son yıllarda yukarıdaki eksiklikleri de giderilmeye yönelik bir dizi kanun tasarısı taslakları gündeme gelmiştir. İçerisinde nitelikli kamusal mekanları oluşturmayı amaçlayan Yerleşme ve İmar Yasa Tasarısı Taslağı (YİYTT) (2003) mevcut yasa ile birlikte değerlendirilmesi uygun görülmüştür (Şekil 5).

YİYTT, İmar Kanunu’ndaki plan hiyerarşisinden farklı olarak Alt Bölge Planı ve Kentsel Tasarım Planlarını içermektedir. Ayrıca; genel ve uzun dönemli ilke ve hedefler ile mekansal ana yönlendirme kararlarını belirleyen Ülke Fiziki Planı, Bölge Planı ve Alt Bölge Planı “Mekansal Strateji Planı” olarak tanımlanmaktadır (Şekil 5)

Bölge planları; Alt bölge planları için veri oluşturacak politikaları içeren açıklama raporu ile bir bütün olan plandır. Mevcut yasada yapılması zorunlu olmayan bölge planına taslakta zorunluluk getirilmektedir.

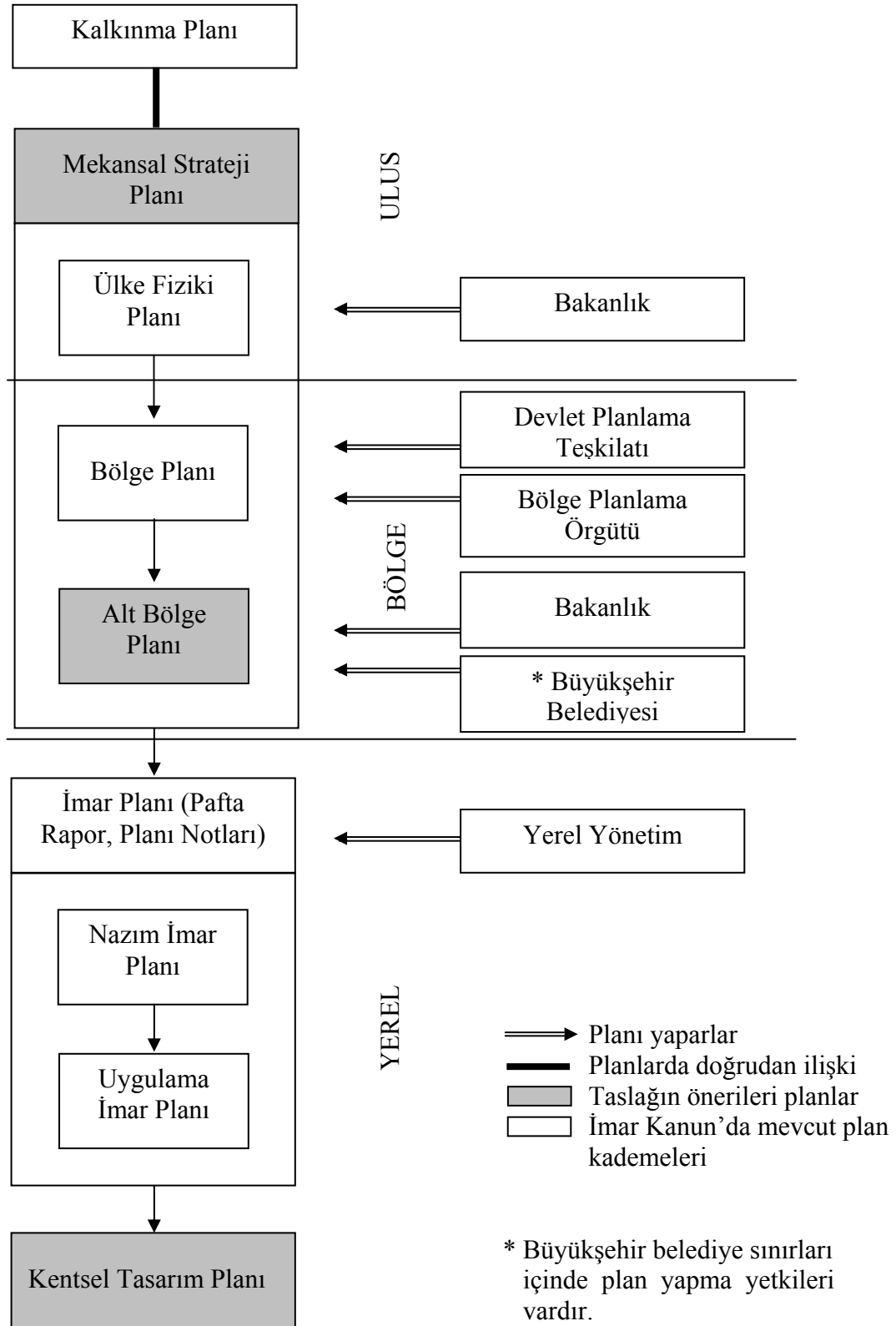
Alt Bölge Planı; birden fazla ili kapsayan ülke fiziki planı ve bölge planı kararlarına uygun olarak hazırlanan doğal kaynaklar, nüfus dağılımı, yerleşme gelişme yönünü gösteren konut, sanayi, vb. yerleşme ve arazi ana kullanım kararlarını içeren açıklama raporu ve plan notları ile birlikte hazırlanan bir plandır.

İmar Planı; Nazım ve Uygulama İmar Planlarından oluşmaktadır.

Kentsel Tasarım Planı; mevcut planlama kademesinde olmayıp, taslakta öngörülen bu plan, kentin doğal, kültürel, tarihi ve sosyal özellikleri için önemli olan ve yenilemeyle kente kazandırılması hedeflenen alanlara yönelik uygulama ayrıntılarını içeren plandır.

Plan kademelerinin dışında örgütsel yapı, yetki ve sorumluluklar oldukça önemlidir. Ülke ölçeğindeki planlar yerel yönetimler dışındaki otoriteler tarafından hazırlanmakta ve

yürütülmektedir. Bölge planları gerek görüldüğü durumlarda Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılmakta/yaptırılmaktadır. Taslakta öngörülen alt-bölge planları ise Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na yapılır/yaptırılır ve onanır. Bunun yanı sıra Büyükşehir belediyelerinde de alt-bölge planı yapma veya yaptırma ve onama yetkisi Büyükşehir belediyesi meclisine aittir. Ancak Büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan alanlar ile birlikte planlaması gereken farklı yetki alanlarının olması durumunda, plan yapımına ilişkin esaslar bakanlıkça belirlenmek koşuluyla, planlar Büyükşehir belediyesi ve ilgili idarecilerce ortaklaşa yapılır/yaptırılır ve bakanlık tarafından onaylanır (Şekil 5), [35]. 3194 Sayılı İmar Kanunu belediye ve mücavir alan sınırları içinde imar planı yapma ve yürütme yetkisini belediyelere vermiştir.

Şekil 5. Yerleşme ve İmar Yasa Tasarı Taslağı'nda tanımlanan planlama kademeleri (henüz bu süreç işlenmiyor)

1.4.4.2. Türkiye’de Kentsel Planlama ve Tasarım Süreci ve Gender Açısından Değerlendirilmesi

Ülkemizde kentsel planlama ve tasarım sürecinde gener konularını incelemeden önce, kamusal alanda gender bağlamında uluslararası platformlarda kabul edilen yasalara/anlaşmalara bakmakta yarar vardır:

- CEDAW - Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi: 1981’de yürürlüğe girmiş ve 163 ülke tarafından onaylanmış olan kadınlara ilişkin uluslararası bir insan hakları beyannamesidir. “Uluslararası Kadın Hakları Bildirgesi” olarak da tanımlanan bu anlaşma, kadınlara karşı cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve kadınların insan haklarını korumak amacıyla yönelik yasal standartları bir araya getiren ve taraf ülkeler üzerinde bağlayıcı niteliği olan tek uluslar arası hukuk aracıdır. Bu sözleşme 2002 yılında ülkemizde yürürlüğe girmiştir [41].

- Avrupa Kentsel Şartı (1992): Avrupa Yerel ve Bölgesel İdareler Daimi Konferansı’nda Avrupa Konseyi’nce kabul ve ilan edilen şart; Avrupa’da her ülkede uygulanabilecek bir dizi yol gösterici evrensel bir belgedir. Şartta belirtilen her türlü hakkın; yaş, cinsiyet, ırk, inanç, millet, sosyo-ekonomik statü, ruhsal ve bedensel özür gözetmeksizin, tüm insanlara eşit koşullarda uygulanması savunulur [42].

- Habitat II (1996): Cinslerarası eşitliğin sağlanması bağlamında “kadınların insan yerleşmelerinin planlanmasına ve karar alma sürecine tam ve eşit katılımını özendirecek politika ve uygulamaları formüle etmek ve kuvvetlendirmek hedefi bulunmaktadır [43].

- Habitat II’nin “Küresel Eylem Planı” (119 nolu Uygulama Stratejisi): Kentleşen dünyada sürdürülebilir insan yerleşmelerinin gelişmesi başlığı altında, “insan yerleşmelerinin cinsiyete duyarlı bir biçimde planlanması ve yönetilmesi için; yerel yönetimlerin, kadın gruplarıyla işbirliği içinde, kentsel hizmetleri, kadınların gereksinimleri ile yararlanmalarını göz önüne alarak sağlamasını ve kadınların kent yaşamıyla ilgili her alana ve planlama süreçlerine katılımının teşvik edilmesini” vurgulamaktadır [43].

- Yerel Gündem 21 Programı (1992): Habitat II Konferansı’nda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından uluslararası bir proje olarak uygulanmaya başlanmıştır. Söz konusu program, “sürdürülebilir gelişme” ve “katılım” kavramlarını öne çıkarırken, programın mekan boyutunu yerel olarak tanımlamakta, programın yürütücüsü ise; yerel

yönetimler ve sivil toplum kuruluşları olmaktadır. Kadınlar ise; programda önemli yerel aktörler olarak yer almaktadır [43].

Ülkemizde gender gruplarından biri olan kadınlara yönelik hizmet veren bazı kurumlar/birimler vardır. Bunlar Tablo 5’de bağlı oldukları kurumlar ile birlikte yer almaktadır.

Tablo 5. Türkiye’de faaliyet gösteren kadın birimleri ve grupları [44].

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (KSSGM)	Kadın sorunlarını diğer kuruluşlara duyurmak, temel planlara ve politikalara kadın boyutunu getirmek, kızların ve kadınların eğitimi, sağlığı, kısaca yaşamın her alanında kadınların güçlendirilmesi için kamuoyu oluşturmak ve gerekli politikaları geliştirmek amacıyla 1990 yılında kurulmuştur. Başbakanlığa bağlı bir birimdir.
Kadın Statüsü Yerel Birimleri	On beş ilde valilikler bünyesinde KSSGM birimleri kurulmuştur. 1997’de faaliyete başlayan bu birimler, merkezi yönetime bağlıdır.
Devlet Planlama Teşkilatında Kurulmuş olan Kadın Birimleri	Kadınların konumunu daha güçlü kılabilmek için projeksiyonlar yapmak ve planlar geliştirmekten sorumludur. 1985 yılında kurulmuştur.
Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri	On dört Üniversitede kurulmuş olan bu merkezler, kadınların güçlendirilmesi amacıyla araştırma ve uygulama projeleri oluşturur, eğitim programları ve materyalleri geliştirir. 1989 yılında kurulmuştur.
Üniversitelerdeki Kadın Araştırma Birimleri	Kadın sorunlarına ilişkin akademik bilgi üretmek yöntem ve araçlar geliştirmek, aynı zamanda ilgili alanlarda insan kaynağı yetiştirmek amacıyla kurulan Ankara Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Ege Üniversitesi Yüksek Lisans Programları’dır. 1993 yılından itibaren çalışmalarını aralıksız devam ettirmektedirler.
Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna Bağlı Kadın Konukevleri ve Toplum Merkezleri	Ev içi şiddete maruz kalmış kadınlara geçici barınma imkanı sağlamak üzere Kadın Konuk Evleri; Kentlerin gecekondu alanlarındaki ailelere ve kadınlara koruyucu ve destekleyici eğitim sağlamak üzere Toplum Merkezleri açılmıştır. 1990 yılından itibaren yardıma muhtaç kadınlar için çalışmalarını sürdürmektedirler.

Türkiye’de gender bağlamında farklı alanlarda yakın zamanda gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin, eşitliğin sağlanması adına büyük bir adım olduğu açıktır. Fakat, bu düzenlemelerin hayata geçirilmesinin ve pratik sonuçlar alınmasının hala büyük bir sorun olduğu [16] ortadadır.

Kentsel planlama ve tasarım sürecinde gender konularına bakıldığında, yerel yönetimlerin yasal çerçevelerinde yakın dönemlerde düzenlemeler yapılmışsa da; plan boyutuna yansıyan herhangi bir faaliyet yoktur. Örneğin; 5393 sayılı Belediye

Kanunu'nda "Herkes ikamet ettiği beldenin hemşerisidir. Hemşerilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakkı vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur" ifadeleri yer almaktadır. Fakat planlama sistemimiz yukarıda belirtilen halk katılımından yoksundur.

Ülkemizde gender konusundaki durumu yukarıda kısaca özetlendi. Özellikle son dönemlerde AB müzakere sürecinde ülkemizde bu bağlamda hızlı gelişmeler olmakla birlikte, bunların gerçek hayata yansımada sorunlarla karşılaşmaktadır. Fakat bazı alanlarda, planlama bunlardan sadece biridir, yapılması gereken çok şey vardır.

1.4.5. Kentsel Mekanda Gender Konuları

Aynı kentsel mekanı kullanan bireyler farklı deneyimler yaşarlar. Onların yaşam biçimleri, önceki deneyimleri, toplumsal kabulleri, önyargıları, gender tutumları, vb. bu farklılığı yaratan etmenlerdir. Gender grupları topluma ve yapılı çevreye karşı diğerlerine oranla hassastır. Bowly bunun nedenini şu şekilde açıklar : "Gender kendi içinde güç düzenlerini, farklı biyolojik baskıları "cinsiyet kimliği" çeşitliliği ve "kadın-erkek için farklılaşan rolleri" barındırır". Bunlar da onların mekan kullanımını (özel-kamusal mekan) farklılaştırır [45].

Yukarıda, tarihin ilk çağlarından itibaren kadını kentsel mekanlardan uzaklaştırılıp, evler-özel mekanlara hapsedildiğine dair uygulamalara değinilmişti (*Bkz. 1.3.1 İlk Çağlarda Kadını Toplumdaki Konumu*). "Tüm kültürlerde ve özellikle de Doğu'da kadının mekanının ev olduğu düşüncesi kentsel mekan tasarımında baskındır" [46]. Doğal olarak bunun sonucunda, Michleson'ın belirttiği gibi "Tarihte de görüldüğü gibi tasarım ve mekanda erkek ihtiyaçları kadınlara göre daha öncelik taşır ve kadın ihtiyaçları her zaman göz ardı edilmiştir. Çünkü tartışılan kentsel mekanlar, genellikle erkekler tarafından (*ya da erkek bakış açısıyla*) tasarlanır ve baskın biçimde erkek değerlerini ve ilgilerini yansıtır" [46].

Bütün düzeylerde tüm toplum aynı kentsel mekanda yaşar. Greed'in tartıştığı gibi "hiçbir zaman tamamen kadın için planlama yapmadığımız (*yapamayacağımız*) gibi erkek için de yapamayız" [4]. Aynı kentsel koşullar bazılarını kısıtlar sunarken, diğerlerine fırsatlar yaratır.

Gender kimliğinin kadına yüklediği sorumluluklar onun hayatında negatif etki yapar. Bu da kentsel mekan kullanımını etkiler. Kadınlar ev içi ve bakım sorumluluklarından dolayı coğrafi hareketi kısıtlı bireylerdir. Ekonomik açıdan düşük ücretli yada ücretsiz bireylerdir,

suça karşı daha duyarlı olduklarından kentin belli bölgelerini yada mekanlarını günün her saatinde rahat kullanamazlar, bireysel hareketlilikleri kısıtlı olduğundan dolayı seyahatlerinde toplu taşımayı yada yürümeyi tercih eder, vb. şeklinde bir dizi problemle karşılaşır.

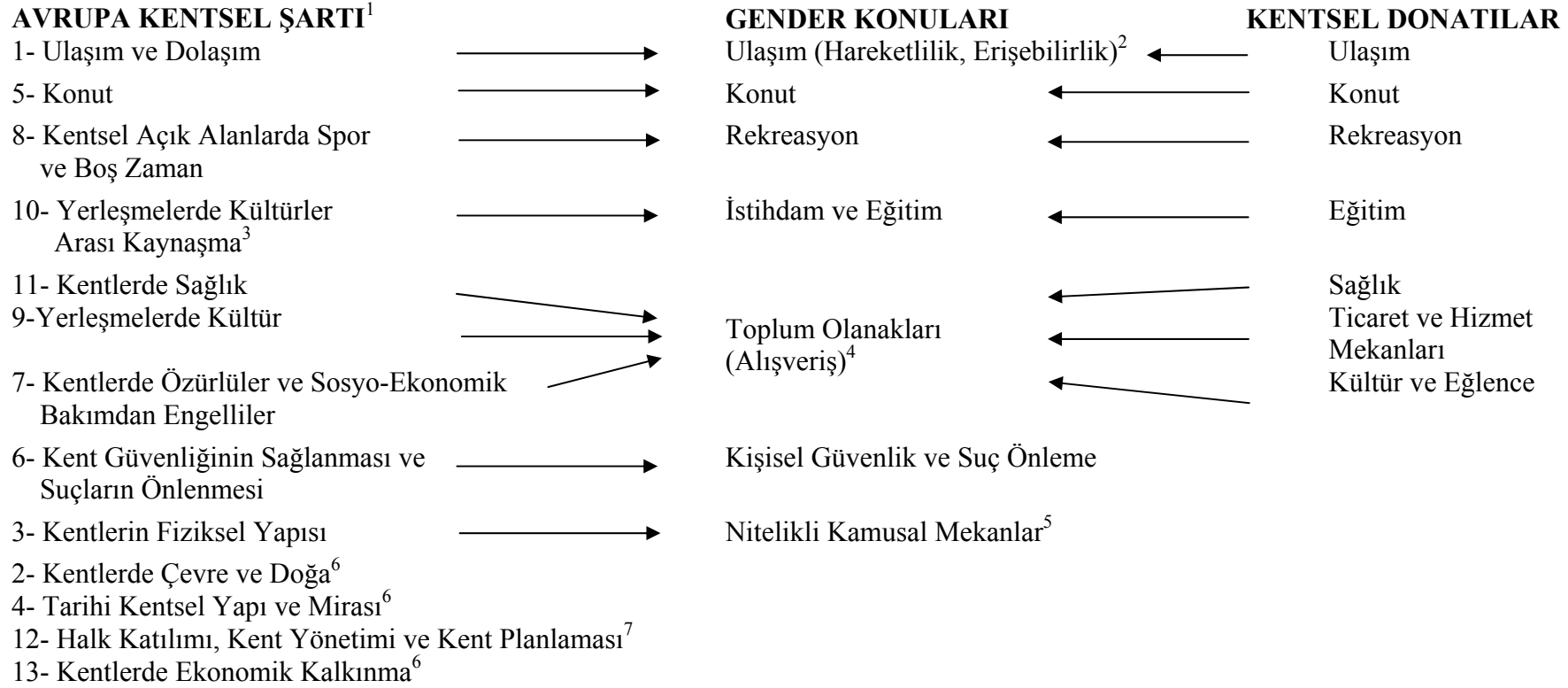
GM, gender gruplarının kentsel mekanda karşılaştıkları sorunlara ve beklentilerine çözüm arayan bir politikalar zinciri olduğunu daha öncede belirtilmişti (*Bkz. 1.4.2.1. Gender Sistemik Yaklaşım ve Uygulama Araçları*). Politikanın ilgilendiği gender konuları; ulaşım, hareketlilik, erişebilirlik, konut, rekreasyon, istihdam, eğitim, alışveriş, toplum olanakları, kişisel güvenlik ve suç önleme şeklinde sıralanmaktadır [40]. Ayrıca kamusal mekanların barındırması gereken kalitelerin neler olabileceği farklı konular içerisinde yer almaktadır. İlgili konular Avrupa coğrafyasında yaşayan insanların hayat standartlarını daha iyi konuma getirmek için uygulanmaktadır/uygulanmaya çalışılmaktadır.

Batı toplumları ile ülkemiz arasında sosyo-kültürel yapı, ekonomik gelişmeler, örgütsel ve hukuksal yapı, kentsel hizmetler ve olanaklar, vb. pek çok konularda farklılıklar vardır. Bunun sonucunda da yaşama mekanlarımız/kentlerimiz farklılaşmaktadır. “GM’in, Türkiye gerçekleri ile nasıl bütünleştirileceği” sorusunun akla gelmesi kaçınılmazdır.

Avrupa Kentsel Şartı (AKŞ) aracılığı ile, GM politikalarının Türkiye özeline indirgenmesi araştırmacı tarafından uygun görülmüştür. Çünkü şartta, sürdürülebilir toplumlar ve yaşanılabilir kentsel çevreler için neler yapılması gerektiği, sistematik olarak bulunmaktadır. AKŞ dört temel konuya ağırlık vermektedir: kentsel çevrelerin iyileştirilmesi, yerleşmelerde sosyal ve kültürel olanakların yaratılması, mevcut konut stoğunun iyileştirilmesi ve toplumsal kalkınma ve halk katılımının özendirilmesidir. Şart, söz konusu konuların/uygulamaların yaş, cinsiyet, ırk, inanç, millet, sosyo-ekonomik ve politik statü, ruhsal ve bedensel özür gözetmeksizin, tüm insanlara eşit koşullarda uygulanmasını savunur [42].

Gender konuları GM ve AKŞ çerçevesinde bütünleştirilerek kentsel donatılar ile ilişkileri sorgulanmıştır. Böylece; kentsel planlama ve tasarımı ilgilendiren konuların, (arazi kullanım kararları, kentsel mekan boyutu, vb.) farklı gruplar için tam olarak neleri kapsadığı daha net biçimde ortaya konulması sağlanmıştır (Şekil 6).

AKŞ’daki bazı konuların gender ilişkisi kurulamazken, bazılarının farklı iki politikayı içerdiği görülmektedir (Şekil 6). İlişkili konular ve detayları Tablo 6’da yer almaktadır.

¹. Deklarasyondaki sıra numaraları aynı kalmak koşuluyla tablonun daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak için yerleri değiştirilmiştir.

² GM içerisindeki hareket ve erişebilirlik konularının ulaşım başlığı altında incelenmesi araştırmacı tarafından uygun görülmüştür.

³ 10. madde genel olarak kültürle ilgili görünse de 10.3-Eğitim ve 10.4-İstihdam konularını içerdiği için istihdam ve eğitim başlığı altında incelenmesi uygun görülmüştür.

⁴ GM içerisindeki alışveriş konusunun toplum olanakları başlığı altında incelenmesi araştırmacı tarafından uygun görülmüştür.

⁵ Aynı içerikte, farklı bölümlerde yer alan konuların nitelikli kamusal mekanlar başlığı altında toplanması araştırmacı tarafından uygun görülmüştür.

⁶ Araştırmacı deklaryondaki bu konunun gendera özgünlüğünü bulamamıştır.

⁷ Katılım GM için çok önemli bir araçtır. Gender konularının her biri için gereklidir.

Şekil 6. Avrupa Kentsel Şartı, gender konuları ve kentsel donatı ilişkileri

Tablo 6. Avrupa Kentsel Şartı'nın gender açısından değerlendirilmesi

AVRUPA KENTSEL ŞARTI		GENDER İLİŞKİ DÜZEYİ			
		0	1	2	3
ANA BAŞLIKLAR ve İLKELER					
1- Ulaşım ve Dolaşım	1.1- Özellikle özel araçlarla, seyahat hacminin azaltılması gerekliliği				•
	1.2- Dolaşım, yaşanabilir bir kent oluşturmaya yönelik bir biçimde düzenlenmeli ve çeşitli ulaşım alternatiflerine izin verilmeli				•
	1.3- Sokağın sosyal bir arena olarak algılanması			•	
	1.4- Sürekli bir eğitim ve öğretim çabası gerekliliği	•			
2- Kentlerde Çevre ve Doğa	2.1- Yerel yönetimlerin, doğal ve enerji kaynaklarını, uygun ve akılcı bir biçimde, yönetme ve idareli kullanma sorumluluğu	•			
	2.2- Yerel yönetimlerin kirliliğe karşı politikalar uygulaması	•			
	2.3- Yerel yönetimlerin doğayı ve yeşil alanları koruma yükümlülüğü	•			
	2.4- Doğayı korumanın toplumsal gururu ve bağlılığı geliştiren bir faktör olması	•			
3- Kentlerin Fiziki Yapısı	3.1- Kent merkezlerinin Avrupa'nın kültür ve tarihi mirasının önemli sembolleri olarak koruma altına alınması	•			
	3.2- Kentlerde açık alanların oluşturulması ve yönetimin kentsel gelişmenin vazgeçilmez bir parçası olması				•
	3.3- Mimari yaratıcılık ve imarın, kentsel görünümün kalitesindeki önemli rolü	•			
	3.4- Tüm insanların sağlıklı, yerleşik, güzel ve özendirici bir çevrede yaşama hakkı	•			
	3.5- Bir kentin canlılığının, dengeli meskun alanların oluşturulması ve merkezdeki konut dokusunun korunmasıyla sağlanması	•			
4- Tarihi kentsel Yapı ve Mirası	4.1- Kentsel korumada hassas bir yasal çerçevenin gerekliliği	•			
	4.2- Kentsel mirasın korunması için bilgilendirme politikalarının gerekliliği	•			
	4.3- Yeterli ve yeni finans mekanizmaları ve ortaklıkların gerekliliği	•			
	4.4- Eski el sanatları ve yapı tekniklerinin yaşatılması, canlandırılması gereği		•		
	4.5- Tarihi kentsel dokunun, planlamaya temel veri biçiminde katılarak, çağdaş yaşamla bütünleştirilmesi	•			
	4.6- Ekonomik kalkınmanın, kentsel mirasın korunmasıyla canlandırılması	•			

Tablo 6'nın devamı

5- Konut	5.1- Konutta bireyin mahremiyetinin olması	•			
	5.2- Her insan ve ailenin; güvenli, sağlam bir konut edinme hakkı			•	
	5.3- Yerel yönetimlerin, konutta seçenek, çeşitlilik ve ulaşılabilirliği artırması				•
	5.4- Sosyal ve ekonomik olanakları kısıtlı olan kişi ve ailelerin haklarının, yalnızca Pazar mekanizması koşullarına terk edilmemesi				•
	5.5- Yerel yönetimler tarafından, ev sahibi olabilme ve kullanım süresi güvencesinin sağlanması	•			
	5.6- Eskimiş konut dokusunun yenilenmesinin bedelinin burada oturan, sosyo-ekonomik seviyesi düşük gruplara yüklenmemesi	•			
6- Kent Güvenliğinin Sağlanması ve Suçların Önlenmesi	6.1- Net bir güvenlik ve suç önleme politikasının, alınacak önlemler, kanuni yaptırımlara ve müşterek desteğe dayandırılması		•		
	6.2- Yerel güvenlik politikasının; güncelleştirilmiş, kapsamlı istatistik ve bilgilere dayandırılması	•			
	6.3- Suçun önlenmesinin toplumun tüm üyelerini ilgilendirmesi	•			
	6.4- Etkili bir kent güvenlik politikası için; emniyet güçleri ve yerel halkın yardımlaşması		•		
	6.5- Uyuşturucu karşıtı yerel politikanın oluşturulması ve uygulanması	•			
	6.6- Suçların tekrarını önleyici programlar ve hapis cezaları yerine alternatif çözümler üretilmesi	•			
	6.7- Yerel güvenlik politikasının temel unsuru olarak mağdurların kollanması		•		
	6.8- Suçların önlenmesine öncelik verilmesi ve buna bağlı mali kaynakların yaratılması		•		
7- Kentlerdeki Özürlü ve Sosyo-Ekonomik Bakımdan Engelliler	7.1- Kentlerin, herkesin her şeye erişebilirliğinin sağlayabilecek şekilde tasarlanması			•	
	7.2- Özürlü ve engellilere ilişkin politikaların, hedef gruplar için aşırı himayeci değil, toplumla bütünleştirici olması			•	
	7.3- Özürlüler ve azınlıkları temsil eden derneklerin kendi aralarındaki işbirliği ve dayanışması			•	
	7.4- Evler ve işyerlerinin özürlü ve engellilere uyarlanabilir biçimde tasarlanması			•	
	7.5- Seyahat, iletişim ve kamu ulaşımının tüm insanlar için erişebilir olması		•		

Tablo 6'nın devamı

8- Kentsel Alanlarda Spor ve Boş Zamanları Değerlendirme	8.1- Tüm kent sakinlerinin, eğlence, dinlence ve spor faaliyetlerinden yararlanma hakkı			•	
	8.2- Spor alanlarının sağlıklı ve güvenli olarak tasarlanması	•			
	8.3- Her kent sakininin kişisel potansiyelleri doğrultusunda istediği sporu yapma hakkı	•			
9-Yerleşimlerde Kültür	9.1- Tüm kent sakinlerinin kültürel faaliyetlerden faydalanma hakkı	•			
	9.2- Yerleşimlerin kültürel oluşumunun, ekonomik ve sosyal gelişmeye katkı		•		
	9.3- Güçlü bir bağ olarak, farklı millet, bölge ve ülke halkları arasındaki kültürel alış-veriş	•			
	9.4- Kültürel gelişim ve gerçek bir kültürel demokrasi için; yerel yönetimlerin, toplum birimlerinin, gönüllü kuruluşların ve özel sektörün artan dayanışma gereksinimi	•			
	9.5- Kültürel çoğulculuğun (çeşitlilik), yenilikleri ve yenilikçi denemeleri öngörmesi		•		
	9.6- Yerel yönetimlerce dengeli biçimde tesis edilmiş kültürel turizmin, toplum üzerindeki olumlu etkisi	•			
10-Yerleşimlerde Kültürlerarası Kaynaşma	10.1- Kent politikalarının temel unsuru olarak ayrımcılık karşıtlığı		•		
	10.2- Yerel yönetimlerde göçmenlerin, yerel politik yaşama etkin katılımın sağlanması		•		
	10.3- Kentlerde uygulanan kültür ve eğitim politikalarının ayrımcı olmaması		•		
	10.4- Yerel yönetimlerin, iş olanaklarından eşit faydalanmayı sağlaması		•		
	10.5- Göçmen topluluklarının, sosyal ve fiziki çevresiyle bütünleşmesi anlamında, kültürlerarası kaynaşma		•		
11-Kentlerde Sağlık	11.1- Kentsel çevrenin tüm kentlilere iyi sağlık koşullarını sağlaması	•			
	11.2-İyi sağlık koşullarının temini için; kişilerin temel ihtiyaç maddelerinin güvenilir ve sağlıklı biçimde sunumu		•		
	11.3- Yerel yönetimlerin; toplum kaynaklı sağlık girişimlerini ve katılımları teşvik etmesi	•			
	11.4- Kent sağlığı uluslar arası bir önem de taşıdığından, yerel girişimlerin uluslar arası programlarda ortak yürütülmesinin öngörülmesi	•			

Tablo 6'nın devamı

12- Halk Katılımı, Kent Yönetimi ve Kent Planlaması	12.1- Yerel politik yaşama halkın katılımını temin için; halk temsilcilerini, özgür ve demokratik olarak seçebilme hakkı				•
	12.2- Yerel politik yaşamda etkin bir katılım için; halkın yerel, politik ve idari yapılarda belirleyici olması gereği	•			
	12.3- Toplum geleceğini etkileyecek her tür önemli projede halka danışma gereği				•
	12.4- Kent yönetimi ve planlamasının; kent karakteri ve özel niteliklere ilişkin yeterli bilgiye dayandırılması	•			
	12.5- Yerel politik kararlarını; uzmanlardan oluşacak ekiplerce gerçekleştirecek kentsel ve bölgesel planlara dayandırılması				•
	12.6- Karar verme sürecinin sonucunda ortaya çıkan politik tercihlerin anlaşılabilirliği ve hayatiyeti				•
	12.7- Gençlerin toplum yaşamına katılımının yerel yönetimlerce sağlanması				•
13- Kentlerde Ekonomik Kalkınma	13.1- Yerel yönetimlerin, kendi yörelerinin ekonomik kalkınmasının temini	•			
	13.2- Sosyal ve ekonomik kalkınmasının ayrılmaz bütünlüğü	•			
	13.3- Bölge ve yakın çevresinin sosyal ve ekonomik bir parçası olarak; kent	•			
	13.4- Üretim, destek ve gelişimi teşvik edecek yeterli altyapın mevcudiyetiyle sağlanacak ekonomik büyüme ve kalkınma	•			
	13.5- Kent ekonomisinin büyümesi ve kalkınması için önemli bir bileşken olan, kamu-özel sektör işbirliği	•			

0-Özel olarak gender grupları ile ilgisi olmayıp tüm toplum kesimlerini ilgilendiren konular

1- Gender grupları ile az ilgili

2- Gender grupları ile orta ilgili

3- Gender grupları ile çok ilgili

Şarttaki ilkeler ve gender ilişki düzeyleri Tablo 6’da yer almaktadır. Ulaşım, konut, rekreasyon, vb. konulara ilişkin gender politikaları/kararları/konuları Tablo 7, 8, 9, 10, 11, 12 ve 13 detaylı olarak incelenmiştir. Tabloların hepsi aynı isleket üzerine kurulmuştur. İlkeler bölümünde AKŞ’dan gelen politikalar sırasıyla (sıra numaraları Tablo 6 ile aynıdır) yer almaktadır. Kadının yaşam kalitesini yükseltmek için dikkat edilecek noktalar bölümünde şart ve GM’in ilgili gruplar için nelere vurgu yaptığı ortaya konmuştur. Detaylarda ise; kentsel mekan düzenlemesi ve arazi kullanım kararlarında nelere dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bazı gender konularının şartta karşılığı olmadığı için, bunların aktarımın sırasında, ilkeler sütunu boş bırakılmıştır.

GM içinde sadece kentsel planlama ve tasarım konularının incelenmesi araştırmacı tarafından yetersiz bulunmuştur. Konumuz bağlamında politika ve yönetim kararlarının da sözü edilen tablolarda yer alması uygun görülmüştür. Bunlar yapılırken, kentsel planlama ve tasarıma girdi veren/direkt bağlantısı olan konulara öncelik verilmiştir. Böylece gender konularının neleri kapsadığı, arazi kullanım kararları ve mekan konularının genel içerisindeki konumu gösterilmek istenmiştir.

1.4.5.1. Ulaşım

Keskin, ulaşımı “malların, insanların, enerji ve haberlerin en ucuza ve en kısa sürede yer değiştirmesi” ve trafiği de “ulaşımın meydana getirdiği her tür hareket” olarak tanımlar [47]. Ulaşım günlük hayatın vazgeçilemez bir parçasıdır. Kentsel ve kırsal yerleşmelerde arazi kullanım kararlarının belirlenmesinde insan ve malların hareketini kolaylaştırmakta ve hizmet/meکان/olanakların erişebilirliğini artırmakta önemli bir yere sahiptir. Ulaşımın kent yaşamında yarattığı olumsuzluklar ise şu şekilde sıralanır:

- Yer değiştirme zorunluluğu,
- Trafik tıkanıklığı,
- Kazalar, zaman, can ve mal kayıpları,
- Hava kirliliği ve gürültü,
- Çevrenin doğal ve toplumsal açıdan tahribi [47].

Burada belirtilen olumlu ve olumsuz katkılar tüm kent sakinleri için geçerlidir. Aynı mekanı kullandıkları halde kadınlar, erkekler, yaşlılar, çocuklar, vb. farklı sorunlarla karşılaşılır; örneğin, yaya yolunda bulunan merdiveni gençler kullanırken farkında bile

olmazken; yaşlılar yada bebek arabası ile kullana birey bunlardan rahatsız olur. Bunun nedeni onların kişisel potansiyelleri ve sorumluluklarıdır.

Çoğunluğunu kadınların oluşturduğu gender gruplarının ulaşım ile ilgili özellikleri genel olarak şöyle sıralanabilir [45, 48, 49]:

- Kadınların günlük seyahatleri çok karmaşık olduğundan parçalı seyahat yaparlar,
- Özel araca erişimleri yetersiz olduğundan toplu taşıma veya yürümeyi tercih ederler,
- Çoğunlukla kent merkezini kullanmak isterler (erişebilirlik açısından), kent eteklerindeki mekanlara erişimleri kısıtlıdır,
- Çoğunlukla konut yakın çevresini kullandıkları için (özellikle yaşlılar ve işsiz kadınlar) buralardaki trafikten hem güvenlik hem de gürültü açısından rahatsız olurlar.

Geddes, Abercrombie ve Le Corbusier gibi planlama teorisyenleri “konut, çalışma ve boş zaman alanlarını” kentin ana bileşenleri olarak görmüş, kent coğrafyasında belirli bölgelerde yer almaları gerektiğini savunmuşlardır. Bu gelenekte bu gün hala planlamayı etkilemektedir. Plancılar için ev ve işyerini arazi kullanımı ile ayırmak; etkinlikleri arttıracak ve kamu sağlığı açısından daha az kirliliğe olacağından mantıklı görülmüş ve teşvik edilmiştir. Halbuki günümüzde bu yaklaşıma özellikle gender grupları karşı bir tutum sergilenmektedir. Yerelde komşuluk birimi ve evde yapılan çocuk bakımı, ev işleri, vb. işler göz ardı edildiğini; bunun da, ev dışı işleri eşitlemede ciddi hataya neden olduğunu iddia ederler [48].

Çalışan kadın kent merkezine ya da diğer alanlara doğrudan seyahatten çok parçalı ve yan seyahatler yaparlar. Günlük seyahati genelde “ev-okul-işyeri-dükkan-okul-ev” şeklinde sıralanır. Eğer çalışmıyor yada yarı-zamanlı çalışıyorlarsa, pik zaman dışında seyahat ederler [49]. Sadece çalışan kadınlar değil, diğer tüm gender grupları özel araç erişimleri kısıtlı olduğu için alternatif ulaşım türlerini tercih ederler. Yaya ve toplu taşıma bunların en uygun olanlarıdır. Bisiklet ise gender grupları için uygun değildir; “yanında küçük çocuğu ile hareket eden kadın için emniyet problemi yaratır, evin alışveriş sorumluluğu da ona ait olduğundan poşetlerle seyahatini zorlaştırır” [49]. Yaşlı ve özürllüer için konforlu seyahat olanağı sunmaması, bu ulaşım türünün gender açısından olumsuz yanlarıdır. Yaya ulaşımının gender için uygun olabilmesi için gerekli önlemler alınması/düzenlemeler yapılması gerekir. Bunların detayları Tablo 7-1.2.’de yer

almaktadır. Toplu taşıma güzergahları, sefer sıklığı, ekonomisi, vb. konular gender ile bağlantılı ulaşım konularıdır (Tablo 7-1.1).

Kadınlar, kent merkezlerindeki olanakları kullanır [40]. Günümüzde hızlı kentleşmenin, nüfus artışının bir sonucu olarak kent merkezleri parçalanarak kent eteklerine dağılmıştır. Bu da gender için iki ana soruna neden olur; erişebilirlik sorununun doğması ve kent merkezinin eski önemini kaybetmesi. Burayı yoğun kullananlar için güvenlik, ürün ve hizmet çeşidinde küçülme gibi istenmeyen durumlar ortaya çıkar. Kent etekleri ve merkez alanlarda gender için dikkat edilmesi gereken konular Tablo 7-1.1 ve 1.3'de yer almaktadır.

Kadınlar ve yaşlılar konut yakın çevresini daha yoğun kullanırlar [39]. Bu mekanlarda yaya taşıt ayırımına dikkat edilmelidir. Tablo 7-1.3'de ifade edilen yaya-taşıt ayırım modelleri uygulanabilir. Fakat bunların da mekan kullanımı açısından olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Örneğin "Delf Sistemi"nde; yayalar için tam erişimin sağlanması, farklı etkinliklere olanak tanınması, kaliteli mekanlar yaratılması olumlu bulunurken; yapım maliyeti, yaya ile taşıt arasındaki ayırımın ilke olarak kaldırılması (kısmen emniyet problemi yaratır), yeterli otopark alanı ayrılmadığı takdirde yolların park olarak kullanılması olumsuz bulunmaktadır [47].

Tablo 7. Ulaşımın gender açısından değerlendirilmesi [39, 40, 47, 50, 51, 52, 53]

ULAŞIM				
İLKELER	KADININ YAŞAM KALİTESİNİ YÜKSELTMEK İÇİN DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR	DETAYLAR	PO/Y ¹ PL/T	
1.1 - Özel araçlarla trafik hacminin azaltılması gerekliliği	Çalışan kadınların günlük seyahati çok karmaşık olduğundan (iş- alışveriş-okul- vb.) bölgeleme gender için zaman ekonomisi açısından olumsuz bir yaklaşımdır. Bunun yerine toplu yerleşim kavramı benimsenip uygulanmalıdır.		PO/PL	
	Gender grupları yöre kentlere ve kent eteklerinde yaşamak, çalışmak veya herhangi bir ihtiyacını karşılamak için tercih ettiklerinde ulaşım konusunda sorunla karşılaşır. Ekonomik, sık ve güvenli toplu taşıma sistemi yapılmalıdır.		PO/PL	
	Evlerde yürütülen “bilgisayara dayalı” çalışma hayatı kadınlar için uygundur (asosyalleşmeye neden olduğu da bilinmelidir).		PO	
1.2- Dolaşım, yaşanabilir bir kent oluşturmaya yönelik bir biçimde düzenlenmeli ve çeşitli ulaşım alternatiflerine izin vermelidir.	Gender gruplarının özel araca erişim düzeyi az olduğundan alternatif ulaşım biçimleri sunulmalıdır ve bunlar için gerekli ortamlar yaratılmalıdır.	Yaya yollarının yapımında dikkat edilmesi gerekenler	Kullanım açısından; * Dik ve keskin köşeli olmamalıdır (%7-8 eğim uygundur). * Farklı yüzeyler arasında geçişlerde merdiven yerine rampa uygulanmalıdır. * Zemin kaplama malzemesi olarak su tutmayan, sert, düz, oymasız, kaydırmaz bir malzeme seçilmelidir. Kaldırım kenar taşı traşlı ve dar açılı yapılmalıdır. * Yol kaplaması çeşitlenerek insanları yönlendirici olmalıdır.	T
			Konfor açısından; * Kötü hava koşullarından korunmak için yarı açık, kapalı, vb. çarşılar yapılmalı ve konumlanışlarına dikkat edilmelidir. * Yer yer dinlenme ve olumsuz hava koşullarından korunmak için saçaklar, oturma yerleri düzenlenmelidir. * Yeterli aydınlatma sağlanmalıdır. *Erişilmesi gereken yerlere en kısa yoldan erişim sağlanmalıdır. * Yaya alanları ile toplu taşıma durakları arasında bağlantı iyi kurgulanmalıdır, erişim en yüksek düzeyde olmalıdır.	T
	Yaya ve toplu taşıma tercih ederler, bisiklet ile ulaşım konfor ve güvenlik açısından tercih edilmez.			

¹ PO- Politika, Y- Yönetim, PL- Kentsel Planlama, T- Kentsel Tasarım

Tablo 7'nin devamı

			Güvenlik açısından; * Çıkma sokaklar düzenlenmemelidir. * Temiz ve bakımlı tutularak, vandalizm önlenmelidir. * Yaya ve taşıt birbirinden ayrılmalıdır ve mümkün oldukça birbirleriyle kesişmemelidir. * Duran ve hareketli yaya güvenlik ve konfor açısından ayrılmalıdır.	PL/T
		Yaya kaldırımlarının yapımında dikkat edilmesi gerekenler	Kullanım açısından; * Yaya yollarında ilgili maddeler kaldırılar içinde geçerlidir. * Yaya kaldırıkları en az 135 cm olmalıdır. Gender açısından bu mesafe karşılıklı yürüyen iki kişinin geçebileceği mesafede 200 cm olmalıdır.	PL/T
			Kaldırım işgali; * Hasta ve sakatlar ilgili gerekli acil bir durum dışında hiçbir araç yaya kaldırımında hareket ve işgal edemez.	Y PO
			Yaya sağlığı bakımından; * Yayaların, özellikle bebek ve çocukların, hamilelerin egzoz gazından etkilenmemesi için gerekli önlemler alınmalıdır (Egzoz gazı denetlenmelidir, yol-kaldırım arasında tampon bölgeler oluşturmak, vb.) * Yayalar rahatsız edici gürültüden kurtarılmalıdır Özellikle yaşlılar ve hasta kişiler ani durumlarda farklı tepkiler verebilmektedir.(Araçların gereksiz yere kloksan çalması önlenmelidir, yol-kaldırım arasında tampon bölgeler oluşturmak, vb.).	PL/T
		Yaya geçitleri yapımında dikkat edilmesi gerekenler	Kullanım açısından; * Yayalar sık aralıklarla düzey değiştirmek zorunda bırakılmaz. Zemin kotu yayalara aittir. Eğer üst veya alt geçit kullanılacaksa yürüyen merdiven kullanılmalı, hem zeminde çocuk, özürli arabaları için basılınca yanan sinyalizasyon kullanılmalıdır.	T

Tablo 7'nin devamı

			* Görme engelliler için sesli sinyalizasyon konması gerekir . * Sinyal süresi çocuklar, sakatlar, vb. için gerekli yürüme zamanına göre hesaplanmalıdır.	Y
			Sürücü kurslarında dikkatsiz yayalar için daha dikkatli olunması, vb. konularda eğitim programlarına dahil edilmelidir.	PO
	Kadınlar bakım sorumluluklarından dolayı çocukları yada diğer aile fertlerini seyahatlerinde yanında bulundurlar. Bebek arabası, vb. ile seyahat etmek zorunda kalır. Yaya yolları, geçitleri ve kaldırımlar buna uygun biçimde düzenlenmelidir.		Bu mekanların düzenlenmesinde yaya yolları, kaldırımlar ve geçitlerin kullanım açısından dikkat edilmesi gerekenler bölümüne bakınız.	T
1.3.- Sokağın sosyal bir mekan olarak algılanması	Sokaklar haftanın yedi günü, günün büyük bölümünde yaşayan mekanlar olduğunda insan ilişkiler artar ve kentsel bozulma önlenir; güvenlik artar. Gender grupları topluma ve çevreye karşı diğerlerine oranla daha hassas olduklarından buna dikkat edilmelidir.		Bu bölümle ilgili detaylar için Kamusal Mekanlar (Tablo 13) bölümüne bakınız.	
	Yaya emniyeti ve rahatlığı için yaya ve taşıt hareket alanları ayrılmış kaldırımlar ve/veya yolar oluşturulmalıdır.		Las Angles, Radburn, Delf ve Venedik yaya-taşıt ayrımını sağlayan yaklaşımlardır.	PL
	Ağır taşıt trafiğini kısıtlanmalıdır, özellikle konut bölgelerinden geçişi engellenmelidir.		Transit trafik yolları konut blokların etrafından geçirilmelidir.	Y/PL
	Konut alanlarında trafiği yavaşlatmak için çıkmaz sokak yapımı, gender grupları için güvenlik problemi yaratır.		Konut alanlarında paylaşımlı yol, vb. yapılarak taşıt için çıkmaz, fakat yayalar için kesintisiz yollar düzenlenmelidir.	PL/T
	Çöp, geri dönüşüm konteynırları, vb. yaya hareketini engellemeyen, günün her saatinde erişilebilecek yerlerde koyulmalıdır. Gender gruplarının rahat ve güvenli erişimine dikkat edilmelidir.		Konteynırlar genellikle otoparklara konular; bu sebepten ötürü otoparkların konuta uzaklığı yürüme mesafesi dikkate alınarak 50-150m arasında olmalıdır.	T

1.4.5.2. Konut

Konut, bir yada daha çok insanın birlikte yaşadığı yaşam alanı olarak tanımlanır. Konut alanı ise; yalnızca konutların bulunduğu alanlar değil, çok sayıda ailenin bir arada bulunduğu, günlük ihtiyaçlarını karşıladığı, sosyal ilişkiler kurup boş zamanlarını değerlendirebilecekleri donatılar da bulduran mekanlardır. Komşuluk ünitesini; “yaşayanların tüm temel gereksinimlerini (günlük) yaya erişim mesafesi içinde karşılayabilecekleri bir alan ve nüfus büyüklüğüdür” biçiminde tanımlayan Çetiner; bir ünitenin kapsadığı elemanları şöyle sıralar:

- İskan alanları,
- Ana okul ve ilköğretim okulları,
- Açık ve yeşil alanlar-oyun yerleri, spor alanları, vb.,
- Küçük bir alışveriş merkezi,
- Dini tesis,
- Toplantı yeri ve umumi tesisler,
- Gerekli ulaşım alanları [54].

Çeşitli nedenlerle kadın ve yaşlılar ev çevresinde ve konut yakın çevresinde daha çok zaman harcarlar [40]. Bu nedenle, yukarıda belirtilen elemanlar gender için bir kat daha fazla önem taşır. Tablo 8-4.2’de özellikle kadınlar için önemli olanlar belirtilmiştir.

“Kadınlar geleneksel kalıplar içinde konut tasarımına yönelik politikalarda geleneksel biçimde düşünülür, ağırlıklı olarak ev kadınıdır, ücretsiz birey olarak görülür” [41] ve ekonomik olarak erkek gelirine bağımlıdır. Ayrıca kadın için istihdam olanakları da yarı zamanlı olma eğilimindedir [40]. Diğer bir deyişle, ekonomik olarak az kazanan yada kazanamayan bireylerdir. Onların bu durumları konut taleplerini de etkiler. Özellikle tek ebeveynli aileler, vb. için ciddi problemler yaratır. Ayrıca belirtilen grupların mekansal açıdan da konut talepleri farklıdır (örneğin; tek yaşayan bireyler için düşük m²’li konutlar- bkz. Tablo 8-4.3).

Tablo 8. Konutun gender açısından değerlendirilmesi [39, 40, 42, 50, 54, 55]

KONUT			
İLKELER	KADININ YAŞAM KALİTESİNİ YÜKSELTMEK İÇİN DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR	DETAYLAR	PO/Y ¹ PL/T
4.2- Her insan ve ailenin; güvenli, sağlam bir konut edinme hakkı	Gender gruplarına diğerlerine oranla konut yakın çevresini daha yoğun kullandıkları için her türlü ihtiyaçlarına/beklentilerine yanıt verebilecek hizmetleri ve donatıları yakın çevresinde bulabilmelidir. Yerel konut çevresi sosyalleşme için yaratıcı mekanlar ve yenilikçi fırsatlar sunulmasına olanak sağlamalıdır.	Komşuluk biriminde bulunması gereken donatılar; * Ana okul, ilköğretim okulu, * Boş zaman, sosyo-kültürel etkinlik ve spor alanları, * Dinlenme, sosyalleşme, kapı önü, bahçe, vb. konut yakın çevresinde uygun mekanlarda düzenlenmelidir, * Küçük bir alışveriş merkezi; (Ticaret günlük alışveriş için max. 5dk yürüme mesafesinde (350-500m), bir komşuluk birimi için (500 kişi) 15-20 dükkan bulunmalıdır.) * Dini tesis, * Sosyal merkez (Farklı aktiviteler barındırdığı için 3-4 komşuluk birimi için ortak yapılabilir.)	PL
	Konut alanları yeterli altyapı ve hizmetleri sunmalıdır (temiz su, çöp,vb.). Örneğin; ev içi sorumluluklarından dolayı temiz su olmadığı durumlarda kadınlar su taşımak zorunda kalırlar.		
4.3- Yerel yönetimlerin, konutta seçenek, çeşitlilik ve ulaşılabilirliği artırması	Özellikle gender grupları ekonomik açıdan ücretsiz veya düşük ücretli bireylerdir. Yerel yönetimler konut pazarında, kişi ve ailelerin değişen yaşam tarzı ve sosyo-ekonomik koşullarına göre çeşitli seçenekler sunmalıdır.	Yerel yönetimler yapımcıları, vb. konut pazarında çeşitlilik sağlamaları için yönlendirmeli, standartları oluşturmalı ve gerekiyorsa kota uygulamalıdır.	PO/PL
	Gender bağlamında ele alınan grupların farklı konut büyüklükleri talepleri dikkate alınmalıdır. Yerel yönetimler konut pazarında geniş bir barınma seçeneği sunarak, dengeli bir toplum için biçim ve standartlarında tüm ihtiyaçları içerecek, meskun alanlar ve yapı stokları oluşturmalıdır.		T

¹ PO- Politika, Y- Yönetim, PL- Kentsel Planlama, T- Kentsel Tasarım

Tablo 8'in devamı

4.4- Sosyal ve ekonomik olanakları kısıtlı olan kişi ve ailelerin haklarının, yalnızca pazar mekanizması koşullarına terk edilmemesi	Pazar ekonomilerinde ev sahipliliği kişiler mevcut ve süregelen ödeme gücüne bağlıdır. Dolayısıyla pazara girip barınma hakkı elde edebilmek yaşlı, muhtaç, özürlü, işsiz, tek başına yaşayan, azınlık ve göçmenler gibi bazı insanlar için ayrımcı ve güvenilmez koşullar nedeniyle kolay olmalıdır.		PO
	Kadınlar zaman ekonomisi açısından konut ve iş yerinin birbirine yakın olmasını tercih eder.	Bölgeleme yapılmamalı ve toplu yerleşim benimsenmelidir.	PO/PL

1.4.5.3. Rekreasyon

Pehlivanoglu rekreasyonu “bireyin kendi istek ve içgüdüüne göre, olanakları ölçüsünde yaptığı, bedensel ve ruhsal dinlenme gereksinimini karşılayacak, bireyi yenileyen, çalışma ve yaşama gücünü ayakta tutan, sürdürdüğü sürece bireye zevk veren, gelir sağlama kaygısından uzak “boş zaman” eylemlerini kapsayan davranışları türü” olarak tanımlamaktadır. “Son iki asırda, çalışma saatlerinin giderek daha kısılması, refah düzeyinin ve sosyal güvenlik sisteminin gelişmesi, kentsel yaşamda gerilimlerin artması, vb. nedenlerle rekreasyon gittikçe daha da önem kazanmaktadır” [56].

Her bireyin/toplumun rekreasyon talebi farklıdır. Bunu etkileyen etmenleri Patmore ve Maw, bireyin özel koşullarından (gelir düzeyi, yaş ve mesleği, boş zamanın niteliği ve bireyin hareketliliği) kaynaklandığını belirtirler. Buna ek olarak Kağıtçıbaşı’da “gelenekler, alışkanlıklar ve bireyin toplumsal değerlere karşı duyarlılığı, özellikle “toplumsal rol ve statülerin yaş ve cinsiyete bağlı belirlendiğin geleneksel toplumlarda” rekreasyon talebini etkilediğini belirtir [56]. Gender gruplarının rekreasyon alanı kullanımını etkileyen bireysel ve çevresel etmenler şunlardır (22’den özetlenerek alınmıştır):

Bireysel etmenler;

- Gelir düzeyi,
- Boş zamanın niteliği,
- Bireyin hareketliliği (özel araç, toplu taşıma ile erişim, vb.),
- Gelenekler ve alışkanlıkları,
- Toplumsal değerlere karşı duyarlılık (kadınlar için toplumsal baskı, mahremiyet),

Çevresel etmenler;

- Rekreatif olanakların çeşitliliği ve niteliği,
- Kullanım ücreti ve erişebilirlik

Kadınlar genellikle düşük ücretli veya ücretsiz bireyler olduğundan ekonomik olarak olanaklara erişimde sorunla karşılaşır. Hareketliliği de genellikle kısıtlı olduğundan, yerel çevrenin dışına çıkması engellenir ve yerel rekreasyon olanaklarına bağımlı kalır (Tablo 9) [40]. Özellikle de konut yakın çevresi kadına sunduğu rekreatif olanaklar açısından çok önemlidir.

Doğu Karadeniz Bölgesi için yapılan bir çalışmada, kadınların büyük çoğunluğunun eşlerinin ya da çocuklarının kendilerine ihtiyaçları olabileceği gerekçesiyle evden

uzaklaşmayı istemedikleri saptanmıştır. Çeşitli kıyı kentlerinde kadınların %18-29'u parka gitmek yerine evinin bahçesinde, kapının önünde açık alan gereksinimini karşılamayı tercih ettikleri görülmüştür [57].

Erkeklerle oranla kadınlar daha az donatı gerektiren spor olanaklarından yararlanır. [40]. Halbuki, Greed'e göre; açık alan olarak tanımlanan alanlar, hatalı olarak top ağırlıklı oyunlar için düzenlenir. Görelî olarak kadınların boş zaman ihtiyacı daha az dikkate alınır. Fakat bunlar da, çocukların ihtiyacı tarafından bastırılır [4].

Tablo 9. Rekreasyonun gender açısından değerlendirilmesi [29, 39, 40, 42, 50, 57]

REKREASYON			
İLKELEKLER	KADININ YAŞAM KALİTESİNİ YÜKSELTMEK İÇİN DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR	DETAYLAR	PO/Y ¹ PL/T
8.1- Tüm kent sakinlerinin, eğlence, dinlence ve spor faaliyetlerinden yararlanma hakkı	Yerel yönetimler, kendi yönetiminde veya başkaları aracılığıyla gerçekleştirecek spor alanları ve spor faaliyetlerine ulaşımı; kişilerin sosyo-ekonomik durumları, yaşları ve etnik kökenlerine bakılmaksızın, sağlama sorumluluğuna sahiptir. Özellikle gender gruplarının erişebilirlik (ekonomik, mekansal uygunluk ve hareketlilik) konusunda ciddi problemleri vardır.	Aşağıda sıralanan esaslar aracılığı ile bu sorunlar giderilebilir; * Birçok kent sakininin spor faaliyetlerinde yer almasını engelleyen, sosyal, ekonomik ve yapısal zorlukları ortadan kaldırarak,	PO
		*Spor faaliyetlerine katılımı, özellikle gençler, kadınlar, yaşlılar,etnik azınlıklar, işsiz ve az ücretliler gibi grupları hedefleyen ve bunların özel ihtiyaçlarına cevap verebilecek özel programlar, antremalar, vb. araçlar geliştirerek;	Y/PO
		* Yerleşim bütününe kapsayacak şekilde temel spor faaliyetlerini yaygınlaştırarak.	PL
	Gender grupları açısından rekreasyon olanaklarının kullanımı ile ilgili güvenlik, mahremiyet, kendine uygunluk ve erişebilirlik (ekonomik ve mekansal) dikkat edilmesi gereken konulardır.	* <u>Güvenlik:</u> Bu bölümün detaylarını Tablo 11’de bulunmaktadır.	
		* <u>Mahremiyet:</u> Geleneksel toplumlarda çok önemli olan mahremiyet olgusu mekan kullanımını önemli ölçüde etkiler ve kadının mahremiyeti aşırı derecede önemlidir. Örneğin; parklarda gruplar birbirine göre belli mesafede oturur ve birilerinin kendilerini görmesini istemez.	T
		* <u>Kendine uygun donatılar:</u> Rekreatif faaliyetlerden özellikle spor olanakları ağırlıklı olarak erkek hakimiyetindedir. Çünkü spor denilince ilk akla gelen futbol-yeşil çim sahalardır. Planlar ve tasarım kararları da bunu destekler niteliktedir. Gender gruplarının becerileri ve taleplerini de dikkate alacak düzenlemeler yapılmalıdır.	T

¹ PO- Politika, Y- Yönetim, PL- Kentsel Planlama, T- Kentsel Tasarım

Tablo 9'un devamı

		<u>* Ekonomik açıdan erişebilirlik:</u> Gender gruplarının düşük ücretli yada ücretsiz bireyler olduğu istihdam ve eğitim bölümünde belirtilmişti. Bu özellikleri dikkate alınarak mekan kullanımındaki ücretlendirme ve mekanlara erişim (özel araç yerine toplu taşıma) konuları tekrar gözden geçirilmelidir. <u>* Mekansal açıdan erişebilirlik:</u> Gender grupları konut yakın çevresini daha yoğun kullandıkları için buralarda rekreasyon olanakları sayısı artırılmalıdır. Olanakların kısıtlı olduğu ya da olmadığı durumlarda güvenli, sık, düzenli ve düşük ücretli (mümkün ise ücretsiz) toplu taşıma ile bireyler mekanlara ulaşabilmelidir.	Y PL
	Kadınlar eve ve diğer aile fertlerine karşı bakım sorumluluklarından ötürü konuttan fazla uzaklaşmak istemez. Mümkünse kapı önünde ihtiyacını karşılamak ister. Tablo 7-1.3 bölümdeki taşıt trafiğini azaltmak için öne sürülen öneriler, buna olanak sağlar.		PL
	Hangi toplumda ve kültürde olursa olsun ebeveynler özellikle okul öncesi yaş çocuğunu kapının önünden ayrılmasını istemezler. Konut yakın çevresi bu ihtiyacı mutlaka cevap verebilecek nitelikte düzenlenmelidir. Fakat bu mekanlar oluşturulurken konutların gürültüye karşı korunmasının gerekliliği de dikkate alınmalıdır.		PL/T

1.4.5.4. İstihdam ve Eğitim

Kadınların ev sorumluluklarıyla birlikte kamusal ücretli çalışma yaşamı, onların çevreyle ilişkisi erkeklerinkinden farklılaştırır. Özellikle batı literatüründe birçok kadın için kamusal ekonomik roller üstlenmek; aynı zamanda evdeki ve komşuluk birimindeki sorumlulukları yerine getirmeyi sürdürmek biçiminde ikili bir yaşam anlamına gelmektedir [30]. Nicholl ve Dyson, “kadınların kamusal alandan gelen kaynaklarla birlikte, evde üretim eğilimlerinin olduğunu” belirtmektedirler. Komşular arası mal ve hizmet alışverişi, çocuk bakımı için komşuluk ağları yaratmak, vb. evde para kazanmak bu yöndeki çabalarından bazılarıdır. Kadınların üstlendikleri görevlerin ev çevresindeki işlerin bir tür devamı olması, onların “gerçek çalışanlar” olmadığı savını güçlendiriyordu [30]. Günümüzde bu tabloda önemli değişimler olduysa da, kadınlar erkeklerin her dönemde birkaç adım gerisinde kalmıştır. Çünkü “istihdam ile ilgili pek çok politikanın ana hedefi işsizlikteki artış eğilimini genel olarak azaltmaktır; kadının ihtiyaçları gibi özel gereksinimlerin yanıtlanması daha az önemsenir” [50].

İstihdam alanında kadın ile ilgili konular şöyle sıralanabilir:

- Gender gruplarının özelliklerine bağlı istihdam olanaklarında çeşitlilik,
- Kadınlara ve diğer gender gruplarına kariyer gelişimi konusunda fırsatlar sunma,
- İş alanın çeşitli nedenlerden ötürü (mekansal ve toplumsal rollerden) erişemeyen bireyleri dikkate almak,
- Kadınların mevcut potansiyellerini ön plana alarak (el becerisi, vb.) ekonomik açıdan fırsatlar yaratmak.

Gender gruplarının ve özellikle kadının istihdam ile ilgili sorunları ve beklentileri Tablo 10-1. bölümünde yer almaktadır. İstihdam, ağırlıklı olarak politika ve yönetim alanlarını ilgilendiren bir konudur. Kentsel planlama ve tasarımı ilgilendiren konular; iş alanlarına erişim ve servis hizmetleridir (kreş, vb.).

İstihdam için plancılar, planlamada modası geçmiş kalıplar üzerine temelleniyor mu? [37]. Kamu taşımacılığı politikaları, alan kullanımı, yerleşim kararları ve yeni gelişme alanlarındaki yapıyı çevreye erişim düzeylerini nasıl etkiler? Sorularına nasıl yanıt veriyorlar? Bunlar özellikle erişim çok önemli bir konumdadır. Maalesef “çok sayıda ulaşım politikası hala “iş seyahati” üzerine temellenir ve bu seyahat evden işe kesintisiz olduğu ve araba sahibi olduğunu farz edilerek düzenlenir [48]. Toplu taşıma politikaları da bu anlayışın yansımaları ile şekillendirildiğinden kadınlar madur olurlar. Özellikle

merkez dışı alanlara erişimde karşılaştıkları problemlerden dolayı istihdam fırsatlarını değerlendiremezler. Sadece ulaşım probleminin çözülmesi kadının istihdam olanaklarını artırma konusunda yeterli değildir (Tablo 10).

Eğitim, yeniden eğitim ve ileri eğitim olanaklarının sağlanması kadınların istihdam pazarına dönmesi için fırsatlar yaratır [40]. Bu aynı zamanda çalışanların kariyer gelişiminin katkı sağlar (Tablo 10 – 2).

Gender açısından eğitim konuları politika ve yönetim düzeyindedir (Tablo 10– 2). Eğitim olanağı olmayan ya da yetersiz olan bireylere eğitim fırsatları yaratmayı amaçlamaktadır. Kadınlar özelinde ise; beceri kazdırma, vb. informel eğitim olanakları üzerinde durulmaktadır.

Kadının istihdam olanakları artmaktadır; fakat bunlar part-time niteliktedir. Çünkü ev sorumluluğu olan birçok kadın bu tür işler için uygundur. Buna ek olarak çocuklu birçok kadının çalışma saatleri kısıtlıdır. Çünkü uygun çocuk bakım olanakları eksiktir [40]. İstihdam alanları bu tür hizmetleri de sunmalıdır (Tablo 10).

Tablo 10. İstihdam ve eğitimin gender açısından değerlendirilmesi [39, 40, 42, 50, 58]

İSTİHDAM VE EĞİTİM			
1- İSTİHDAM			
İLKELEER	KADININ YAŞAM KALİTESİNİ YÜKSELTMEK İÇİN DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR	DETAYLAR	PO/Y ¹ PL/T
10.4- Yerel yönetimlerin, iş olanaklarından eşit faydalanmayı sağlaması	Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu'nda, bu madde içinde özürlü ve göçmenlerin istihdamı üzerinde vurgu yapılmaktadır. Bunlara ek olarak kadınların ev içi ve bakım sorumluluklarından ötürü çalışma saatleri sınırlı olduğu ve ağırlıklı olarak part-time çalışmak zorunda olduğu da dikkate alınmalıdır.	Gender grupları için esnek çalışma fırsatları (part-time, vb.) yaratılmalı ve desteklenmelidir.	PO/YÖ
	Gender grupları içinde çalışanlara kariyer geliştirme inisiyatifleri konusunda yardımcı olunmalı ve garanti edilmeli.	* Çalışma alanlarında kota uygulanmalı. * Kadın çalışanların yeteneklerini geliştirme etkinlikleri. * Yöneticilere gender bilinci geliştirme eğitimleri verilmelidir.	PO
	İstihdam, kariyer gelişimi ve servislere erişimde gender ihtiyaçlarının dikkate ele alınması ve desteklenmesi gerekir. Özellikle bakım sorumluluğu olan kadınlar için ayrı önlemler alınmalıdır.	Annelik izni * Okul öncesi ve okul sonrası çocuklar için bakım yerleri düzenlenmeli, * İş yakın çevresinde sağlık hizmetleri erişebilir olmalıdır.	PO PL
	Kadının arabaya ve diğer ulaşım araçlarına erişiminde sorunla karşılaştıkları durumlarda iş saati ve olanakları sınırlanıyor. Bu da iş olanağı sayısında azalmalara sebep oluyor.	Ekonomik, sık ve güvenli toplu taşıma sistemi yapılmalı.	PO/YÖ

¹ PO- Politika, Y- Yönetim, PL- Kentsel Planlama, T- Kentsel Tasarım

Tablo 10'un devamı

4.4- Eski el sanatları ve yapı tekniklerinin yaşatılması, canlandırılması gereği	Koruma uzmanlık eğitimi, el sanatlarına ilişkin ticaretin önemini yükseltmesini, mesleki ve sosyal fırsatlar yaratarak sağlamıştır. Zanaat öğrenmek ve ek beceri kazanmak isteyenler bu alanlara yönlendirilmelidir. Bu olanaklar gender grupları içinde özellikle kadınların istihdamı açısından son derece önemlidir.		PO
	Kadınlar erkeklere oranla ekonomik açıdan daha az kazanmaktadır. Aynı işi yaptıkları halde erkeklerden daha az kazanmaktadırlar.	Ödeme konusunda eşitsizlikler giderilmeli ve denetlenmelidir.	PO
2- EĞİTİM			
10.3- Kentlerde uygulanan kültür ve eğitim politikalarının ayrımcı olmaması	Azınlık gruplarının kültür ihtiyaçları kabul edilerek, farklı kültürlere hitabeden ve ırkçı olmayan bir eğitim politikası oluşturulmalıdır.	Eğitim kurumlarında bu bireylerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek müfredatlar oluşturulmalıdır.	PO
	Gender gruplarının eğitim ve öğrenme sürecinde farklı performansları araştırılmalı, geliştirilmeli ve desteklenmelidir.	* Özürlülere, cinsiyet kimliği olmayan bireylerin sorunlarına ve ihtiyaçlarını giderecek formel ve informal eğitim sistemlerini geliştirmek, * Okuldan uzak tutulan genç kadın ve kız kökeni ve cinsiyet kimliği olmayanlar için önlemler alınmalı ve eğitim fırsatları yaratılmalıdır.	PO
	Toplumda her bireyin eşit haklara sahip olduğu ve bunun dikkate alınması gerekliliği örgün ve yaygın eğitim programlarında, toplantılarla, seminerlerle, vb. gündeme getirilmeli ve vurgulanmalıdır. Gender azınlık gruplarına karşı önyargı ve toplumsal kopmaları engelleyecek önlemleri de kapsamalıdır.		PO
	Gender gruplarına örgün eğitim aracılığı ile kendilerini geliştirme ve topluma faydalı bireyler olmaları için fırsatlar sağlanmalıdır .	* Okuma-yazma bilmeyenler için kurslar, * İşsizler için meslek ve beceri kazandırma kursları, * Emekliler, vb. için boş zaman değerlendirme kursları, *Toplumdan soyutlanmış gruplar için özel eğitim programları	PO/YÖ

1.4.5.5. Kentsel Güvenlik ve Suç Önleme

Kadının kişisel güvenliği konusu ve kamusal alan tasarımındaki önemi son dönemlerde çok fazla tartışılmaktadır. Ware'in bu konudaki görüşü; kamusal alanda kişisel güvenlik korkusunun kadının hareketlerini sınırlandığı ve azalttığı, güvenliğin cinsiyete karşı şiddet ve suç içeren davranışların sosyo-ekonomik içerikli olduğu yönündedir [59]. “Kadınlar ve onların kişisel risk algısını güçlendiren faktörleri şunlarla tanımlanır; sosyalleşme süreçleri, ailesel geri planları, kendi içlerindeki kadın imgeleri, vb.” [60]. Konunun sosyal boyutunun yanında fiziksel boyutu da vardır.

Yaşlı, özürlü, vb. kadınların tehdit durumunda kaçma ve sığınma yetenekleri azdır yada böyle hissederler. Bazı mekanlarda, mevcut fiziksel bileşenlerin bir araya geliş özelliklerinden ötürü daha fazla risk altında oldukları hissine kapılırlar. Örneğin; yetersiz aydınlatma, belirsiz (arkasında ne olduğu bilinmeyen) köşeler, تنها mekanlar gücün kötüye kullanılmasına (şiddet, soygun, tecavüz, ani saldırı, vb.) fırsat yaratır. Bu durumlarda; kadınlar ya da diğer bireyler kendilerini kurban ya da kötü davranışa maruz kalan/kalabilecek bireyler olarak görürler [59]. Kentsel planlama ve tasarım vasıtasıyla mekanların suça ve kötü davranışa sebep olması kısmen önlenir. Bu bağlamda planlama ve tasarımın ilgilendiği konular şu şekilde sıralanır:

- Mekanların haftanın yedi günü ve günün büyük bölümü yoğun biçimde kullanımı,
- Karma işlevli mekanlar,
- Zemin kat kullanım yoğunluğu,
- Mekanların okunabilir, algılanabilir olması,
- Mekanlarda hareket kolaylığı,
- Çıkılmaz sokaklar ve keskin köşelerin önlenmesi,
- Vandalizm'in azlığı/izlerinin olmaması,
- Cadde ve sokaklardaki aydınlatma,
- Mekanlardaki işaretlerin, tabelaların anlaşılır olması(acil durumlarda kullanımı için)
- Cadde, sokak ve rekreasyon alanlarındaki bitkilendirmenin görüşü kesmemesi, kuytu köşeler/meکانlar yaratılmaması, vb. (Tablo 11).

Gündüz ve gece saatlerinde kadınların ve erkeklerin kent merkezini kullanım yoğunluğu değişmektedir. Kadın ve erkeğin eğlence anlayışı farklı olduğundan kullanım

oranı azalır. Gece erkekler mekanı daha fazla kullanır. Kadınları merkez ile buluşturacak olanaklar azdır/sınırlıdır [45].

Kadının güvenlik algısı güçlü bir biçimde kullandığı mekanı ne kadar iyi bildiğine, ne kadar kolay algıladığına bağlıdır. Mekanların algılanabilir, okunaklı ve kolay anlaşılır olması güvenlik hissini artırır . Böylece nerede olduğunu, ne yöne gideceğini, olumsuz bir davranışla maruz kaldığında alanı nasıl terk edeceğini, yardıma ihtiyacı olduğunda nasıl alacağını bilir [59]. Bu bağlamda mekanın aydınlatması ve tabelalar çok önemlidir, ona yol gösterir.

Çıkmaz sokaklar ve keskin köşeler kadının olduğu kadar diğer toplum bireyleri içinde çok önemlidir ve korku hissini artırır. Kamusal mekanlarda ve özellikle rekreasyon alanlarındaki bitkilendirmene dikkat edilmelidir. Görüş açısını engellemeyecek ve daraltmayacak biçimde düzenlenmelidir.

Genderın korku düzeyini artıran çevresel oluşumların diğer yönleri; yüksek trafik akışı, komşuluk ünitesinin hızlı değişimi, alandaki düzensiz ve kaba/terbiyesiz davranışların delilleri, sosyal ve fiziksel bozulmanın işaretleri, toplumsal birlik eksikliği, düzensiz ve alkol alan erkelerin baskınlığı [59] olarak görülür (Tablo 11).

Kentsel planlama ve tasarımın problemlerinin çözümünde yeterli olamayacağı açıktır. Valentine, “kadının mekanda nasıl bir sosyal ilişki ağı ile tanımlandığının ve alanı kontrol eden gruplarca nasıl bilindiğinin, fiziksel tasarımdan daha çok önemli” olduğunu belirtir. Tasarımsal gelişmelerin toplumun güvenliğine katkısı olmasına rağmen, aileleri destekleme, daha iyi eğitim fırsatları yaratma, gençler ve daha geniş topluluklar için faaliyetleri geliştirme konularında yerel inisiyatifin yardımına ihtiyaç vardır [59].

Tablo 11. Kişisel güvenlik ve suç önlemenin gender açısından değerlendirilmesi [39, 40, 42, 50, 56, 58, 59, 61]

KİŞİSEL GÜVENLİK ve SUÇ ÖNLEME				
İLKELER	KADININ YAŞAM KALİTESİNİ YÜKSELTMEK İÇİN DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR		DETAYLAR	PO/Y PL/T
6.1- Net bir güvenlik ve suç önleme politikasının, alınacak önlemler, kanuni yaptırımlara ve müşterek desteğe dayandırılması	Gender grupları suça karşı diğerlerine oranla daha hassastır, saldırı endişesi taşırlar ve bu onların kamusal alan kullanımlarını olumsuz yönde etkiler (akşam saatlerinde dışarıya çıkamazlar, bazı mekanları tek başlarına kullanmak istemezler-duraklar, vb.). A.K.Ş.'da belirtilen politikalar tüm kentliler için geçerli olmasına karşın konumuz bağlamında daha da önem kazanmaktadır. Kentlerin tamamının tüm kentliler tarafından aynı oranda kullanılması isteniyorsa, gerekli politikalar hayata geçirilmelidir. Uygulama aşamasında tüm yük güvenlik güçlerine bırakılmayıp yerel yönetimler, sivil inisiyatifler, özel güvenlik birimleri, halk, vb. ortak çalışması gerekir. Bu yolla huzur ortamı daha çabuk sağlanır ve kalıcı olur. Suçla mücadelenin bir diğer yolu da suçu işleyen bireyleri topluma kazandırmaktır (çeşitli psikolojik ve sosyal destekler yoluyla) . Alınacak olan tüm önlemler genderin kamusal alanda kendini daha güvende hissetmesine olanak sağlayacaktır.		* Gender bağlamında düzenli dolaşan güvenlik elemanları çok önemlidir. Düzenli denetim bireylerin kendini güvende hissetmelerini sağlar.	PO/Y
6.4- Etkili bir kent güvenlik politikası için; emniyet güçleri ve yerel halkın yardımlaşması				
6.7- Yerel güvenlik politikasının temel unsuru olarak mağdurların kollanması				
6.8- Suçların önlenmesine öncelik verilmesi ve buna bağlı mali kaynakların yaratılması				
	Kadınlara kullandıkları mekanlar ve karşılaştıkları güvenlik problemleri:		Güvenlik problemlerinin çözümü için dikkat edilmesi gereken noktalar :	
Konut Yakın Çevresi	* Komşuluk biriminin; -Mekansal açıdan hızlı değişimi (yüksek katlı bloklar, tanımsız mekanlar.-hem boyut hemde mekan organizasyonu bakımından, vb.)		- Konut yakın çevresinde denetlenebilir mekanlar oluşturulmalıdır. - Kat yüksekliği arttıkça (4 kat üstü) zemin ile ilişki azalır. Bu ilişkiyi dikkate alacak şekilde yapılar biçimlenmeli ve konumlandırılmalıdır.	PL/T
	-Dinamik kullanıcı (birbirini tanımama, aidiyet duygusunun eksikliği, vb.)		Konut yakın çevresi insanları buluşturacak, kaynaştıracak olanak/etkinlik sağlayacak imkanlar sunmalıdır.	Y/PL/T

¹ PO- Politika, Y- Yönetim, PL- Kentsel Planlama, T- Kentsel Tasarım

Tablo 11'in devamı

Kamusal Mekanlar	* Gözden uzakta sokaklar, caddeler, yaya yolları, açık alanlar ve parklar, * Tek tip aktivitelerin yoğunluğu, * Telefon kabinleri ve wc'leri kullanmak, * Kamusal alandaki düzensiz, dengesiz ve kaba davranışların delilleri (vandalizm, duvar yazıları), * Kimsesiz hayvanlar	* Bölgeleme engellenmeli ve karma kullanımlara olanak sağlanmalıdır,	PL
		*Canlı ve uzun süre yaşayan mekanlar/aktiviteler,	Y
		* Sürdürülebilir aktiviteler üretilmelidir,	Y
		* Zemin kat kullanımı artırılmalıdır,	PL/T
		* Yaşayan sokaklar ve kafe kültürünün desteklenmesi gerekir,	Y
		* Duvar yazıları ve vandalizm önlenmelidir,	Y
		* Kamusal wc'ler ve telefon kabinleri konumlarına dikkat edilmelidir,	T
		*Kimsesiz sokak hayvanları toplanıp, bakım ünitelerinde barındırılmalıdır,	Y
		* Kamu ve özel mekan arasındaki geçişlere dikkat edilmelidir,	PL/T
		* Mekanların organizasyonu hareket kolaylığını yükseltecek şekilde tasarlanmalıdır,	T
		* Mekanlar okunabilir ve algılanabilir olmalıdır,(Gender grupları bir mekanı ne kadar iyi bilir ve algırsa kendini o kadar fazla güvende hisseder),	T
		* Çıkmaz sokak, kıvrımlı yolar ve sağır cepheler yapılmamalıdır,	PL/T
		* Keskin köşe oluşumundan kaçınılmalıdır,	T
* Peyzajda bitkilendirme görüş açısını daraltacak ve engelleyecek biçimde düzenlenmemelidir,	T		
* Mekanların aydınlatmalarına dikkat edilmelidir (çok katlı otoparklarda, yaya yollarında, parklarda, kamusal mekanlarda, vb.),	T		

Tablo 11'in devamı

			* Cadde ve sokaklardaki işaretler ve diğer bilgi veren tabelalar açık ve anlaşılır olmalıdır,	T
			* Toplu taşımada ve duraklarda denetimi ve gözetimi artırmak,	Y
			* Akşam saatlerinde kullanım yoğunluğu fazla olan hatlarda kadınlar için özel toplu taşım seferleri düzenlemek,	Y
			* Toplu taşım aktarma noktalarının aydınlatılması, denetiminin artırılması ve diğer donatılarla (otopark, konut, vb.) ile ilişkisinin dikkatli kurgulanması,	Y/T
			* Otoparklarda girişe yakın yerleri sadece kadınların kullanımına sunmak,	Y
			* Alt geçitlerde aydınlatma ve uygun yerlerde bu mekanlarda farklı aktivitelerle destekleme (bilet satış yeri, vb.)	Y/T
			* Trafik yoğunluğunun azaltılması ile ilgili detayları Tablo 7'de bulunmaktadır.	
			* Yaya güvenliği sağlanmalıdır (Tablo 7).	
	Alişveriş Mekanları	* Alishveriş mekanlarında soygun, gasp, kapkaç, vb.	* Kişisel önlemler alınmalıdır,	
			* Güvenlik elemanları, vb. ile gözetim/denetim sağlanmalıdır,	Y
			* Bir mekanda acil bir durumda nasıl yardım isteneceğine dair olanakların yer alması	Y
			* Akşam saatlerinde çalışan kadınlara eşlik eden çalışanlar bulundurmak	Y
			* Toplumsal ve kültürel gelişim programlarını artırmak,	Y
	Ulaşım	* Özel otomobil dışındaki diğer tüm ulaşım araçlarını kullanmak (özellikle akşam saatlerinde), * Özellikle karanlıkta toplu taşımada indikten sonra herhangi bir yere yürümek- araba parkına, konuta, vb. * Özellikle merkezdeki çok katlı otoparkları gece geç saatlerde kullanmak, * Alt geçitlerin sakin oluşu, * Hızlı trafik akışı, * Geceleri yalnız araba kullanmak		
	Toplumsal Konular	* Toplumsal birlik eksikliği, * Düzensiz ve alkol alan erkek sayısının fazlalığı, * Gece dışarıya çıkmak, * Kampuslar, hastaneler, büyük tesisler, vb. (özellikle kadın çalışan sayısının az olduğu işyerleri), * İş yerlerinde gece geç saatlerde çalışan kadınlar, * Düşük düzeydeki sokak aktiviteleri,		

1.4.5.6. Toplum Olanakları

Sağlık

Sağlık hizmetleri koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetleri olarak ikiye ayrılır. Sağlık hizmeti sunulan mekanlar; hastaneler, poliklinikler, dispanserler, ana çocuk sağlığı merkezleri, sağlık ocakları, klinikler ve verem savaş dernekleridir [62]. Merkezi ve yerel yönetimlerin sorumluluk alanları içinde sağlık için her türlü hizmeti sunarlar. Toplum içindeki özel sağlık gereksinimi olan gruplar da göz ardı edilmemelidir. Örneğin gender grubu içinde yer alan kadınlar için ana çocuk sağlığı hizmetleri, vb. çok önemlidir. “Kentsel çevreler tüm kentlilere iyi sağlık koşulları sağlamalıdır” [42].

Bu çalışma kapsamında sağlık konusunun gender grupları için neleri kapsadığı incelenmiştir. Tablo 12-1-1’de yer alan önerilerin tamamı politika ve yönetim ile ilgilidir. Sağlık hizmetlerinin; kentsel planlama ve tasarımı ilgilendiren boyutu, donatının alan büyüklükleri ve kent/komşuluk birimi içindeki konumudur. İlgili konular sadece genderi değil, tüm kent sakinlerini de ilgilendirir. Bu nedenden ötürü tabloda yer almamaktadır.

Kültür ve eğlence

Ersoy kültürü, “bir toplumun geçmişini ve bugünü içine alan değerler sistemi ve düşünüş, yaşayış tarzı” olarak tanımlar. Köklü kültür değerlerine sahip olan yerleşmeler de sosyal dayanışma şansı artmaktadır [63].

“Tüm kent sakinlerinin kültürel faaliyetlerden faydalanma hakkı” [42] vardır. Farklı kurumlar ve kişiler uzmanlık alanları/yetkileri dahilinde bu amaç için ortaklaşa çalışırlar. Kentsel planlama ve tasarım, kültürel etkinlikler için; kişi başına gerekli alan büyüklüğü, donatı nitelikleri, kentte/komşuluk birimindeki konumları üzerinde durur.

Bu çalışma kapsamında kültür ve eğlence konularının gender grupları için neleri kapsadığı incelendi. Tablo 12-2’de yer alan bulguların tamamı politika ve yönetim ile ilgilidir, kentsel planlama ve tasarımı doğrudan ilgilendirmemektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi kentsel planlama ve tasarım sürecinde kültür ve eğlence ile ilgili konular sadece gender gruplarını değil, tüm kent sakinlerini de ilgilendirir. Bu nedenden dolayı tabloda yer almamaktadır.

Ticaret

Günümüzde ticaretin farklı içerikte farklı alanlarda geliştiğini görmekteyiz. Eğlence merkezleri, ticaret eğlence alanları, kent eteğindeki mekanlar, komşuluk merkezleri, süper marketler, vb. şeklinde sıralanırlar [64]. Kentsel planlama ve tasarım disiplinleri bu tür

işlevler için uygun alan büyüklüğü, niteliği, kent ve komşuluk birimi içindeki konumlarını inceler. Tüm kentliler için erişebilirlik ve kullanım kolaylığına dikkat edilir. Gender gruplarını erişim problemleri olduğu için hem ekonomik hem de mekansal açıdan özel önlemler alınması gerekir (Tablo 12–3). Gender grupları için ticaret ile ilgili konular kent merkezi ve kent eteğindeki mekanlar için ikiye ayrılmaktadır.

Kent merkezindeki gender konuları; yaya-taşıt ayırımı, merkez alanların günün her saati ve haftanın yedi günü kullanımı ve yaya erişimi olarak sıralanır. “Kadınlar yoğun olarak kent merkezi alışveriş olanaklarını kullanır [40]. Kent eteğindeki mekanlarda ise; erişebilirlik, yer seçimi (ana arterlerle ilişkisi) ve ek hizmetler (çocuk bakım birimi, vb.) önemlidir. Bu konularla ilgili genderin karşılaştığı sorunlar, beklentiler ve öncelikleri Tablo 12–3’de bulabilirsiniz.

Tablo 12. Toplum olanaklarının gender açısından değerlendirilmesi [39, 40, 42, 50, 58]

TOPLUM OLANAKLARI – SAĞLIK - KÜLTÜR ve EĞLENCE - TİCARET			
1- SAĞLIK			
İLKELER	KADININ YAŞAM KALİTESİNİ YÜKSELTMEK İÇİN DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR	DETAYLAR	PO/Y PL/T
11.2- İyi, sağlıklı koşulların temini için; kişilerin temel ihtiyaç maddelerinin güvenli ve sağlıklı biçimde sunumu	Kentsel ortamda, kişilerin gelişim ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için, gerekli temel tüketim maddelerini temin edebilmeleri şarttır. Burada sağlıklı, güvenli içme suyunun temininden; günlük tüketim maddelerinin arz ve dağıtımı gibi konuları da kapsamaktadır. Kadının ev sorumluluklarından dolayı bu tür hizmetlere erişimi çok önemlidir. Özellikle de içme suyunun olmadığı durumlarda taşıma yoluyla bu ihtiyaçlarını gidermektedir.	Yerel yönetimler alt yapı hizmetlerini sağlıklı biçimde sunmalı, sık sık kapasitelerini denetlemeli, arızalarını kısa sürede onarmalı, düzenli bakımını yapmalıdır.	YÖ
	Gender gruplarındaki bazı bireylerin özel sağlık problemleri vardır (bunlar alttaki maddelerde belirtilmiştir). Bunlar dikkate alınarak rehabilitasyon merkezleri, ana çocuk sağlığı kurumu ve doğum evlerinin erişebilirlikleri, talebi dikkate alacak şekilde düzenlenmelidir.		PO
	Kişilerin içinde bulunduğu sosyal ve fiziksel koşullar ile yaşama biçimi sağlığın başlıca belirleyicisidir. Gender grupları için özel sağlık gereksinimlerini karşılayacak sektörler arası işbirliği ve özel politikalar gereklidir.	* Gendera özgü hastalıklarla ilgili sağlık programları geliştirilmeli ve desteklenmelidir; hastalık rehberleri hazırlanmalıdır. * Çalışma sürecinde, gender konuları göz önünde tutularak sağlık destek politikaları geliştirilmelidir (annelik izni, vb.).	PO

¹ PO- Politika, Y- Yönetim, PL- Kentsel Planlama, T- Kentsel Tasarım

Tablo 12'in devamı

2- KÜLTÜR ve EĞLENCE			
9.2- Yerleşmelerin kültürel oluşumu, ekonomik ve sosyal gelişmelere katkı sağlamalıdır.	Kültürel faaliyetler bireylerin kaynaşmasına, ortak oluşumlar içinde yer almasına fırsat sağlar. "toplum engelli" olan kişilerin sosyal yönlendirilmesine yardımcı olur.	Kültür faaliyetlerine erişim konusunda sıkıntı yaşayanlar için konut yakın çevresinde farklı etkinlikler düzenlenmelidir (Sokak tiyatroları, gösteriler, vb.)	YÖ
9.5- Kültürel çoğulculuğun (çeşitlilik) yenilikleri ve yenilikçi denemeleri öngörmesi	Başarılı bir kültürel gelişim, toplumun belli gruplarının (örneğin, gençler ve özellikle göçmen topluluklarının) gereksinimlerini ve dayanışmasını hedeflemeli ve göz önüne almalıdır.	Yerel yönetimlerin özellikle bu tür nüfusun yoğun olduğu yerleşim alanlarında gençlik evleri, toplum merkezleri, vb. hizmetleri sunması zorunlu hale getirilmelidir. Böylece bireylerin kendilerini geliştirmesi, yetiştirmesi, kentlileşme/kentlilik bilinci oluşturabilmesi bu mekanlarda daha sistematik olarak yönlendirilip, sağlanabilir.	PO
3- TİCARET			
	Gender grupları açısından kentsel alanda ticaret eylemi iki bölümde; kent merkezi ve kent eteklerindeki alışveriş mekanları olarak incelenebilir. Bu kişiler erişebilirlik açısından kent merkezlerini daha yoğun kullanmaktadır. Kent eteklerindeki mekanlar uygun konumlandıkları ve ulaşım problemini çözdükleri takdirde (toplu ulaşım ile desteklenmelidir) tercih ederler.	Kent eteklerindeki mekanlar;	PL
		* Ana ulaşım arterleri üzerinde yada ulaşım sistemleri değişim noktalarında konumlanmalıdır.	Y
		* Güvenli, sık ve ekonomik toplu taşıma sistemi ile beslenmelidir.	PL/T
		* Bu tür mekanlar müşterilere uzun süreli vakit geçirebilecekleri imkanı sunduğu için çocuk bakım hizmeti de sunmalıdır.	

Tablo 12'in devamı

		Kent merkezindeki mekanlar; * Yaya-taşıt ayırımına dikkat edilmelidir, hareket kolaylığı sağlanmalıdır.	PL/T
		* Kent merkezinde karma kullanımlara yer verilmelidir, haftanın yedi günü ve günün büyük çoğunluğu yaşayacak biçimde tasarlanmalı ve yönetilmelidir.	PL
		* Konut alanları ile arasında uzaklık yürüme mesafesinde olmalıdır.	PL
		* Merkezi oluşturan meydanlarda gösteri ve eğlence olanağı yaratacak çözümler getirilmelidir (Özellikle sosyo-kültürel olanaklara erişimde problem yaşayanlar için çok önemlidir.).	Y/TS
	Kent merkezlerindeki alışveriş birimlerinin arası ve dükkan içlerinde gender için özel önlemler alınmalıdır (Örneğin dükkan içlerinde kasalar arası mesafeler, üst katlara erişimde asansör, vb.)	Dükkanlar arasındaki mekanların düzenlenmesinde dikkat edilmesi gereken noktalar; * Kadınlar çocukları veya diğer aile fertlerini alışveriş esnasında yanında götürdüğü için bu tür mekanlar yaya hareketini sınırlandırmamalıdır (Tablo 7-1.2 ve Tablo 13)	T
		* Zemin kat kullanımı artırılmalıdır, mekanlara düz ayak erişim sağlanmalıdır.	PL/T

1.4.5.7. Kamusal Mekanlar

Kamusal mekanların mimari karakteri, bireylerin algısını, davranışlarını ve kullanımını etkiler. Mekanların güvenliği, kullanımı (sunduğu olanaklar) ve sunduğu hareketlilik gender açısından dikkate alınacak konulardır.

Mevcut ve yeni gelişme alanları, merkezler, kamu binaları, vb. kamusal WC (kadınlar için ayrı kabin bulunan), unisex çocuk WC'leri, unisex bebek değişim olanakları, kreş, dinlenme, yeme-içme birimleri, oyun ve etkinlik alanları, vb. olanakları bulundurulmalıdır [40]. Tablo 13'de bu tür donatıların nitelikleri ve konumlanması ile ilgili daha detaylı bilgiler bulunmaktadır.

Kamusal mekanlarda, yayaların çoğunluğunu oluşturulan kadınlar, küçük detayları eleştirirler. Örneğin; kaldırım taşlarının düzensizliği, rögar kapakları, vb. çocuk ve özürülü arabasını kullananlar için hareketliliğini kısıtlar, problem yaratır. Yaya erişimi açısından basamaklar, ışık, aydınlatma, bitkilendirme çok önemlidir [4]. Yaya yolları ve bölgelerinin tasarımında dikkat edilecek hususlar Tablo7-1.2'de yer almaktadır.

Zemin kotu yayaların kullanımına aittir, herhangi bir sebepten ötürü kot değiştirmek zorunda bırakılamazlar [51]. Fakat bazı durumlarda alt ve ya üst geçit yapmak zorunlu olur. Kullanım kolaylığı açısından alt geçitler (kot farkının az olmasından ötürü) uygun görülürken, zemin altında olduğu ve görünmediği için güvenlik sorunu yaratacağından dolayı tercih edilmez. Üst geçitler ise; kullanım açısından (fazla kot farkı gerektirdiği için) uygun görülmezken; etrafı izlemesi/algılaması [55] ve güvenlik açısından tercih edilir.

Bireyler bir mekanı ne kadar iyi bilir, ne kadar kolay algılayorsa nerede olduğunu, ne yöne gideceğini, vb. daha kolay kavrarlar. Mekanların algılanabilir, okunaklı ve kolay anlaşılır olması güvenlik hissini artırır [59]. Mekanı sınırlayıcı öğelerin niteliği ve organizasyonu kullanıcı üzerinde farklı etki yaratır. Elemanlar; kapalı parçalardan, çeşitli-karmaşık renkte oluşu, vb. kullanıcı üzerinde gerginlik hissi yaratırken; sade, tanınabilen parçalardan ve uyumlu oluşu, vb. bireyler üzerinde dinlendirici etki yapar. Elemanların organizasyonunda; kapalılık, ölçeksizlik, vb. korku hissi yaratırken; düzgün ve akıcı biçimde, vb. güven hissini artırır (Tablo 13-3.2) [55]. Artan güvenlik hissi mekan kullanımının da artmasına sebep olur. Zorunlu olarak kullanılması gereken mekanların daha keyifli yaşayan mekanlara dönüşmesini sağlar.

Aşağıda yer alan Tablo 13'de gender gruplarının kamusal mekanların fiziksel kalitesi ile ilgili sorunları, beklentileri ve önceliklerinin neler olduğu yer almaktadır. Avrupa

Kentsel Şartı dikkate alınarak sistematikleştirilen tabloda, kadınların yaşam kalitesini yükseltmek için bu bağlamda neler yapılabileceği belirtilmiştir. Tablo 13’de yer alan detay bölümünde ise; ilgili sorunların giderilmesi için yönetim, politika, planlama ve tasarım alanlarında neler yapılabileceği/yapılması gerektiği incelenmiştir.

Tablo 13. Kamusal mekanların gender açısından değerlendirilmesi [39, 40, 42, 50, 55]

KAMUSAL MEKANLAR			
İLKELELER	KADININ YAŞAM KALİTESİNİ YÜKSELTMEK İÇİN DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR	DETAYLAR	PO/Y ¹ PL/T
3.2- Kentlerde açık alanların oluşturulması ve yönetiminin kentsel gelişmenin vazgeçilmez bir parçası olması.	* Yeni alanlar bulunup oluşturulurken, gerek ölçek gerekse detaylar açısından mimari karakter ve kalite kadar, kent sakinlerinin ihtiyaçları ve davranış kalıpları da mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Kamusal mekanların mimari karakteri bireylerin oradaki davranışlarını, algılarını olumlu/olumsuz yönde etkiler. Gender gruplarının mekana karşı hassas olduğu daha önce de belirtilmişti. Gender grupları bir mekanı ne kadar iyi bilir ve algılarına kendini o kadar fazla güvende hissederler.	Kamusal alan tasarımında dikkat edilmesi gerekenler;	T
		Olumsuz Etkiler	
	Olumlu Etkiler	* Sadelik, tanınabilen öğelerden oluşan sonsuza giden çizgiler, uyum, aynı cinslilik, süreklilik, eğrilerden oluşan mekan sınırları, yataylık, yumuşak ve rahatsız etmeyen ışık düzeni ve, değişik ancak uyumlu renklerle kurgunun yönlendirilmesi ve tamamlanması kullanıcılar arasında dinlendirici bir etki yaratmaktadır. * Kullanıcı mutluluğunu ve mekanın çekiciliğini artıran hususlar ise düzgün akıcı formlar, döner hareketler, ritmik tekrarlar, sınırsızlık, biçim, renk ve sembollerde mantıktan çok duyulara hitap eden sıcak ve parlak renkler, ışık kullanımında algılamayı güçlendiren bir düzenleme sağlanmalıdır.	
	* Ağaçlandırma, bitkilendirme, renklerin, gölgenin sunumu ve malzemenin seçimi çok önemlidir. Bu tür açık alanlar, belde yaşayanların aktif ve yaratıcı olabilmeleri için azami olanakları sunacak biçimde düşünülmelidir. Özellikle ağaçlandırma ve bitkilendirme gender gruplarının güvenliği için önemlidir.	* Ağaçlandırma ve bitkilendirme görüş açısını daraltacak ve engelleyecek yoğunlukta ve düzende olmamalıdır. * Kamusal mekanlarda kullanılacak döşeme malzemesinin niteliği için Tablo7-1.2'ye bakınız.	T

¹. PO- Politika, Y- Yönetim, PL- Kentsel Planlama, T- Kentsel Tasarım

Tablo 13'ün devamı

	* Açık alanların korunması, buraların yasaklı bir alana ya da davranışlar üzerinde aşırı, anlamsız denetimlere dönüşmeden, iyi bir biçimde yapılmalıdır. Gender açısından mekanlarda düzenli dolaşan güvenlik elemanlarının varlığı olumlu bir yaklaşımdır.		Y
Kamusal mekanlarda bulunan/bulunması gereken donatılar (oturma-dinlenme alanları, vb.) ve temel gereksinim alanlarının (wc, telefon kabini, vb.) gender kullanımına uygun olması gerekir. Özellikle gender gruplarının yaya alanlarını yoğun olarak kullandığı gerçeği dikkate alınmalıdır.	Çöp Sepetlerinin konumu: *İki donatı arasındaki mesafe 50-100m olmalıdır. Bazı durumlarda 25m kadar inebilmektedir. * Yaya yoğunluğunun fazla olduğu mekanlarda ve açık alanlarda, toplu taşıma araçları durakları çevresinde, yaya geçitleri yakınında bulunmalıdır.		T
	Haberleşme araçlarının konumu: * Yerden yüksekliği en az 1m olmalıdır. Özürlüler için ayrı telefon kabinleri düzenlenmelidir. Yerden yüksekliği en az 110 cm olmalıdır. * Açık kullanım alanlarında, ana caddelerde, yaya bölgelerinde, konut yakın çevresinde, trafik gürültüsünden uzakta, güvenli biçimde erişilebilir yerlerde olmalıdır.		T
	Kamusal tuvaletlerin konumu: * İki yapı arasındaki mesafe 600-1000m olmalıdır. *Yoğun yaya trafiğinin olduğu yerlerde, durakların yakın çevresinde, yaya alışveriş merkezleri ve ortak kamusal alanlarda, rekreasyon alanlarında bulunmalıdır. * Konumu itibari ile rahat ve güvenli biçimde erişilebilir şekilde konumlanmalıdır.		T
	Kamusal tuvaletlerin niteliği: * Tüm kamusal tuvaletlerde kadın için ayrı kabinler düzenlenmelidir. * Tuvaletlerde unisex çocuk besleme, çocuk wc ve değişim mekanı içermelidir.		T
	Durakların konumu: * Şehir içi duraklar 300-1000m arasında olmalıdır. Gender için konuta mümkün olduğu kadar yakınına gidebilmelidir. * Güvenli, rahat ve kolay erişilebilir olmalıdır.		T

Tablo 13'ün devamı

		Durakların niteliği: * Güvenli ve rahat biçimde oturma, dinlenme ve bekleme ihtiyacına cevap vermelidir. * Aydınlatmasına dikkat edilmelidir. * Kolay görülebilir olması için renklerine ve formuna dikkat edilmelidir. * Haberleşme olanağı sağlamalıdır. * Dış hava etmenlerine karşı korunaklı olmalıdır. * Bilgilendirme tabelaları açık, anlaşılır olmalı (farklı dillerde kent haritaları, sefer saatleri, vb.) ve görünebilir yerlere yerleştirilmelidir. * Metrolara çocuk, özürlü arabası ile kolay erişim için asansör veya rampa yapılmalıdır.	T
		Köprüler ve üst geçitlerin niteliği:¹ * Arabalı bireyler için uygun iniş-çıkış platformları veya asansörler düzenlenmelidir. * Parapetler özellikle çocukların güvenliği için sık parmaklıklı veya cam, betonplak, çelik saç, vb. malzemelerle kaplanmalıdır. * Yeterli aydınlatma sağlanmalıdır.	T
		Tüneller ve alt geçitlerin niteliği:¹ * Giriş/çıkış noktaları kolay algılanabilir olmalıdır. * Gün ışığı niteliğinde aydınlatma sağlanmalıdır. * Özellikle ana arterlerdeki mekanlarda ilave işlevlerle (alışveriş, vb.) desteklenip, günün her saatinde kullanılabilirliği sağlanmalıdır. * Arabalı bireyler için uygun iniş-çıkış platformları veya asansörler düzenlenmelidir.	PL/T

Tablo 13'ün devamı

		Oturma yerlerinin konumu²: * Trafik ve rahatsız edici etmenlerden uzak, emniyetli yerlerde düzenlenmelidir. * İstenmeyen hava koşullarından korunaklı olmalıdır. * Oturma birimleri yetişkin ve çocukların fiziksel özelliklerine göre düzenlenmelidir. * Oturma yerleri kent merkezi yaya alanlarında, yaya bölgelerinde, rekreasyon alanlarında, vb. mekanın kullanım amacına bağlı olarak konumlanmalıdır. Örneğin; alışveriş mekanında etrafı görebilmek önemli iken, rekreasyon alanında kişisel mahremiyet için sakin yerler tercih edilmelidir.	T
		Kamusal mekan zemin kaplamaları: * Bu bölümün detayları için Tablo7-1.2'ye bakınız.	T
		Su, Çeşme, vb. Elemanların Niteliği: * Bu tür elemanlar kentsel alanın kalitesini artırır, hem görsel hem de işlevsel çeşitliliği artırır. * Donatı tasarımında güvenliğe dikkat edilmelidir (Çocukların rahat hareket etmesi için kenar korkuluklar kaplanmalı, vb.)	T

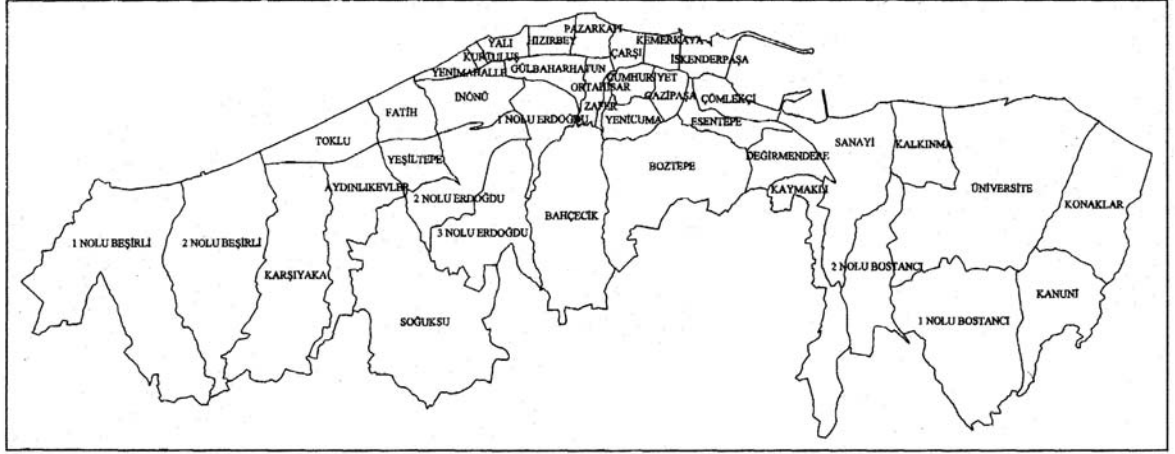
¹ Köprü, üst geçit, tünel ve alt geçitler yaya yoğunluğu ve kullanım açısından en uygun yerlerde düzenlenmesi gerekir. Bunun dışında gender için önemli bir nokta olmadığından konuları ile ilgili alt başlık açılmamıştır.

² Oturma yerlerinin niteliği konusunda gender için özel bir konu olmadığı için alt başlık açılması uygun görülmemiştir.

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Çalışma Alanının Seçimi

Bu çalışmada araştırma alanı olarak Trabzon kenti seçilmiştir (Şekil 7). Sosyo-kültürel dokusunun çeşitli, kentin bildik ve araştırmacıya yakın olması, verilere ulaşmada kolaylık sağlaması nedenleri alan seçiminde belirleyici olmuştur.

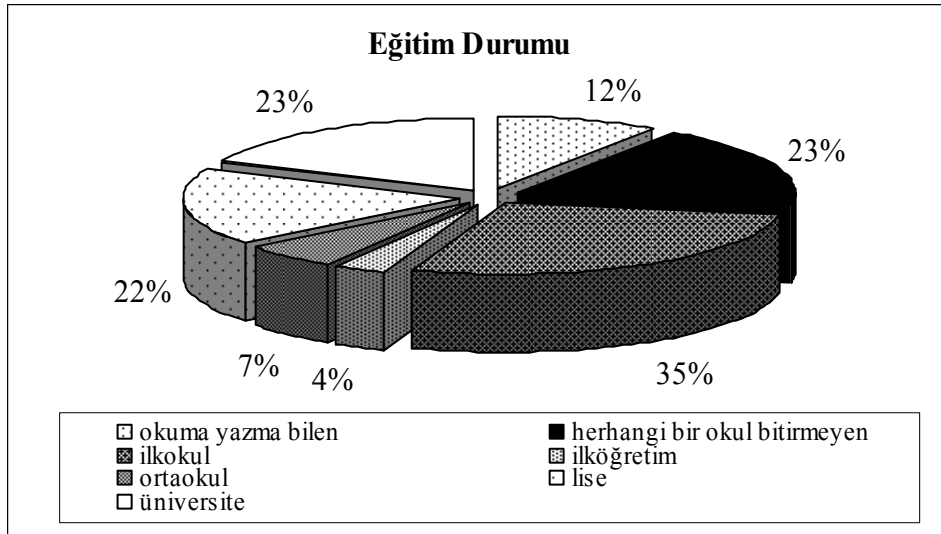
Şekil 7. Trabzon kent mahalle sınırları

2.2. Çalışma Alanının Tanıtımı

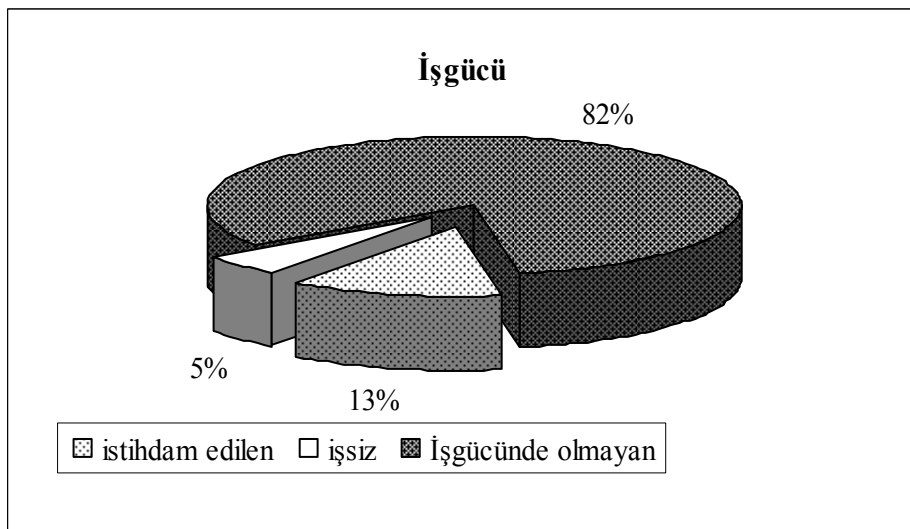
Trabzon ilinde 1927-2000 yılları arasında erkek nüfusu büyüklüğü kadın nüfusundan daha az olmuştur. 1927 yılında her 100 kadına 83 erkek düşmekteyken, bu oran, ilk kez 2000 yılında eşitlenmiştir. Kadın ve erkek nüfusun medyan yaşları arasındaki fark özellikle 1970 yılından sonra azalmış ve medyan yaş 2000 yılında kadın nüfusta 26.2, erkek nüfusta 25.1 olarak hesaplanmıştır. Kadınlar erkeklere kıyasla daha uzun ömürlü oldukları için her sayım döneminde ilerleyen yaşlarda kadın sayısı erkeklerden daha fazla olmuştur. 2000 yılı nüfus sayımına göre kadın ve erkek nüfusu yüzdeler olarak eşitlenmiştir. Kadın nüfusu 20-29 yaş grubunda diğer yaş gruplarına oranla daha fazladır [65].

Kadın ve erkeklerin eğitim durumlarına bakıldığında, özellikle ortaokul ve yüksek okul/üniversite mezunları arasındaki oranlarda fark fazladır. Erkekler arasında ortaokul

mezunu olanların oranı %5 iken, kadınlarda bu oran %2,5'e düşmektedir. Aynı şekilde yüksek okul veya üniversite mezunları erkeklerde; %2,5 kadınlarda ise %1'dir [65]. Kadınlar kendi içinde daha detaylı incelendiğinde Şekil 8'deki tablo karşımıza çıkmaktadır. Kentte okuma yazma bilen ve bilmeyen kadınların oranı; sırasıyla, %90 ve %10'dur. En son mezun olunan okullar arasında, lise ve dengi okullar %35'lik oranla en öndedir (Şekil 8).

Şekil 8. 2000 nüfus sayımına göre Trabzon'daki kadınların eğitim durumu [66]

Şekil 9. 2000 yılı nüfus sayımına göre Trabzon'daki kadınların istihdam durumu [66]

Trabzon kentinde yaşayan kadın ve erkek nüfusun istihdam profilinde büyük farklılıklar vardır. Genel nüfus içinde kadınların %25'i ücretsiz ev içinde çalışırken, bu oran erkeklerde %9'a düşmektedir. Erkeklerin %34'ü ücret karşılığı bir işte çalışırken, kadınların %9'u istihdam edilmektedir [65]. Halbuki, yine aynı sayım döneminin mahallebazındaki verilerine bakıldığında da kadın nüfusunun %83'ü istihdamda yoktur, çalışan oranı yalnızca %13'tür (Şekil 9).

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın amacı doğrultusunda literatür, GM kapsamında ve Avrupa Kentsel şartı'na bağlı kalınarak irdelenmiştir. Bu çerçevede kadınların ulaşım, konut, rekreasyon, istihdam, kişisel güvenlik ve suç önleme, toplum olanakları ve kamusal mekanlarda karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri sistematik biçimde özetlenmiş, tablolara aktarılmıştır (*Bkz. 1.4.5. Kentsel Mekanda Gender Konuları*). Bu tablolara dayanarak, çalışma alanı özelinde kadın sorunlarını saptamaya yönelik alan çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada Trabzon kentinde yaşayan 18 yaş ve üstü kadınların kent merkezinde ve konut yakın çevresinde kadın olarak karşılaştıkları sorunlarını, önceliklerini ve beklentilerini saptamak amacıyla yüz yüze anket tekniği kullanılmıştır.

2.3.1. Anket Formunun Hazırlanması

Çoktan seçmeli, açık ve kapalı uçlu sorular bulunan anket formu sekiz bölümden oluşmaktadır (Ek 1).

Birinci Bölüm:

Kadınların bireysel özelliklerine ilişkin sorular yer almaktadır. Yaşları, medeni durumları, ekonomik özellikleri, aile yapıları, nasıl bir konutta yaşadıkları, vb. özellikleri bu bölümde sorgulanmıştır.

İkinci Bölüm:

Bu bölümde, kadınların konut yakın çevrelerini değerlendirmelerine yönelik açık ve kapalı uçlu sorular bulunmaktadır. Konut yakın çevresinde sunulan hizmetlerin beşli likert ölçeğinde değerlendirilmesi istenmiştir. Neden bu semtte oturdukları ve kentin hangi bölgesinde yaşamak istedikleri de sorgulanmıştır.

Üçüncü Bölüm:

18 yaş üstü kadınların ulaşım konusundaki sorunları ve beklentileri - özel araca erişim düzeyleri ve günlük seyahatlerinde tercih ettikleri ulaşım türleri - bu bölümde sorgulanmıştır. Toplu taşıma hizmetlerinin (sefer sıklığı, durakların kalitesi, vb.) beşli likert ölçeğinde değerlendirilmesi istenmiştir.

Dördüncü Bölüm:

Bu bölümde kadınların rekreasyon talepleri ve kullanım sıklıkları, ilgilendikleri ve ilgilenmek istedikleri spor türleri ile ilgili sorular yer almaktadır.

Beşinci Bölüm:

Kadınların konut yakın çevresi ve kent merkezinde kendilerini güvende hissedip hissetmediklerini bazı özel durumlarda/mekanlarda (gece merkez alan kullanımı, çıkmaz sokaklarda, vb.) güvenlik açısından kendilerini nasıl hissettiklerini saptamaya yönelik sorular bu bölümde bulunmaktadır.

Altıncı Bölüm:

18 yaş ve üstü kadınların kent genelinde kamusal mekanlarda kullandıkları donatılar/mobilyalar (oturma yerleri, wc, vb.) ve yeterliliklerine yönelik sorular sorulmuştur. Ayrıca aydınlatma, kaldırım genişlikleri, vb. bazı elamanları da konut yakın çevresi ve kent merkezi kamusal alanları için ayrı ayrı değerlendirmeleri istenmiştir.

Yedinci Bölüm:

Trabzon'da yaşayan kadınların kentsel mekanı kullanımlarını etkileyen etmenleri saptamaya yönelik sorular bu bölümde sorulmuştur. Aile ve toplum baskısı, ekonomik olanaklar, vb. kentsel çevre kullanımlarını hangi düzeyde etkilediğini saptamak için beşli skala kullanılmıştır. Kadınlardan kendi özel sorunlarından ilk üçünü sıralamaları istenmiştir. Ayrıca herhangi bir sivil toplum örgütünde üyelikleri ve kentsel hizmetlerin sunumuna katılmayı talep edip-etmedikleri sorulmuştur.

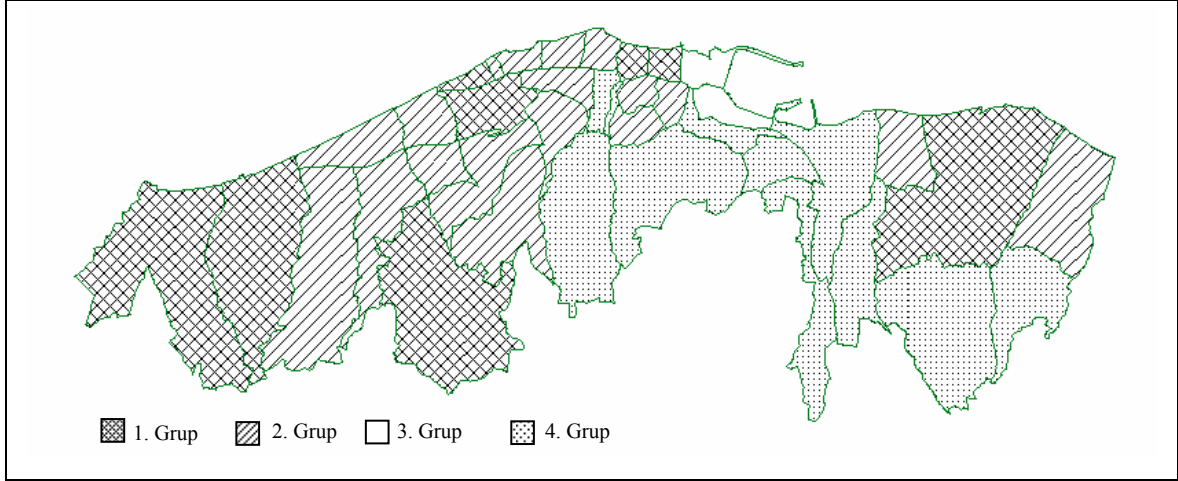
Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KADER) "Yarın İçin Bugünden Kampanyası" 2002 yılından itibaren yürütmektedir. Bu çalışmanın bir ayağı da Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu desteğiyle, altı pilot ilde, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından "yerel sorunların tespiti ve çözüm önerileri" adlı atölye çalışmalarıdır. 17-18 Mayıs 2006 tarihlerinde Trabzon'da yapılan ilk atölye çalışması kadınların kentte karşılaştıkları sorunları (toplumsal, ekonomik, arazi kullanımı, vb.) saptamak ve yerelde nasıl çözülebileceğinin tartışılması amacıyla yapılmıştır. Toplantıya ilde bulunan sivil toplum örgütleri (kadın örgütleri dışındakilerde dahil) ve sosyal hizmet uzmanları katılmıştır.

Ağırlıklı olarak sosyal sorunların ön plana çıktığı toplantıda, kentsel mekanda karşılaşılan sorunlar da net bir biçimde katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. İki gün süren atölye çalışmasından elde edilen izlenimler/deneyimler (sonuçları henüz yayınlanmadığı için sunulması uygun görülmemektedir) hazırlanan anket formunun tekrar gözden geçirilmesinde kullanılmıştır.

2.3.2. Örneklem Büyüklüğünün Saptanması

Kişilerle yüz yüze yapılan anket çalışmasında, alan seçimi için, grup (cluster) örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Özellikle büyük ölçekli tarama çalışmalarında yaygın olarak kullanılan bu yöntemle benzerlik gösteren birimler bir araya getirilerek kümeler oluşturur. Örneklem her küme içinden yapılabileceği gibi önce kümeler arasında sonra seçilen kümelerin içinden de yapılabilir. Bu ikinci durumda bazı kümeler temsil edilmez [67].

Trabzon'un 39 mahallesi kadın nüfusun, eğitim ve istihdam durumu bazında toplam 9 değişken kullanılarak, 2000 yılı nüfus sayımı kadın nüfusu verileri kullanılarak "k-means cluster analizi" tekniği ile dört gruba ayrılmıştır (Tablo 14). Analiz sonucunda kümeyi oluşturan mahallelerin kümeyi temsil etme oranlarından (uzaklık-distance) yararlanılarak her kümeden bir örnek mahalle seçilmiştir. Buna göre dört grup içinde distance değeri en küçük olan (kümeyi en iyi temsil eden) mahalleler grup sırası ile Üniversite, Üç Nolu Erdoğdu, İskenderpaşa ve Boztepe Mahalleleri olarak belirlenmiştir. 1. gruptaki Üniversite Mahallesi yerine uzaklık oranı ikinci sırada olan Yenimahalle seçilmiştir. Çünkü, bu gruptaki mahalleler gruplamaya baz oluşturan değişkenler arasından benzer özellikler göstermekteyken, yalnız Üniversite Mahallesi lise ve dengi okul mezunu oranında grubun diğer elemanlarından (mahallelerinden) önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Üniversite Mahallesinde oran %38 iken, grubun diğer mahallelerinde ortalama yaklaşık %20'dir (Şekil 10).

Şekil 10. Dört grup mahallenin kentteki dağılımı

Tablo 14. Mahalle grupları ve distance değerleri

Grup No	Mahalle Adı	Distance	Grup No	Mahalle Adı	Distance
1	Üniversite	0,212964	2	3 Nolu Erdoğan	0,096699
	Yeni	0,242939		Karşıyaka	0,106459
	2 Nolu Beşirli	0,306082		Cumhuriyet	0,14368
	Çarşı	0,333206		Hızırbey	0,178585
	1 Nolu Beşirli	0,358411		Konaklar	0,229943
	Soğuksu	0,442309		Fatih	0,23299
	Kemer kaya	0,508419		Kurtuluş	0,28879
	İnönü	0,585422		Aydınlıkevler	0,28879
4	Boztepe	0,168		Gazipaşa	0,292987
	1 Nolu Bostancı	0,2068		Yalı	0,306114
	Bahçecik	0,2677		Yenicuma	0,311477
	Sanayi	0,2681		Gülbaharhatun	0,333731
	Esentepe	0,2742		2 Nolu Erdoğan	0,359746
	Ortahisar	0,2982		1 Nolu Erdoğan	0,382931
	Değirmendere	0,349		Yeşiltepe	0,428816
	Kaymaklı	0,357		Toklu	0,300097
	Kanuni	0,3806		Kalkınma	0,672249
	Zafer	0,4674		Pazarkapı	0,693342
	2 Nolu Bostancı	0,8618	3	İskenderpaşa	0,246544
				Çömlekçi	0,427318

Grup örneklem tekniğiyle elde edilen dört mahallede kadın nüfus sayısı dikkate alınarak örneklem büyüklüğü hesaplanmıştır. Bu işlem için Cochran tarafından önerilen formül kullanılmıştır [67].

$$n = \frac{t^2(PQ)/d^2}{1 + (1/N)t^2(PQ)d^2}$$

N = Evren Büyüklüğü

n = Örneklem Büyüklüğü

d = Tolerans düzeyi (.05 ya da .01)

t = Güven düzeyinin tablo değeri (1.96 veya 2.58)

PQ= (.05)x(.05)=.0025 maksimum örneklem büyüklüğü için örneklem yüzdesi

Bu yöntemde %99 güven aralığında (t=%99), %2 hata payı (d=_+ 2) gözetilerek yapılan hesaplama sonucunda 162 denekle görüşülmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Grup sırasıyla, Yeni Mahalle'de 40, 3 Nolu Erdoğan Mahallesi'nde 41, İskenderpaşa Mahallesi'nde 40 ve Boztepe Mahallesi'nde 41 denek ile görüşülmesi belirlenmiştir. Denekler seçilen mahallelerde rastlantısal yöntemle saptanmıştır.

3. BULGULAR VE İRDELEME

Yüz yüze görüşme tekniği ile eldi edilen veriler, frekans dağılımları ve ki-kare testleri ile değerlendirilmiştir. Veri analizi SPSS 12.0 programıyla gerçekleştirilmiştir.

3.1. Deneklerin Genel Özellikleri

Trabzon'da Yenimahalle, Üçnolu Erdoğan, Boztepe ve İskenderpaşa Mahalleleri'nde 18 yaş ve üstü kadınlar ile yapılan anket çalışmasının bulgularına göre; deneklerin yaşları 6 grupta toplanmıştır (18–25 genç, 26–35 orta, 36-45 ileri orta, 45-55 orta üstü, 56-65 orta yaşlı, 66 ve üstü). Bunlar içerisinde, 26–35 yaş grubu %35,8'lik oran ile ilk sırada yer alırken, 56-65 yaş grubu %5,5 ile son sırada bulunmaktadır (Tablo 15). Kadınların %69,7'si evlidir. Ailelerin %81,4'ü çekirdek aile tipindedir. En genç evli denek 21 yaşında iken, en yaşlı bekar denek 45 yaşındadır.

Deneklerin %37'si ilkokul, %31,4'ü lise ve dengi meslek okulu ve %24'ü ortaokul mezunudur (Tablo 15). Eğitim durumu mahallelere göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir ($\chi^2=44,43$, $df=15$, $p=0.00$). Okuma yazma bilmeyenlerin en fazla olduğu alan %17,5 ile Yenimahalle iken, en az olduğu yer %2,5 ile İskenderpaşa'dır. Yenimahalle'deki deneklerin %35'i ilkokul mezunudur. Lise ve dengi okul mezunlarının dağılımına bakılınca İskenderpaşa %52,5 ile birinci sırada yer alırken, %41,5 ile Boztepe onu takip etmektedir. Üçnolu Erdoğan Mahallesi üniversite mezunu oranı en fazla (%39), Boztepe ise en az olan (%9,8) mahallelerdir.

Örnek mahallelerde yaşayan kadınların %62,9'unun aylık sabit bir geliri varken; ücret karşılığı son yaptıkları işe bakıldığında yarısı işsizdir (Tablo 15). Deneğin refah düzeyi kentsel mekan ve donatı kullanım taleplerinin irdelenmesi açısından önemlidir. Çalışmada ailelerin refah düzeyi gelir ve sahip oldukları maddi varlıkları (ev, araba) ile sorgulanmıştır. "Ailenizin aylık ortalama net geliri ne kadardır" sorusunu, deneklerin %25,3 yanıtız bırakıştır. Cevap verenler ise; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) yoksulluk sınırına (2005 yılı için 570 YTL) göre değerlendirilmiştir. Deneklerin ailelerinin %56,7'si bu sınırın üstünde yaşarken, %17,9'u altında geçinmeye çalışmaktadır. Bu soru deneklerin dörtte biri tarafından yanıtız bırakıldığı için refah düzeyi maddi varlıklar üzerinden dört

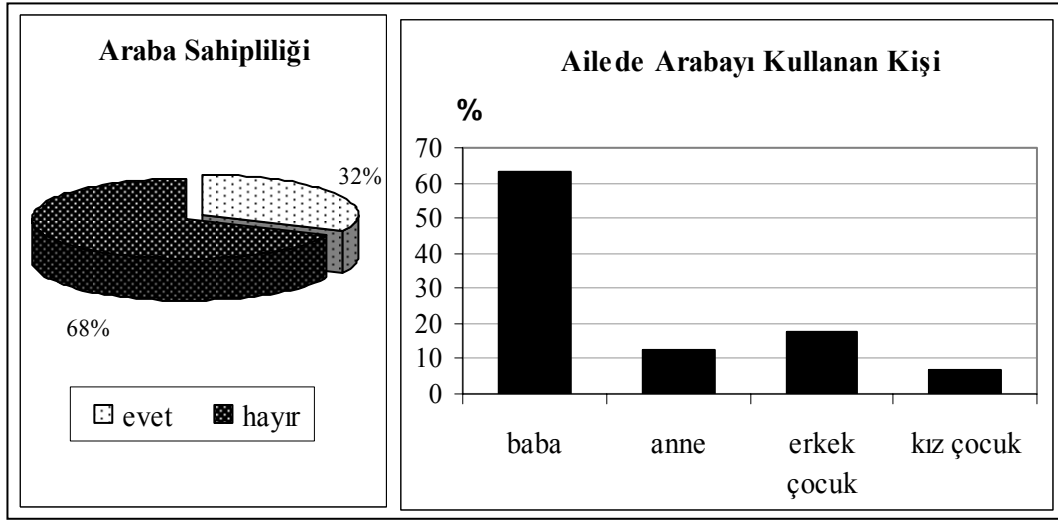
sınıfta değerlendirilmiştir (arabası ve evi olmayan, arabası olup evi olmayan, evi olup arabası olmayan ve evi ve arabası olan). Deneklerin %41,9'unun refah düzeyi iyi olmasına karşın; %10,4'ünün kötüdür (Tablo 15).

Tablo 15. Deneklerin genel özellikleri

Denek Özellikleri	Gruplar	Frekans Dağılımları (%)
Yaş	0-25	18,5
	26-35	35,8
	36-45	22,2
	46-55	11,1
	56-65	5,5
	65-+	6,7
Medeni Durum	Bekâr	22,2
	Evli	69,7
	Dul/Boşanmış	6,1
	Evli ama ayrı yaşıyor	1,8
Aile Tipi	Çekirdek	81,4
	Büyük	12,3
	Parçalanmış aile	6,1
Eğitim	Okuryazar değil	10,4
	Okuryazar	3,7
	İlkokul	37
	Ortaokul	12
	Lise ve dengi	31,4
	Üniversite	24
İstihdam	Memur	18,5
	Ticaret ev satış personeli	7,4
	Serbest	5,6
	Emekli	3,7
	İşsiz	49,3
	Diğer	15,4
Refah Düzeyi	Ev ve arabası var	10,4
	Evi var, arabası yok	26,5
	Evi yok, arabası var	20,9
	Ev ve arabası yok	41,9

3.2. Ulaşım ile İlgili Bulgular

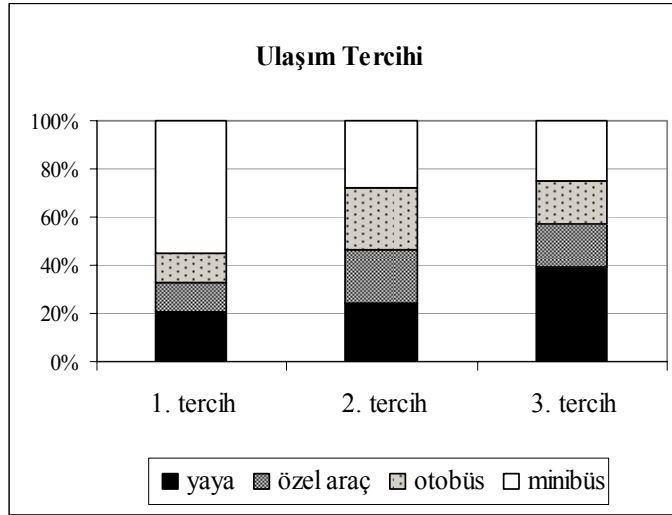
Ulaşım konusundaki bulgular Tablo 7’deki sıra dikkate alınarak aktarılmıştır. Deneklere “ailenizin arabası var mı?” şeklinde yöneltilen soruya sadece %32’si evet cevabını vermiştir. Hanede arabayı kullanan birey %63’lük oranla eşdir/babadır. Bunu %18’lik oranla erkek çocuklar ve %12 ile kadınlar takip etmektedir (Şekil 11).

Şekil 11. Ailenin araba sahipliliği ve kimin kullandığı

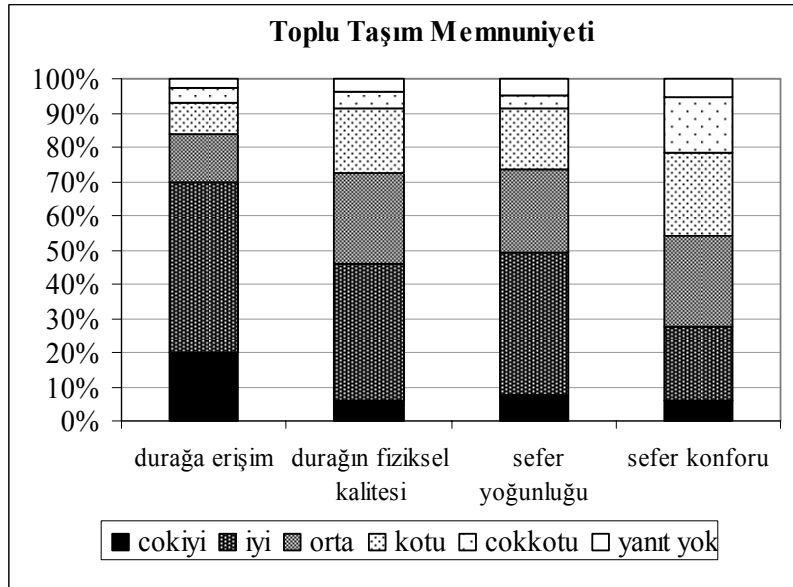
Kadınlardan günlük seyahatlerinde tercih ettikleri ulaşım türlerinin ilk üçünü sıralamaları istenmiştir. İlk tercihlerde, deneklerin yarısından fazlası minibüsü kullandıklarını belirtmiştir (%54,9). Özel araç ile toplu taşıma aynı değere sahiptir (%12). İkinci tercihlere bakıldığında; yaya, özel araç, minibüs ve toplu taşıma arasında tercihler benzerlik göstermekte ve tercih oranları %22–28 arasında değişmektedir. Üçüncü tercihte ise; %39,2’lik değerle yaya ilk sırada yer alırken; %25’lik oranla minibüs onu takip etmektedir (Şekil 12).

Tablo 7- 1.2’de gender bağlamında kadınların özel araca erişiminde kısıtlar olduğu ve alternatif ulaşım türlerini (toplu taşıma ve yaya) tercih ettiği belirtilmişti (Tablo 7). Bu doğrultuda ilk olarak otobüs kullanımını etkileyen etmenler, ardından da kent merkezi ve konut yakın çevresinde yaya bölgeleri, kaldırımlar, vb. mekanlardaki ketsel donatılar ve elemanların kadınlar tarafından değerlendirilmesi istenmiştir.

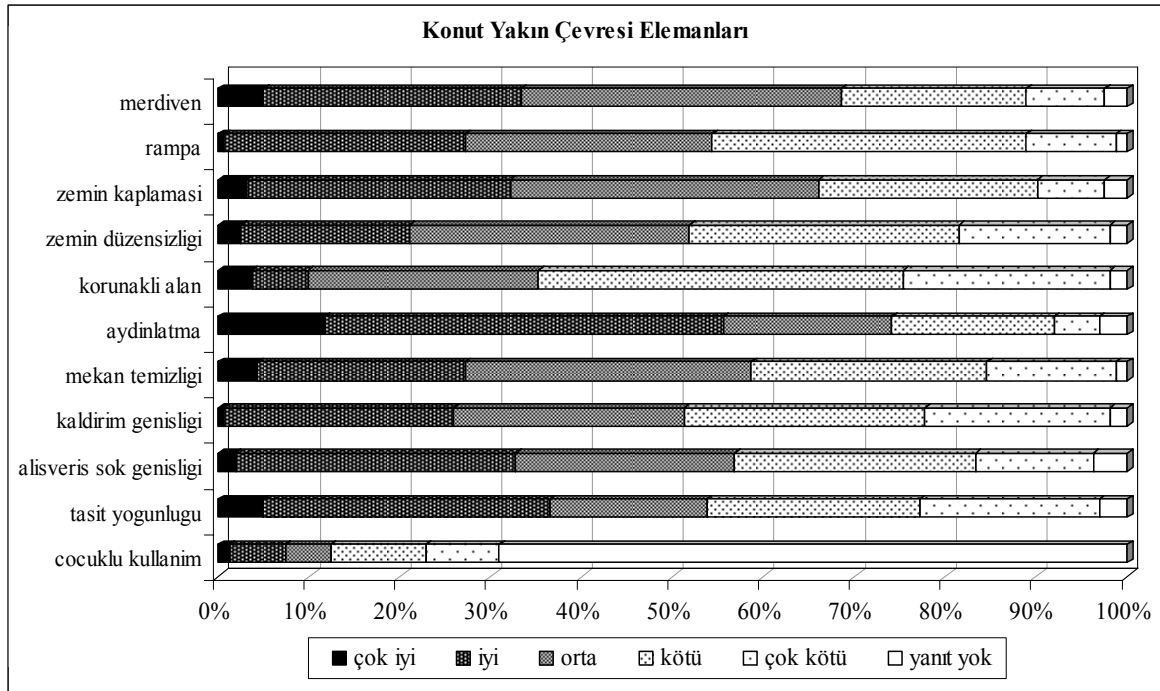
Şekil 12. Deneklerin ulaşım türü ilk üç tercihi

Trabzon kent merkezinde yaşayan kadınların 41,9'u sunulan toplu taşıma (sadece otobüs mevcut) hizmetinin (sefer sıklığı ve düzenliliği) iyi olduğunu belirtmiştir. Soruya yanıt verenler içerisinde kötü ve çok kötü yanıtını verenler %17,9 ve %3,7'dir. Deneklerin yarısından fazlası durakların fiziksel özelliklerini orta ve iyi bulduklarını söylemişlerdir (Şekil 13). Çok kötü bulanların oranı %15'dir.

Şekil 13. Toplu taşıma ile ilgili bazı hususların kent geneli için değerlendirilmesi

Ulaşım türü olarak yürümeyi tercih eden kadınlar için alt ve üst geçit kullanımı gündeme gelmektedir. Deneklerin %63,5'i üst geçidi, %22,8'i alt geçit kullanımını tercih etmektedir. %11,1'i her ikisini de kullanmak istemediklerini belirtirken, %2,4'ü her ikisini de (fark etmiyor) tercih ettiğini söylemiştir. Kadınların alt geçit ve üst geçit tercih sebepleri benzerlik gösterir. Alt geçit tercihlerinde, mekanın niteliği deneklerin yarıya yakını tercih nedenidir (%42). Bunu güvenlik ve kişisel sebepler (sırasıyla %35, %23) izlemektedir. Üst geçit kullanım sebebini belirtenler içinde (%15'i belirtmemiştir) büyük bir çoğunluk güvenlik gerekçesini (%70) ileri sürmektedir. Bunu mekanların niteliği (%17), kişisel sebepler (%5,8) ve diğer (%5,8) etmenler izlemektedir. Diğer etmenler “üst geçitlerin daha çok olması ve belli bir sebebinin olmaması” gibi yanıtları içermektedir.

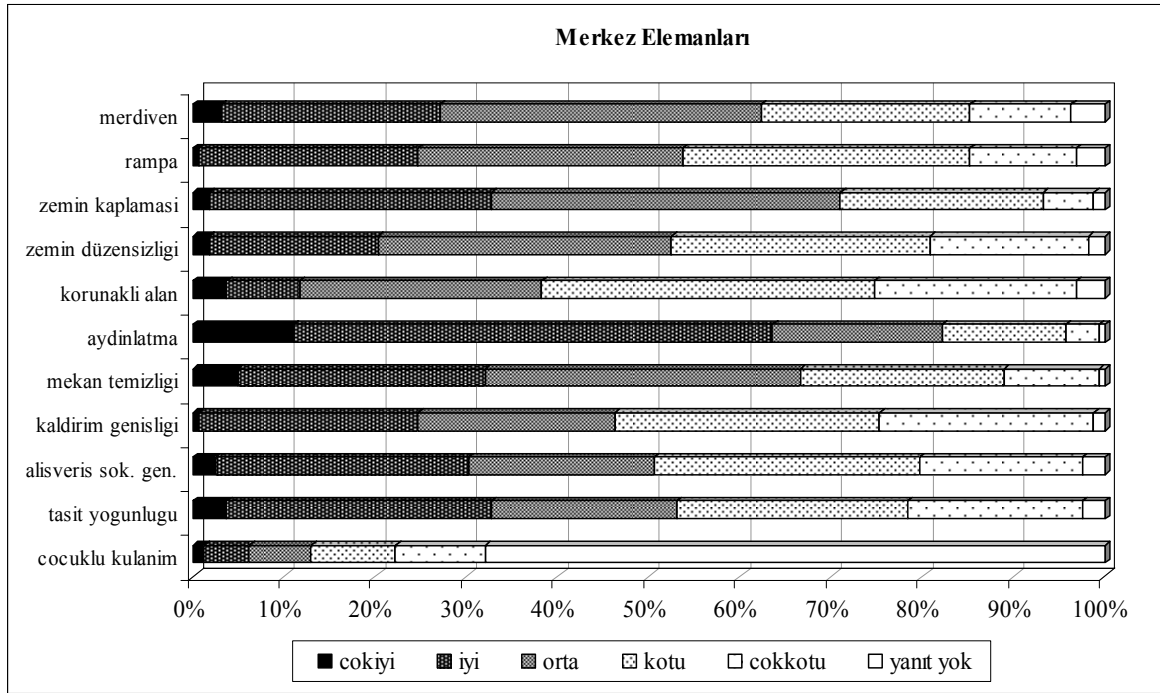

Şekil 14. Konut yakın çevresi elemanların değerlendirilmesi

Deneklerin kent merkezi ve konut yakın çevresindeki elemanları değerlendirme sonuçları Şekil 14-15'deki grafikte sunulmaktadır. Konut yakın çevresindeki elemanlar içerisinde iklim koşullarına karşı korunaklı alanlar, kaldırım genişlikleri ve mekanlardaki taşıt yoğunluğu çok kötü bulunmuştur (sırasıyla %22,8; %20 ve %19,7). Kötü olarak değerlendirilenlerin başında korunaklı alanlar gelmektedir (%40,1). Kentsel mekanlardaki rampalar (%34) ve zemin düzensizliği (%29,6) onu takip etmektedir. Mekanları küçük

çocuk ile kullanım hariç, diğer değişkenler bu kategoride %20-%25'lik değerlerle benzerlik göstermiştir. Deneklerin orta değerini verdiği elemanlar arasında taşıt yoğunluğu ve aydınlatma elemanları kendi aralarında (sırasıyla %17,2, %18,5), geri kalanlarda kendi içlerinde %35,1 ile %24 arasına değişen oranlarla benzerlik göstermektedir. Konut yakın çevresindeki aydınlatma elemanları deneklerin yarıya yakınca (%43,8) iyi bulunurken; çok iyi kategorisinde tüm değişkenler (aydınlatma hariç) %0,6 ile %4,9 arasında değerlendirilmiştir. Belirtilen değerler yarının (%50) çok altında olduğu için konut yakın çevresindeki elemanların denekleri hoşnut kılmadığı rahatlıkla söylenebilir. Sadece küçük çocuklu kadınların elemanları değerlendirmesine ilişkin bölümüne, %70 oranında yanıt verilmemiştir (Bu değer, o yaşta çocuğu olmayan denekler ile yanıt vermeyenlerin toplamıdır). Soruyu yanıtlayanların %60'ı ilgili elemanları kötü ve çok kötü bulduğunu belirtmiştir (Şekil 14).

Kent merkezindeki elemanlar konut yakın çevresi ile kıyaslandığında; merdivenler, rampalar, korunaklı alan ve kaldırım genişliğinden hoşnutsuzluk oranı benzerlik göstermektedir. Özellikle korunaklı alanların yetersizliği iki grupta da en kötü olarak nitelendirilen donatıdır. İki tabloya bakarak Trabzon sakinleri tarafından temiz bir şehir olarak algılanmaktadır denilebilir. Alışveriş sokaklarının genişliği konut yakın çevresinde şikayet edilmezken; kent merkezinde yetersiz görülmektedir. Her iki durumda da mekanlar hakkında yorum yapmak yapmayan küçük çocuklu kadın oranı aynıdır (%70). Cevap verenlerin %63,3'ü belirtilen elemanları çok kötü ve kötü olarak nitelendirmektedir (Şekil 15).

Şekil 15. Merkez elemanların değerlendirilmesi

3.3. Konut ile İlgili Bulgular

Kadınların yaşam kalitesini yükseltmek için konut yakın çevresinde dikkat edilecek hususlar konusunda Tablo 8 – 4.2'ye referansla; konut yakın çevresindeki kentsel donatıları değerlendirmeleri sorgulanmıştır. Bunları incelemeden önce kadınların yaşadığı konut ve yakın çevreleriyle ilgili bilgilerin verilmesi uygun görülmüştür. Deneklerin %62,5'i oturduğu konutun sahibi iken, %36,4'ü kirada oturmaktadır. Konutların büyük çoğunluğu (%74,6) apartman dairesidir. Müstakil konutların oranı %14,8'dir. Az ve çok katlı sitelerde yaşayanların oranları %5 kadardır (sırasıyla %5,5 ve %4,9).

Denek ailelerin buldukları mahallelerde kalış süreleri altı grupta toplanmıştır. Genelde deneklerin 1/3'ü buldukları mahallede 5 yıldan daha kısa süredir yaşamaktadırlar. Deneklerin dörtte biri (%25,9) 6–10 yıldır, %10,5'i ise 30 yıldan daha fazla süredir o mahallede yaşadığını belirtmiştir. 11-15 ile 16-20 yıl arasında kalanların değeri aynı olup; %9,3'dür.

Trabzon'da deneklere "Bulunduğu mahallede kalış sebepleri ve imkanları olsa nerede yaşamak istediğine ilişkin sorulara verilen yanıtlar Tablo 16'da yer almaktadır. Yaşamak istenen mahallelerin en önemlilerine Tablo 16'da yer verilmiştir. (Frekans dağılımları %10'un altında olanlar ihmal edilmiştir.) Tercih edilen mahalleler sırasıyla

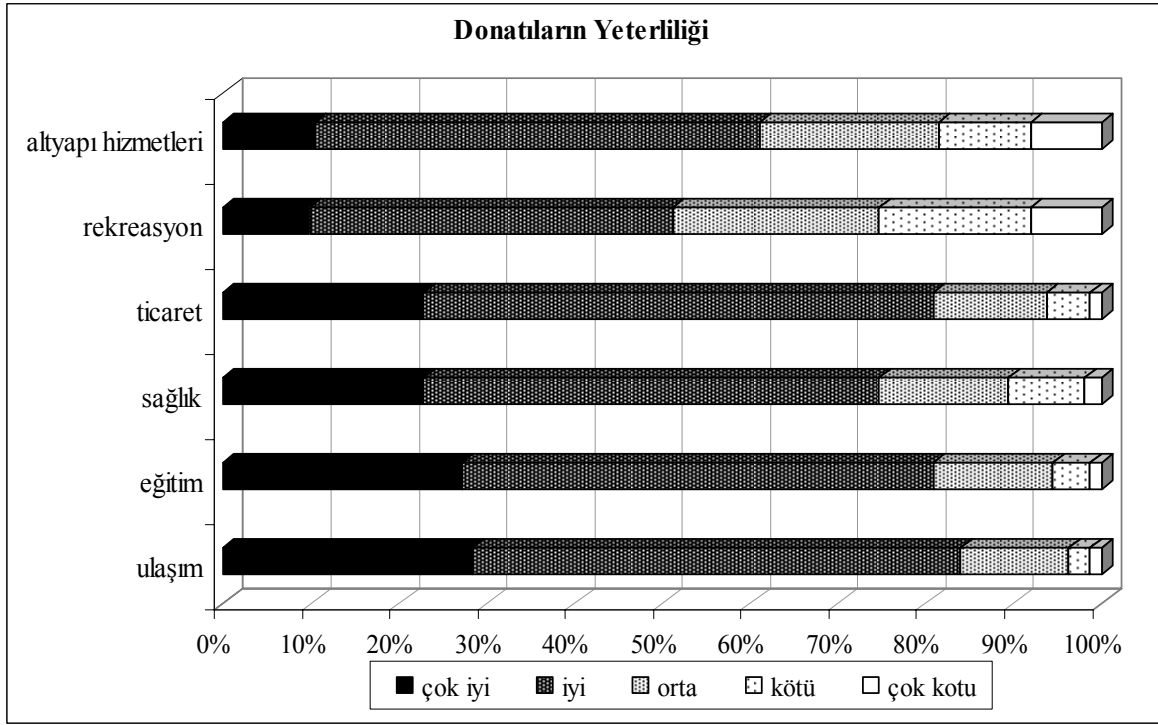
Boztepe, Yenimahalle, Üç Nolu Erdoğan, İskenderpaşa, Bahçecik ve Soğuksu'dur (sırasıyla %21,8, %18,1, %16,3, %16,3, %14,5, %12,7). Toplam 52 denek bu soruya yanıt vermemiştir.

Yaşanılan mahalleler içinde Üç Nolu Erdoğan'daki deneklerin %52'si alışkanlıklarından dolayı burada yaşadıklarını belirtirken; tercih edilen mahallerde bu oran %70,7'e çıkmaktadır. Yenimahalle ve Üç Nolu Erdoğan'daki kadınlar arasında, yaşadığı mahallede bulunmada; ekonomik gerekçeler bakımından benzerlik görülmektedir (sırasıyla %5; %5,5). Fakat aynı sebep ile tercih edilen mahallere göre dağılımına bakılınca %33,4 ile İskenderpaşa ilk sırada yer alır. Yine aynı yerleşmedeki deneklerin yarısı (%50) erişebilirlik açısından burada yaşadığını söylemiştir. Erişebilirliği dikkate alarak mahalle tercih edenlerin içinde; Soğuksu, %78,7 ile birinci sıradadır ve diğer mahallelerle arasında çok büyük farklar vardır (%38-%11). Çevrenin güvenli oluşu açısından, yaşanılan mahalleler kısmen benzerlik göstermektedir (%19,6-%10,4). Yaşamak istenilen mahallelerde denekler güvenlik konusunda çok fazla bir şey söylememiştir. Sadece iki mahallede bu konuda benzerlikler görüyoruz (%6,2-%52). Yaşanılan mahallelerde kadınların hepsi kalış nedenlerini belirtirken; tercih edilen yerleşmeler için çoğunluğu yanıt vermemiştir (Tablo 16). Bunda deneklerin üçte birinin (%72,5) halen yaşamakta olduğu mahalleyi tercih etmesinin de etkisi vardır.

Deneklerden, konut yakın çevresini kentsel donatılar açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Deneklerin yarıdan çoğu ulaşım, eğitim, sağlık, ticaret donatıları ve alt yapı hizmetlerinin iyi olduğunu söylemiştir (%55,5 - %50,6 arası). Kadınların %41,3'ü konut yakın çevresindeki rekreasyon olanaklarının iyi olduğunu söylemekle birlikte, orta ve altı (kötü/çok kötü) diye nitelendirilen hizmetlerin başında rekreasyon olanakları ve gelmektedir (Şekil 16).

Tablo 16. Deneklerin yaşadığı ve yaşamayı tercih ettikleri mahalleler ve sebepleri

Nedenler	%	Yaşanılan Mahalle	%	Tercih Edilen Mahalle
Alışkanlık, yakınlık (uzun süre oturma, aileye yakınlık, vb.)	%37,5	Yenimahalle	%5,2	Yenimahalle
	%52,7	3 Nolu Erdoğan	%70,7	3 Nolu Erdoğan
	%44,8	İskenderpaşa	%22,2	İskenderpaşa
	%82,0	Boztepe	%38,0	Boztepe
			-	Bahçecik
			-	Soğuksu
Ekonomik gerekçeler(maddi durum, vb.)	%5,0	Yenimahalle	%5,2	Yenimahalle
	%5,5	3 Nolu Erdoğan	-	3 Nolu Erdoğan
	%2,6	İskenderpaşa	%33,4	İskenderpaşa
	-	Boztepe	%4,7	Boztepe
			%18,75	Bahçecik
			%7,1	Soğuksu
Erişebilirlik(okul, işe yakın, vb.)	%35,0	Yenimahalle	-	Yenimahalle
	%11,1	3 Nolu Erdoğan	%11,7	3 Nolu Erdoğan
	%50,0	İskenderpaşa	%22,2	İskenderpaşa
	%2,5	Boztepe	%38,0	Boztepe
			%25,0	Bahçecik
			%78,7	Soğuksu
Çevre koşulları (güvenli, vb.)	%10,0	Yenimahalle	%5,2	Yenimahalle
	%19,6	3 Nolu Erdoğan	-	3 Nolu Erdoğan
	-	İskenderpaşa	-	İskenderpaşa
	%10,4	Boztepe	-	Boztepe
			%6,2	Bahçecik
			-	Soğuksu
Diğer (sakin, şartlar öyle gerektirdiği, komşuluk ilişkileri, vb.)	%12,5	Yenimahalle	-	Yenimahalle
	%11,1	3 Nolu Erdoğan	-	3 Nolu Erdoğan
	%2,6	İskenderpaşa	-	İskenderpaşa
	%5,1	Boztepe	-	Boztepe
			%6,2	Bahçecik
			%7,1	Soğuksu
Yanıt vermeyenler			%84,4	Yenimahalle
			%17,6	3 Nolu Erdoğan
			%22,2	İskenderpaşa
			%19,9	Boztepe
			%43,75	Bahçecik
			%7,1	Soğuksu

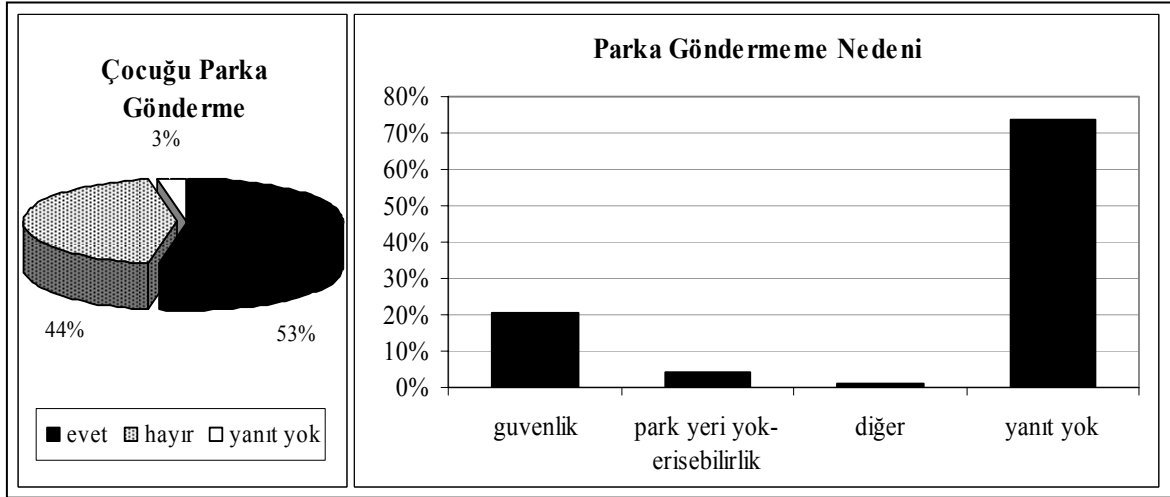

Şekil 16. Konut yakın çevresi kentsel donatıların değerlendirilmesi

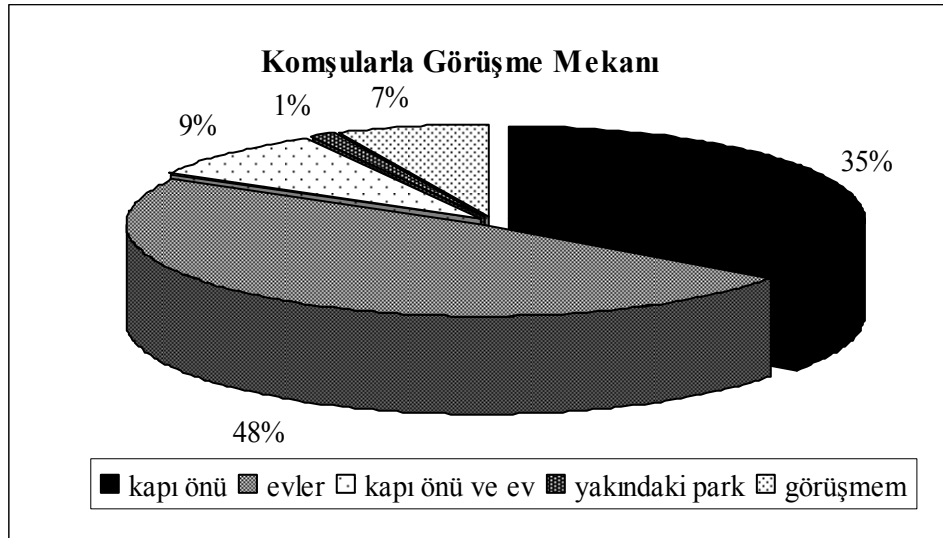
Toplam dört mahallede yapılan çalışma bulgularına göre; konut yakın çevresinde park olan deneklerin sayısı ile olmayanların sayısı yaklaşık olarak aynıdır (olan-%54, olmayan-%46). Annelerin yarısı çocuklarını parka gönderdiklerini belirtmiştir. Çocuğunu parka göndermeyen annelerin öne sürdüğü sebeplerin başında (cevap verenler içinde); % 78,8 ile güvenlik gelmektedir. Bunu %16,6 ile parkların erişebilir olmaması takip etmektedir. Diğer sebepler ise (%4,4); o yaş grubu çocuğunun olmaması, bir büyük eşliğinde çocuğu parka göndermek ve çocuğun diğerleri ile oynamasını istememek gelmektedir (Şekil 17).

“Mahallenizde herhangi bir sosyal aktivite yapılır mı” sorusuna deneklerin %82’si hayır olarak yanıtlamıştır. Bunun nedenini belirtmeleri istendiğinde; %74,7’si cevap vermemiştir. Cevap verenlerin içinde %43,7’si toplumsal ilişkilerin kopuk olduğunu söylemiştir. %22’si evde günlerin düzenlendiğini, komşularının çalıştığını (onlarla görüşemediğini) ve bu konu için herhangi bir liderin/öncünün olmamasını mazeret göstermiştir.

18 yaş ve üstü kadınların yarısı, konut yakın çevresinde komşuları ile görüştükleri yer olarak evleri söylemişlerdir. Bu değeri %35 ile kapı önü takip etmektedir. Deneklerin %7,5’i ise komşuları ile görüşmediğini belirtmiştir (Şekil 18).

Şekil 17. Konut yakın çevresindeki parkların değerlendirilmesi

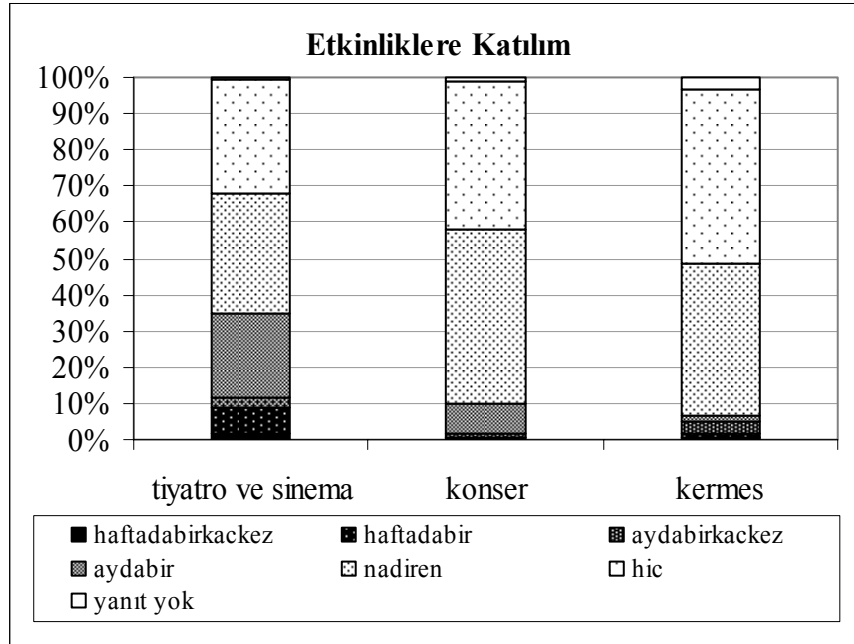
Şekil 18. Konut yakın çevresi komşular ile görüşme mekanı dağılımı

3.4. Rekreasyon ile İlgili Bulgular

AKŞ’nda yukarıda verilen Tablo 9 – 8.1’de “tüm kent sakinlerinin, eğlence, dinlence ve spor faaliyetlerinden yararlanma hakkı vardır” ibaresi yer almaktadır. Bununla bağlantılı olarak deneklere “konut yakın çevrenizde herhangi bir sosyal aktivite yaparsınız?” şeklinde yöneltilen soruya %82’si hayır demiştir. Bunun nedenini belirtmeleri istendiğinde %74,7’si cevap vermemiştir. Cevap verenler içinde %43.7’si toplumsal ilişkilerin kopuk olduğunu, %22’si evlerde günlerin düzenlenme oranının fazla olduğunu,

komşularının çalıştığını (bundan dolayı onlarla ilişki kuramadıklarını) ve bu aktiviteler için bir liderin olmadığını gerekçe olarak göstermişlerdir. Kadınların önemli bir çoğunluğu (%84) kent merkezinde halka açık, ücretsiz aktiviteler yapılmasını istediklerini belirtmişlerdir.

Deneklerin sosyo-kültürel faaliyetlere katılım düzeyleri sorgulanmış ve %33.3'ü nadiren, %31.4'ü ise tiyatro/sinemaya hiç gitmediği, %22.8'i ayda bir kez gittiği görülmüştür. Konser ve kermese katılım düzeyleri benzerlik göstermektedir. Bu etkinliklere nadiren ve hiç katılmayanların genel içindeki oranı %88'dir (Şekil 19). Fakat kentte yaşayan kadınların hemen hepsi (%84) kent merkezinde halka açık kültürel etkinlikler düzenlenmesini istemektedir.

Şekil 19. Deneklerin sosyo-kültürel etkinliklere katılım düzeyi

Deneklerin etkinliklere katılımları ile yaşları, medeni durumları ve eğitim durumları, refah düzeyleri açısından aralarında istatistiksel fark vardır (Tablo 17); hiç gitmeyenlerin oranı denek yaşı ilerledikçe artmaktadır. Haftada yada ayda bir/birkaç kez gidenlerin oranı 46 ve üstü yaşlardan 18-25 yaş grubuna doğru artmaktadır. Dulların/boşanmışların hemen hepsi etkinliklere katılmamaktadır. Bu oran bekarlarda %38,9'a düşmektedir. İlkokul ve altı eğitim alan bireylerin tamamına yakını sosyo-kültürel etkinliklere hiç katılmazken; üniversite eğitimi alan bireylerin yarıya yakını ayda bir kez de olsa katıldıklarını

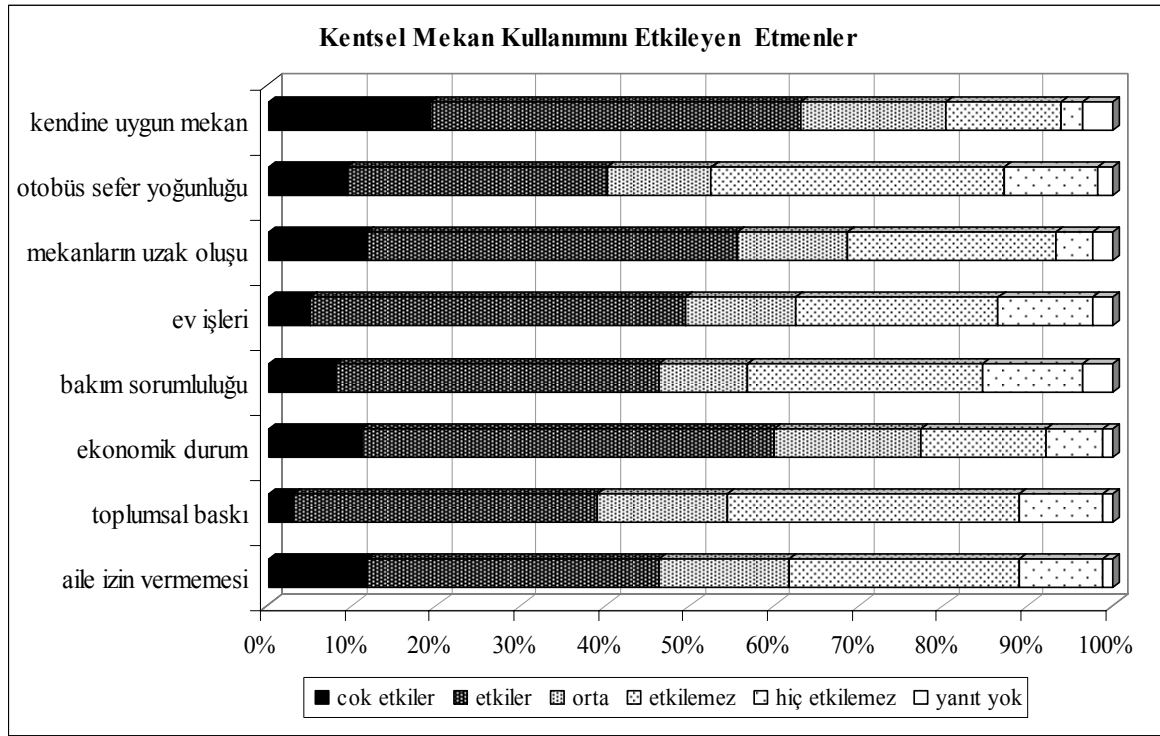
söylemiştir. Düşük refah düzeyinde; deneklerin üçte ikisi etkinliklere hiç katılmazken, refah arttıkça katılan oranı (özellikle ayda bir/birkaç kez) artmaktadır. Son yapılan iş ile sosyo-kültürel etkinliklere katılım arasında istatistiksel ilişki yoktur (Tablo 17).

Tablo 17. Kadınların sosyo-kültürel etkinliklere katılım yoğunluğu ve genel özelliklerinin ilişkisi

Etkinliklere Katılım	Yaş ¹				Medeni Durumu			
	18-25	26-35	36-45	46+...	Bekar	Evli	Dul/Boşanmış/Ayrı yaşayan	
Hiç	46,7(2)	58,6	75,0	81,1	38,9	70,5	92,3	
Ay	33,3	29,3	25,0	16,2	38,9	24,1	7,7	
Hafta	20,0	12,1	0	2,7	22,2	5,4	0	
İstatistik	$\chi^2=18,627, df=6, p=.000$				$\chi^2=41,111, df=4, p=.000$			
Etkinliklere Katılım	Eğitim Durumu			Refah Düzeyi				İş
	İlkokul ve altı	Ortaokul-lise	Üniversite-üstü	Ev-Ar._	Ev-Ar. +	Ev+Ar. -	Ev+Ar. +	
Hiç	94,9	52,4	41,0	72,1	70,6	59,5	41,2	İstatistiksel fark yoktur $\chi^2=3,151$ $df=2$ $p=.207$
Ay	5,1	34,9	43,6	17,6	29,4	28,6	47,1	
Hafta	0	12,7	15,4	10,0	0	11,9	11,8	
İstatistik	$\chi^2=41,111, df=4, p=.000$			$\chi^2=13,923 df=6, p=.031$				

¹ Tablo 17’de yer alan deneklerin genel özellikleri ki kare sorgulamasında güvenilirlik koşullarını sağlamak amacıyla uygun gruplamalar yapılmıştır. Yaş grupları 18–25 arası, 26–35 arası, 36–45 ve 46-üstü olarak yeniden gruplandırılmıştır. Medeni durumda; dul/boşanmışlar ile ayrı yaşayanlar birleştirilmiştir. Eğitim durumunda okuryazar değil, okuryazar ve ilkökul mezunları bir grupta toplanmıştır. Ortaokul ve lise/lise dengi okul mezunları aynı kodla adlandırmıştır. Ki-Kare testinin yapıldığı bütün sorgulamalarda bu gruplamalar kullanılmıştır.

18 yaş üstü kadınların kentsel mekan ve kamusal etkinliklere katılımını etkileyen etmenler belirlenmiştir (Şekil 20). Mekan kullanımını en çok etkileyen etken “kendine uygun mekanın” olmamasıdır (%19,1). Bunu izleyen ailenin izin vermemesi, ekonomik durum ve mekanların uzak oluşu aynı öneme sahip (%11,7) etmenlerdir. Ev işleri ve bakım sorumluluğu, ekonomik kısıtlar ve toplumsal baskı da mekan kullanımını etkileyen 2. dereceden etmenlerdir (sırasıyla %44,4; %38,2; %48 ve %34,5), (Şekil 20).

Şekil 20. Deneklerin kentsel mekan kullanımını etkileyen etmenler

Kadınların kamusal alan kullanımını etkileyen etmenler, yeşil alan kullanımı açısından da aynıdır. Hatta bunlara ek olarak mahremiyet, vb. konular da gündeme gelmektedir; kadınların yarıya yakını (%46,8), piknik alanında kendilerine yakın oturan kişi/topluluktan rahatsız olmaktadır.

Deneklerin tamamına yakını herhangi bir sporla ilgilenmemektedir (%80). Yapanların arasında; %17,1'i donatı gerektiren bir spor yapmasına karşın, %1,2'si donatı gerektirmeyen bir sporla uğraşmaktadır. "İmkanları olsa yapmak istediğiniz spor türlerinden ilk üçünü belirtiniz" sorusuna alınan yanıtlara bağlı olarak 3. tercih %69,1 oranında yanıtlanmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır. İlk tercihte bile kadınların dörtte biri yanıt vermezken, ikinci tercihte bu oran %46,9'a çıkmıştır. Donatı gerektiren spor talebi ilk tercihte %68,5'den, ikinci tercihte %41,4'e düşmüştür. Yüzme ve yürüme imkanları olsa uğraşmak istedikleri spor türleridir.

3.5. İstihdam ve Eğitim ile İlgili Bulgular

Gender bağlamında ele alınan istihdam ve eğitim konuları politika ve yönetim ağırlıklıdır (Tablo 10). Kadınlar için, planlamayı ilgilendiren boyutu, destek hizmetler (kreş, vb.) ve mekanlara erişimdir.

Trabzon'daki kadınların istihdam alanındaki profili Tablo 15'de verilmiştir. "Yetenek ve becerilerinize uygun iş olsa yarı zamanlı mı, tam zamanlı mı çalışmak istersiniz?" sorusunu deneklerin %6,2'si cevapsız bırakmıştır. Yanıtlayanların yarısı yarı zamanlı çalışmak isterken, %36,3'ü tam zamanlı çalışmak istediklerini, %15,8'i ise herhangi bir işte çalışmak istemediğini belirtmiştir.

Deneklerin çalışma tercihleri yaş, medeni durum, eğitim düzeyi ve refah düzeyine göre istatistiksel açıdan önemli farklılıklar göstermektedir (Tablo 18). 18 ve 35 yaşlar arasında deneklerin yarısı/yarıya yakını yarı zamanlı çalışmak istemekteyken; 36-45 yaş grubunda bu oran %60'a çıkmaktadır. 46 ve üstü yaş grubundaki denekler arasında çalışmak istemeyenlerin oranı %40'ı bulmaktadır (Tablo 18). Bekar kadınların yarısından fazlası (%58) tam zamanlı çalışma eğilimindeyken, evli olanlar; yarısı yarı zamanlı çalışmak istemektedir. Dul, vb. denekler ise; %41.7 oranında yarı zamanlı ya da çalışmamayı tercih etmektedirler. Yarı zamanlı çalışmak isteyenlerin oranı tüm eğitim düzeylerinde %48,8 ile %54,5 arasında değişmektedir. Buna karşılık ilkökul ve altı eğitim düzeyinde olan denekler arasında çalışmak isteyenlerin oranı diğer eğitim düzeylerine göreli çok fazladır. Ayrıca, refah düzeyi artışına bağlı olarak çalışma isteği de artma eğilimindedir (Tablo18).

Alan çalışmasında deneklerin eğitim durumlarına ilişkin bulgular Tablo 15'de yer almaktadır. Deneklerin yarısının ya ilkökul mezunu olduğu ya yaygın eğitim kanalıyla okuma yazma öğrendiği ya da okur yazar olmadığı görülmektedir. Kadınların %19.1'i kendilerini geliştirmek ve beceri kazanmak için kurs, vb. faaliyetlere katıldıklarını belirtirken; katılmayan oranları %50'yi bulmaktadır. Deneklerin %31.9'u ise belirtilen faaliyetlere katılmak istediklerini belirtmişlerdir.

Kadınları istihdam alanından uzaklaştıran etmenlerden biri de çocuk bakım sorumluluklarıdır (Bkz. 1.4.5.4. *İstihdam ve Eğitim*). Deneklerin %55'nin bakıma muhtaç çocuğu yoktur. Çocuğu olanların yarıdan çoğu çocuğunu kendisi bakmaktadır (%63). Çocuğunu ailesine ya da evde bakıcıya emanet edenlerin oranı sırasıyla %20 ve %10,6'dır.

Tablo 18. Kadınların çalışma taleplerinin genel özellikleri ile ilişkisi

Çalışma Talebi	Yaş				Medeni Durumu		
	18-25	26-35	36-45	46+...	Bekar	Evli	Dul/Boşanmış/Ayrı yaşayan
Tam zamanlı	46,2	42,9	25,7	28,9	58,1	32,1	16,7
Yarı Zamanlı	46,2	51,8	60,0	31,4	38,7	51,4	41,7
İstemem	7,7	5,4	14,3	40,0	3,2	16,5	41,7
İstatistik	$\chi^2=22,193, df=6, p=.001$				$\chi^2=14,660, df=4, p=.005$		
Çalışma Talebi	Eğitim Durumu			Refah Düzeyi			
	İlkokul ve altı	Ortaokul-lise	Üniversite-üstü	Ev-Ar._	Ev-Ar.+	Ev+Ar._	Ev+Ar.+
Tam Zamanlı	24,1	47,5	36,4	29,7	30,3	47,5	46,7
Yarı Zamanlı	44,8	47,5	54,5	46,9	60,6	37,5	53,3
İstemem	31,0	4,9	9,1	23,4	9,1	15,0	0
İstatistik	$\chi^2=19,041, df=4, p=.001$			$\chi^2=12,861, df=6, p=.045$			

3.6. Kişisel Güvenlik ve Suç Önleme ile İlgili Bulgular

Trabzon'da yaşayan 18 yaş ve üstü kadınlara konut yakın çevresinde ve kent merkezinde kendilerini (güvenlik açısından) nasıl hissettikleri sorulmuştur. Deneklerin %79'u konut yakın çevresinin güvenli olmadığını belirtmişlerdir. Güvende hissetmeme nedenleri sorulduğunda büyük çoğunluğu (%85) yanıt vermediği için değerlendirilmesi uygun görülmemiştir. Güvenlik hissi deneklerin yaşadığı mahallelere göre istatistiksel farklılık göstermekte (Tablo 19). Üç Nolu Erdoğdu mahallesi deneklerin tamamına yakını (%95,1) tarafından güvenli bulunurken; Yenimahalle'de bu oran %67,5'e düşmektedir.

Tablo 19. Deneklerin yaşadıkları mahalleler ve güvenlik hissi

Mahalle Güvenlik Hissi	Boztepe	İskenderpaşa	Üç Nolu Erdoğdu	Yenimahalle
Evet	82,9	75,0	95,1	67,5
Hayır	17,1	25,0	4,9	32,5
İstatistik	$\chi^2=12,122, df=3, .007$			

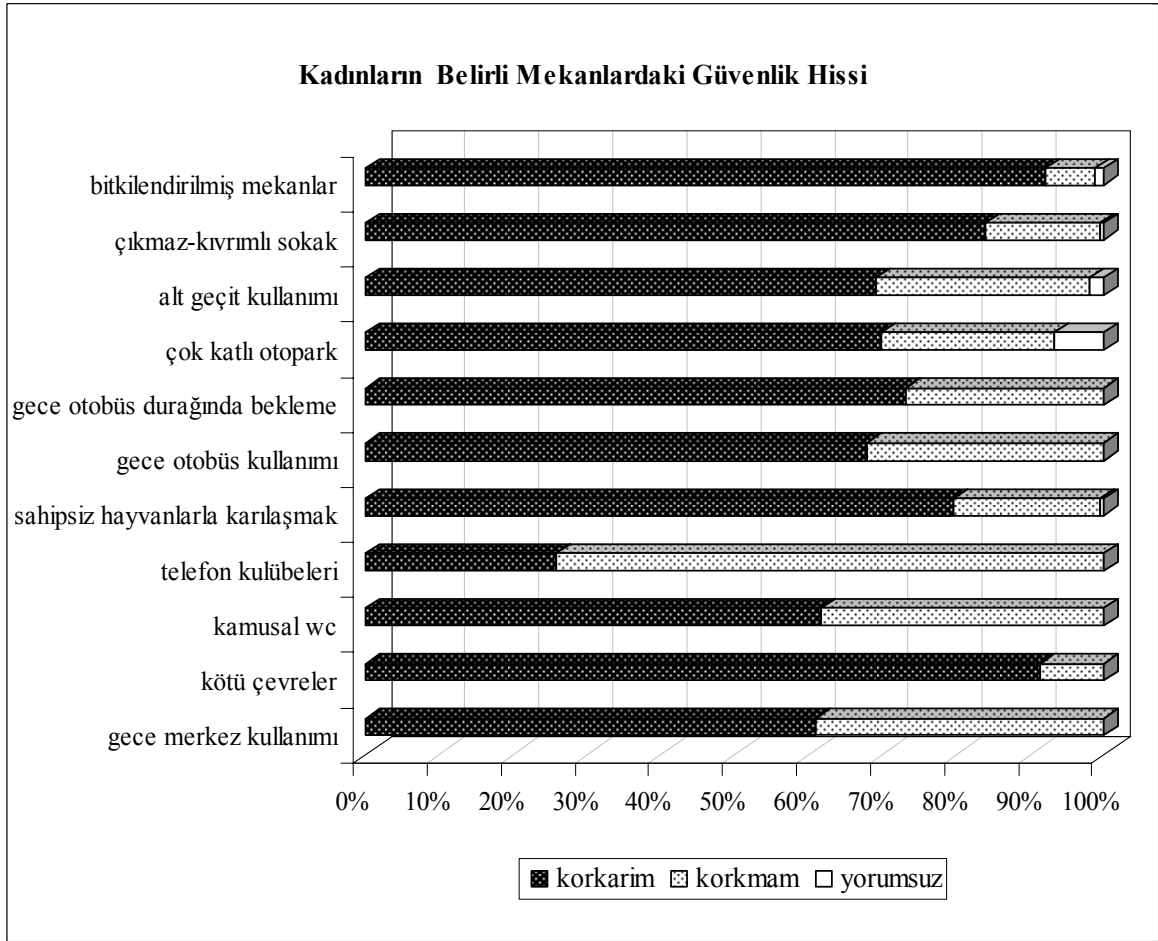
Kent genelindeki güvenlik hissine bakılınca konut yakın çevresi ile benzerlik göstermektedir. Kadınların %63'ü kendini güvende hissettiğini belirtmektedir. Olumsuz yanıt verenlere (%37), bunun nedeni sorulmuş, ancak; üçte ikisi (%76,1) yanıt vermediği için değerlendirilmeye alınmamıştır. Ayrıca, yanıt verenler içerisinde kentsel planlama ve tasarımı ilgilendiren konuların bulunmaması da değerlendirmeye alınmamalarında etkindir.

Trabzon kent merkezindeki önemli yaya ve ticaret alanları ile Sahil Caddesi'ni (önceleri rekreasyon amaçlı kullanılan) güvenlik açısından değerlendirmeleri istendiğinde bunu destekleyici bir tavır sergilemektedirler. Yol boyu ticaretin yoğunlaştığı Maraş Caddesi, Uzun Sokak ve Kunduracılar en güvenli bulunan kamusal alanlardır (sırasıyla %75; %72,2; %68,5). Sahil Caddesi %74'lük değerle en güvensiz mekan olarak öne çıkmaktadır. Burada sahilde halen devam etmekte olan Çift Yol çalışmasının önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir.

“Günün her saatinde kent merkezini rahat kullanabiliyor musunuz?” şeklinde yöneltilen soruya deneklerin yarıya yakını (%42) hayır cevabını vermiştir. Güvensiz hissettiğini söyleyen kadınlara bunun nedeni sorulduğunda %73,6'sı herhangi bir yanıt vermemiştir. Fakat bu soruya verilen yanıtlar konumuz bağlamında (planlama ve tasarımı) önemli olduğu için değerlendirilmiştir. Nedeni belirtenler içerisinde %40'ı gece saatlerinde mekanlar tenha olduğu için kullanamadıklarını söylerken; % 35,6'sı kaldırımlar dar olduğu için özellikle belli saatlerde merkez alanı tercih etmediklerini ifade etmişlerdir. %24,4 oranında (özellikle belli saatlerde) taşıt yoğunluğundan şikayetçi olunmaktadır.

Gender bağlamında kentsel mekanlarda düzenli dolaşan güvenlik elemanları önemlidir; kentsel çevrede kadınların ve diğerlerinin güvenlik hissini artırır (Tablo 19). Trabzon'da yaşayan kadınların %14,8'i düzenli dolaşan elemanlar olduğunu belirtirken; %22,8'i hayır demiştir. Deneklerin yarıdan çoğu (%62,3) kentsel ortamda düzenli dolaşan güvenlik elemanı yok, fakat olmasını isterdim seçeneğini işaretlemiştir.

Kentsel çevrede kadınları (gender gruplarını) ilgilendiren güvenlik konuları konut yakın çevresi, kamusal mekan, ulaşım, alışveriş mekanları ve toplumsal alanlarda incelenmiştir (Tablo 11). Bu konu başlıkları içerisinde kentsel planlama ve tasarımı ilgilendiren konularda (Şekil 21) deneklerin kendilerini nasıl hissettikleri sorulmuştur.

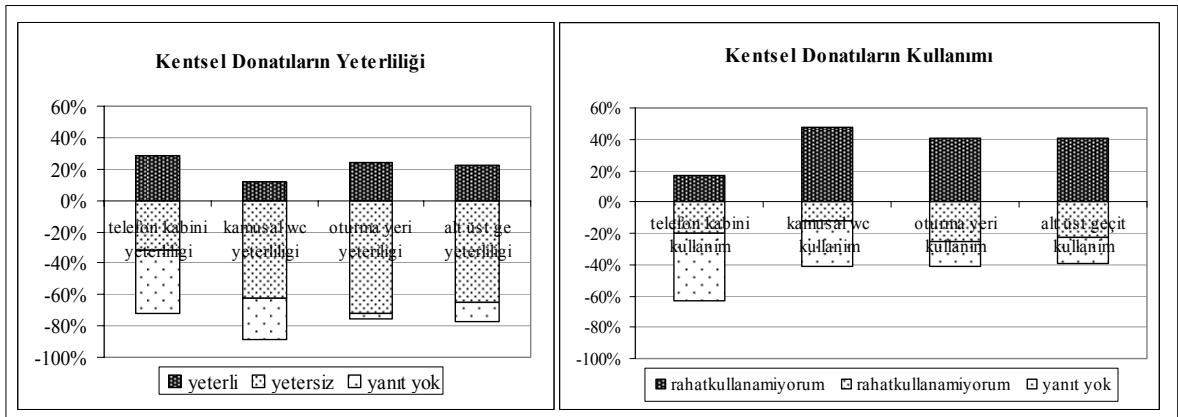
Şekil 21. Kadınların belli durumlardaki güvenlik hissini değerlendirme

Şekil 21’de belirtilen durumlardaki kadınların güvenlik hissi bakımından benzerlik göstermektedir. Kötü çevre (bakımsız, vandalizmin izlerini taşıyan, vb.) ve yanlış bitkilendirilmiş mekanlarda (Tablo 11) deneklerin tamamına yakını korktuklarını belirtmişlerdir (%91,3). Çıkamaz, dar ve kıvrımlı sokaklarda (okunması, algılaması güç mekanlar) yine deneklerin tamamına yakını (%83) korktuklarını söylemiştir. Bunların aksine özellikle telefon kulübesi kullanımında deneklerin %74’ü korkmadığını belirtmiştir. Buradaki önemli nokta; son dönemlerde artan cep telefonu kullanımı nedeniyle deneklerin bu donatıyı zaten kullanmama olabilir. Diğer etmenlere oranla korku hissi yaratmayan bir konu da gece merkez alan kullanımınıdır (%38) (Şekil 21).

3.7. Kamusal Mekanlar ile İlgili Bulgular

Kadınların kentsel mekanda yaşam kalitesini yükseltmek kamusal alanlar başlığı altında incelenecek konular, aslında kısmen diğer konular içinde değerlendirilmiştir. Tablo 9'da yer alan kamusal mekanların algılanabilir olması, bitkilendirme ve kentsel mekanda düzenli dolaşan güvenlik elemanlarına ilişkin bulgular 3.6 Kişisel Güvenlik ve Suç Önleme başlığı altında incelenmiştir. Kamusal mekanda, kadınların alt ve üst geçit kullanımı ile ilgili değerlendirmeleri 3.2. Ulaşım bölümünde yer almaktadır. Kamusal mekanlarda kullanılan donatılar ve bazı elemanlar (aydınlatma, zemin kaplaması, vb.) ulaşım bölümündeki yaya mekanları, kısmen kaldırımlar ile aynı olduğu için orada değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

Kamusal mekanda gendri ilgilendiren konular, ağırlıklı olarak farklı ölçeklerdeki donatıların niteliği, konumu ve yeterliliğidir. Yapılan çalışmada deneklere seçilen bazı donatıların yeterliliği ve kullanımları ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Kadınlar için önemli konulardan biri olan kamusal wc'ler ile ilgili sorulara deneklerin dörtte biri (%25,9) cevap vermemiştir. Cevap verenler içinde tamamına yakını (%84) yetersiz demiştir. Oturma yerleri ile ilgili soruya, cevap verenler içinde %74'ü yetersiz görüş bildirmiştir. Alt ve üst geçitler için de aynı görüş geçerlidir (%73,9). Telefon kabinlerinde ise; deneklerin%40'ı yanıt vermemiştir (Şekil 22).

Şekil 22. Kentsel donatıların yeterliliği ve kullanımının değerlendirilmesi

Şekil 22'de belirtilen kentsel donatılardan (telefon kabinleri hariç) kullanım açısından yapılan değerlendirmede rahat kullandıklarını ifade edenler benzer oranlardadır

(%49,4-%53,7). Rahat kullanılmayan donatılar/mobilyaların başında %31 ile oturma yerleri gelmektedir, bunu alt ve üst geçitler (%28,4) takip etmektedir. Kamusal wc'ler ile ilgili soruya deneklerin sadece %13,9'u rahat kullanamıyoruz cevabını vermişlerdir.

3.8. Diğer

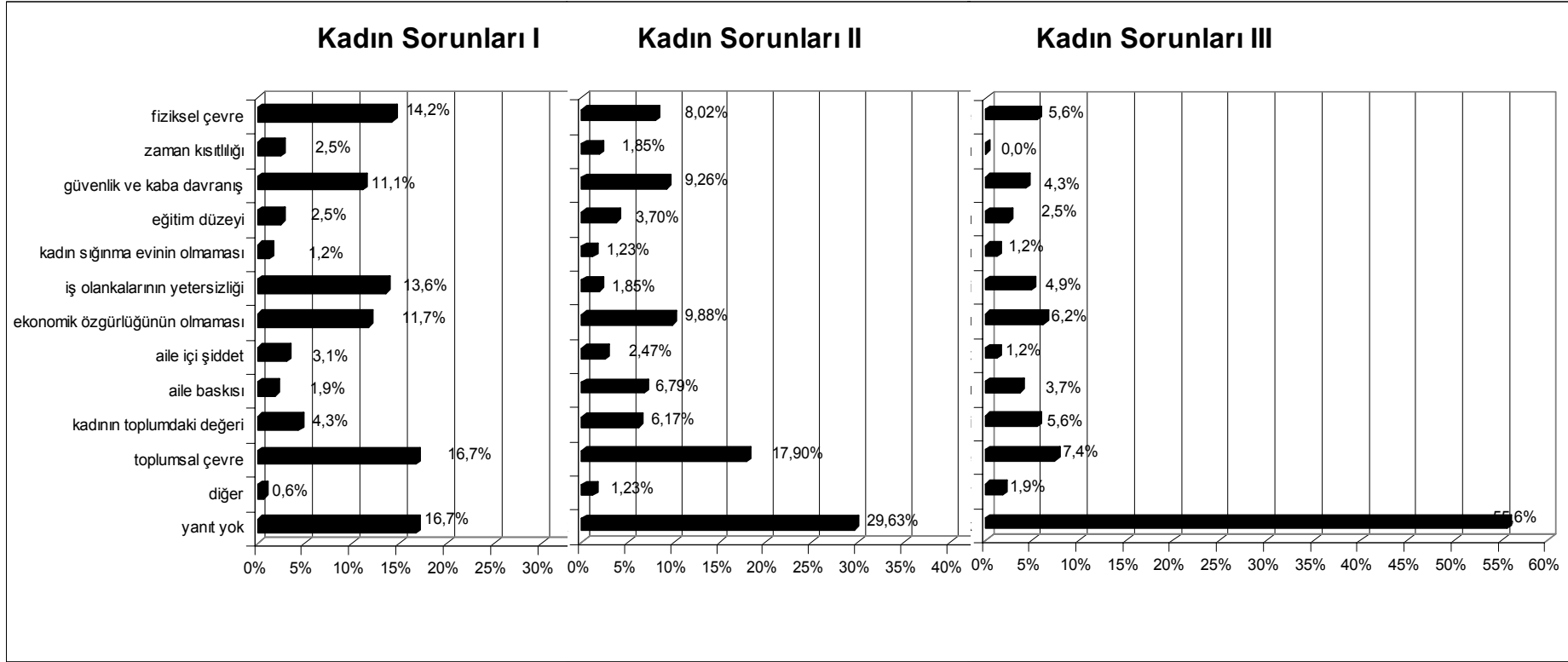
Bu başlık altında incelenecek konular 1.4.5. Kentsel Mekanda Gender Konuları bölümünde incelenen konularla dolaylı olarak ilişkilidir. İlk olarak kadınlara “Trabzon’da ya da konut yakın çevrenizde yapılacak olan herhangi bir çalışmaya katılmak, fikirlerinizi ve taleplerinizi belirtmek ister misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Deneklerin üçte ikisi evet cevabını verirken; hayır diyenler %7,4 ve yorumsuz kalanlar ise %16’dır. Hayır cevabı verenlere bunun nedeni sorulduğunda tamamına yakını (%94,4) cevap vermemiştir. Diğerleri ise; kişisel sebepleri mazeret göstermiştir; örneğin; kendini bu konuda yeterli görmemek, bunlara ayıracak vaktinin olması, vb.

Trabzon kent merkezinde yaşayan 18 yaş ve üstü kadınların sadece %87’si herhangi bir sivil toplum örgütünde (STK) çalışmamaktadır. Kadınların STK çalışma durumları bireysel/ailesel özellikleri ile ilişkili olma durumları irdelenmiştir. Deneklerin yaşı ve medeni durumları ile STK üyeliği arasında istatistiksel ilişki bulunmamaktadır (Tablo 20). Ailelerin refah düzeyinin kadınların STK üyeliklerini etkileme eğiliminde olduğu olduğu, eğitim durumunun ise STK üyeliklerini anlamlı oranda etkilediği görülmüştür (Tablo 20). İlkokul altı, ilkokul, ortaokul ve lise/dengi okul mezunlarının tamamına yakını (%96,7-%92,1) STK üyesi değildir. Bu oran üniversite mezunlarında %60'lara düşmektedir (%64,1). Eğitim düzeyi arttıkça stk üyeliği artma eğilimindedir.

“Size göre, Trabzon’daki kadın sorunlarından en önemli üç tanesini sıralayınız” şeklindeki soruya alınan cevaplar kendi içlerinde gruplandırılıp, Şekil 23’de yer almaktadır. Maalesef deneklerin %16,7’si ilk bölümde boş bırakmıştır. Bu oran üçüncü bölümde yarının üstüne (%55,6) çıkmıştır. İlk bölümde sıralanan sorunlar içinde toplumsal çevre, fiziksel çevre, iş olanaklarının yetersiz oluşu ve güvenlik/kaba davranış konuları benzerlik göstermektedir (%16,7-%11,1). İkinci bölümde toplumsal çevre %17,9 ile öne çıkarken, ekonomik özgürlüğün olmaması, güvenlik/kaba davranış ve fiziksel çevre onu takip etmektedir (%9,8-%8). Son bölümde yanıt vermeyenler hariç diğer tüm değişkenler benzerlik göstermektedir (0-%7,4) (Şekil 23).

Tablo 20. Kadınların sivil toplum örgütlerine katılım düzeyi ve genel özelliklerinin ilişkisi

STK Katılım	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu			Refah Düzeyi			
			İlkokul ve altı	Ortaokul- lise	Üniversite -üstü	Ev- Ar._	Ev- Ar.+	Ev+ Ar._	Ev+ Ar.+
Evet	$\chi^2=2,48$ 3 $df=3$ $p=.487$ İstatistik	$\chi^2=6,21$ $df=2$ $p=.751$ İstatistik	3,3	7,9	35,9	8,8	23,5	7,0	23,5
Hayır	İstatistik	İstatistik	96,7	92,1	64,1	91,2	76,5	93,0	76,5
İstatistik	İlişki yok	İlişki yok	$\chi^2=21,574$, $df=2$, $p=.000$			$\chi^2=6,962$, $df=3$, $p=.073$			

Fiziksel Çevre: Kentsel donatıların (özellikle rekreasyon) ve hizmetlerin (kreş vb.) eksikliği, mekanların niteliği (dar kaldırım, vb.)

Zaman kıstlılığı: Ev içi ve çocuk bakımından olayı kadının kendine vakit ayıramaması

Güvenlik ve kaba davranış: Kentsel mekanlarda erkeklerin kaba ve rahatsız edici davranışları, can ve mal güvenliği

Eğitim kıstlılığı: Kadınlara yönelik okuma-yazma olanaklarının yetersizliği, vb.

Kadının toplumdaki değeri: toplumda erkek fikirlerinin önemsenmesi, kadının ikinci sınıf vatandaş olarak görülmesi, vb.

Diğer: Fuhuş, kontrolsüz doğum oranı, vb.

Şekil 23. Deneklerin ilk üç sıralamasına göre Trabzon kentinde kadın sorunları

4. SONUÇ

Tezin amacı Trabzon'da kentsel mekanda kadın sorunlarını saptayıp, bunlar için çözüm oluşturmaktır. Batı toplumu ile Türkiye'nin sosyo-kültürel,ekonomik vb. konulardaki farklılıkları da dikkate alınarak GM'in ilgili konuları AKŞ da dikkate alınarak alt başlıklar da detaylandırılmıştır.Böylece temel insani gereksinimlerin dahi tam olarak karşılanamadığı bir toplumda, kentsel mekandaki sorunlar ve beklentiler tüm boyutlarıyla ortaya konmak istenmiştir. Yapılan anket çalışmasıyla da bunların hangilerinin ülkemiz/kentimiz için sorun/öncelik olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Alan çalışmasının genel bir değerlendirmesi yapılarak, konusu özelinde öne çıkan noktaları vurgulamak gerekirse:

Ulaşım;

- Özel araca erişiminde problemler yaşayan kadınlar için minibüs olumlu bir toplu taşıma türüdür. Çünkü konut yakın çevresine erişimde durak yerleri, güzergah çeşitliliği, vb. nedenlerden ötürü toplu taşımdan daha esnek ve erişilebilirdir.
- Genelde kentin yaya yolları ve kaldırımları nitelik ve donatılarıyla kadınların rahatsız etmemektedir. Küçük çocuğu olan kadınlar da dahil kullananlar, bu mekanların niteliğinden şikayetçi değillerdir.
- Kentsel alanlarda sadece yaya yollarının dar oluşundan ve oturma/dinlenme mekanlarının yetersiz oluşundan yakınılmaktadır.

Bölüm 2.3.1. 'de sözü edilen atölye çalışmasına katılan kadınlar (kentte herhangi bir STK üye olanlar ve Sosyal Hizmetler Uzmanları) kent merkezinde belirtilen konuların yetersiz ve mevcutlarının da niteliksiz olduğunu belirtmiştir.

Konut;

- Denekler, konut tercihinde ekonomik kaygılarının olduğunu belirtmiştir. Konut pazarı ekonomik açıdan çeşitlilik sunmalıdır. Ayrıca fiziksel erişilebilirlik de konut seçimini etkileyen önemli bir ölçüttür.
- Konut yakın çevresindeki kentsel donatılar, rekreasyon hariç, yeterli görülmiştir. Ayrıca çocuk parkının olmayışından kaynaklı şikayetlerde belirtilmiştir.
- Kadınların üçte biri komşuları ile kapı önlerinde görüşmeyi tercih etmektedir.

Rekreasyon;

- Deneklerin tamamına yakını herhangi bir sporla ilgilenmemektedir, imkanları olsa yürüme ve yüzme ile ilgilenmek istemektedirler. Bu, gender tartışmalarındaki “spor alanları sadece yeşil çim sahalardan ibaret değildir” söylemiyle örtüşmektedir.
- Trabzon’da görüldüğü gibi, toplum-aile baskısı ve ekonomik sebepler gibi nedenlerle, kendine uygun donatılar sağlandığı durumda bile, kadınların mekan kullanımını kısıtlanabilmektedir. Bunlar planlama veya tasarım aracılığıyla çözümlenemeyecek problemlerdir.

Kişisel güvenlik ve suç önleme;

- Trabzon kentinde yaşayan kadınlar ciddi güvenlik sorunu yaşamamakla birlikte, konut yakın çevresini merkezden daha güvenli bulmaktadırlar. Son dönemlerde kent genelinde artan asayiş olaylarından şikayetçi olmaktadır.
- Akşam saatlerinde merkez تنها olduğu için kullanmayı tercih etmemektedirler. Ayrıca araç trafiğinden rahatsız olmaktadır.
- Denekler, kadın sorunlarını belirtirken ilk sıralarda güvenlik konusundaki rahatsızlıklarını belirtmişlerdir. Kamusal mekanların yanlış bitkilendirilmesi, çıkmaz sokak vb. durumlarda da korktuklarını belirtmişlerdir. Bunlar doğru planlama ve tasarım kararlarıyla çözümlenebilecek problemlerdir.

Kamusal Mekanlar;

- Kamusal mekanlardaki tuvalet, oturma-dinlenme yerleri, alt-üst geçitler denekler tarafından yetersiz görülmeyle birlikte, mevcut olanları rahat kullanılmaktadır. Kadınların özellikle wc’lerden hoşnutluğu şaşırtıcıdır. Çünkü, GM bağlamında, kamusal mekanlarda kadınlara özel tuvaletler, unisex bebek bakım olanakları ve wc’leri önemle vurgu yapılan hizmetlerdendir ki Trabzon’da bunlar mevcut değildir.

Literatür taraması sonucunda kadınlar için belirlenen sorunlar ve yetersizlikler ile deneklerin ilgili konulardaki söylemlerinde yer yer farklılıklar/tutarsızlıklar tespit edilmiştir. Çalışmada, kadın bakış açısıyla “sorunların öne çıktığı bir kent yerine, kadın sakinleri tarafından büyük ölçüde beğenilen bir Trabzon” saptanmıştır.

Bulguların çalışmanın hipotezlerini ne ölçüde desteklediği irdelenecek olursa; birinci bölümde fiziksel gereksinimlerden ötürü mekan kullanımını kısıtlanmamaktadır. Bunun aksine sosyal gerekçeler ön plana çıkmaktadır. Hipotezin yarısı ispatlanmıştır. İkinci

bölümde ise; Tablo 21 içinde yer alan sonuçlar hipotezin ispatlaması yönünde olumlu katkı vermesine rağmen; yetersiz kalmıştır. Buna bağlı olarak kadınların çoğunluğunun kentsel mekanlardan hoşnut olduğu ortaya çıkmaktadır. Son bölümde ise tüm veriler hipotezin ispatlanmasına katkı vermiştir. Burada deneklerin yanıtlarındaki tutarsızlık; konu bağlamında bilinçli ve farkında olamayarak cevap verdiklerini göstermektedir.

Tablo 21. Hipotezler ve sonuçların karşılaştırılması

Hipotez	Sonuçlar	Değerlendirme ¹
1- Trabzon'daki mevcut fiziksel ve sosyo-ekonomik yapı kadınların konut yakın çevresi ve kent merkezi kullanımını kısıtlamaktadır.	- Sadece rekreasyon olanakları yetersizliği, - Komşuluk ünitesinde toplumsal ilişkilerin kopuk oluşu, - Sosyal etkinliklere katılımda refah düzeyi ve eğitim arttıkça katılım oranının artması ve bekar deneklerin katılım oranındaki fazlalık (Tablo 17), - Kendine uygun mekan yetersizliği, mekanların uzak oluşu, ev içi sorumluluklar, bakım yükümlülüğü, toplumsal ve aile içi baskının mekan kullanımını olumsuz yönde etkileyişi, - Güvenlik gerekçeleriyle gece saatlerinde özellikle merkezi kullanamamaları bu hipotezin ispatlanmasına katkı vermiştir.	**
2- Kadınların kentsel mekandan görünür talepleri ağırlıklı olarak tasarımı ve yönetimi ilgilendirmektedir. Ancak, bazı tasarım içerikli taleplerin karşılanması konunun planlama düzeyinde ele alınmasını gerektirmektedir.	- Rampa, zemin düzensizliği, korunaklı alanların yetersizliği, kaldırım genişliği ve taşıt yoğunluğu konusundaki hoşnutsuzluklar (Şekil 14, 15), - Konut yakın çevresi sosyalleşme alanlarının yetersizliği, - Konut tercihinde ekonomik kaygılar, - Rekreasyon olanaklarının yetersizliği, - Toplu taşımın yetersizliğinden dolayı rekreasyon olanaklarına eşim problemi, - Güvenlik ile ilgili konuların tamamında korku hissine neden olması (Şekil 21), - Kamusal donatıların yetersizliği (Şekil 22), - Kadın sorunlarında sosyal ağırlıklı konulara öncelik ve ağırlıklı olarak belirtilmesi (Tablo 23) bu hipotezin ispatlanmasına katkı vermiştir.	**
3- Kadınların kentsel mekandan talepleri henüz Batılı ülkelerdeki kadar yoğunlaşmamıştır.	- Ankete katılmak istemeyen kadın sayısı fazla oluşu, - Ankette özellikle açık uçlu soruların yanıtlanmamış olması, - Aynı konu hakkındaki farklı sorular arasında tutarsızlıklar oluşu bu hipotezin ispatlanmasına katkı vermiştir.	***

¹ * Hipotezin doğrulanma oranı yetersizdir.

** Hipotez kısmen doğrulanmıştır.

*** Hipotez doğruluğu tamamen ispatlanmıştır.

Görüldüğü gibi alan çalışması sonuçları ile çalışmanın hipotezleri arasında tam bir uzlaşma/çakışma yoktur. Bu uyumsuzlukların nedenleri neler olabilir? Üç neden olduğu söylenebilir: deneklerin profili, gender konusundaki biliş düzeyleri ve çalışmanın yöntemi.

Trabzon kentinde yaşayan deneklerin yarısı ilkokul ve altı eğitim düzeyindedir. (Tablo 17). Ekonomik açıdan %50'si ev içi ücretsiz işçi konumundadır. %79'unun refah düzeyi kötü ve işsizken, refah düzeyi iyi ve istihdam edilenlerin oranı %35'e düşmektedir (Bu kaynağın tüm aile bireylerine ait olduğu unutulmamalıdır.). Ekonomik gerekçeler kadınların mekan kullanımını olumsuz yönde etkilemektedir (Şekil 20). Kadınların sosyo-kültürel etkinliklere katılımları ile yaş, eğitim ve refah düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır (Tablo 17). Eğitim düzeyi arttıkça katılım yönünde etkilemektedir (Şekil 19). Bireylerin bir mekan kullanım düzeyi ile oradaki sorunları, beklenti ve öncelikleri doğrudan ilişki içindedir. Kullanım düzeyi arttıkça, çevreye karşı daha duyarlı hale geldiği için “farkındalık ve bilinç düzeyi” artar.

Trabzon kentinde yaşayan kadınların sosyo-ekonomik statüleri düşük, toplumsal ve aile baskısı olduğu için (Şekil 23) kentsel mekân kullanımı sınırlıdır. Bir de kadın olmanın verdiği görev ve sorumluluk durumu bir kat daha kötüleştirir. Kamusal mekanları kısıtlı kullanan bireylerin, mekan hakkında olumlu/olumsuz yorum yapması beklenemez. Kamusal mekanlar için sorulan sorulara istenilen düzeyde cevap veremeyen/önemsemeyen denekler; şaşırtıcıdır ki kentte kadın olarak karşılaştıkları sorunlardan ilk üçünü sıralamaları istendiğinde çok rahat yanıt vermişlerdir. Cevapların içeriği incelendiğinde; bunların sosyo-ekonomik konular üzerinde yoğunlaştığını görmektedir. Bunun neden kaynaklandığı da ayrı bir araştırma konusudur. Fakat bu durum Maslow'un “insan gereksinimleri hiyerarşisi” ile açıklanabilir.

Maslow insan kişiliğinin olgunlaşma sürecini ve bu süreçte sıralı hiyerarşik gereksinimler ile çevre ilişkileri ve uyumun önemli rol oynadığını ifade eder. İnsan gereksinimlerinin önceliklerine ve çözüm bulma aciliğine göre bir sıra takip ettiğini savunmuştur. En acil, en çabuk çözüm bekleyen gereksinimler en alt basamaklarda yer alır.

Bunlar sırayla:

- 1- Fizyolojik gereksinimler: açlık, susuzluk gibi homeostatik gereksinimlerdir.
- 2- Koruma gereksinimleri: tehlikeden uzak yaşamaya gereksinimlerdir.
- 3- Sevgi ve ait olma gereksinimleri,
- 4- Saygınlık gereksinimleri,
- 5- Kendini gerçekleştirme gereksinimleri,
- 6- Kognitif veya bilişsel gereksinimler, öğrenme gereksinimleri,
- 7- Estetik gereksinimler: Güzeli ve iyiyi arama arzudur [68].

GM'in de ilk çıkış noktası ekonomi ve istihdam konuları üzerinedir. Kentsel planlama ve tasarım konuları ise ilgili grubun, hayatını kolaylaştırmak için sürece katılır. Gender politikaları ile Maslow'un hipotezi paralellik gösterir. Ekonomik özgürlüğü olmayan bireyler en temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamazlar (açlığa mahkum edilirler). Fizyolojik gereksinimlerini karşılayan birey artık hayatta kalabilmek, kendine sunulan hizmetleri, mekanları (günün her saatinde, niteliğine bakılmaksızın) kullanmak ister. Gender gruplarının çevreye ve topluma karşı güvenlik açısından hassas olduğu daha önce de söylenmişti. Sadece kamusal mekanda değil aile içinde de bunun sağlanması gerekir. Yani önce özelde başlayan güvenlik sorunu, daha sonra kamusal alanda da devam etmektedir ve çözüm bekleyen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Korunma problemi olmayan bireyler artık kamusal mekanları (tüm boyutlarıyla) yaşamaya başlar. Toplumda görünür olan birey, statü/saygınlık kazanmaya çalışır. Özellikle toplumda ikinci sınıf insan olmaktan kurtulmak isteyen kadın için durum bir kat daha önem kazanır. Sıralanan ihtiyaçlarını karşılayan insan, bunların ardından kendini gerçekleştirme gereksinimlerini karşılamak ister, GM bu konuda yer alır. Diğer gereksinimler karşılanmadan, bunun giderilmesi beklenemez. Bundan sebeple ikinci plana itilebilir / göz ardı edilebilir.

Yukarıda genel profili aktarılan gender politikaları için; Trabzon kentindeki bireylerin bilinç düzeylerinin de yetersiz olduğu düşünülürse, alan çalışmasının sonuçlarının beklenenin aksine çıkması normaldir. Çünkü insanların fizyolojik ve korunma gereksinimlerinin bile karşılanmadığı bir noktada kentsel mekan konuları öncelik arz etmez/edemez.

Konusu bağlamında, Türkiye'de yeni gündeme gelen bir konu üzerine yoğunlaşan bu çalışmada, doğal olarak eksiklikler ve hatalar vardır. En büyük yanlışı, seçilen alan çalışmasının yöntemidir. Sosyal yönü ağır basan ve ilk kez gündeme gelen (kentimiz için) bir konu için standart sorulardan oluşan bir anket formu ile deneklerle görüşmek, gerçeklerin ortaya çıkarılmasında yetersiz kalmıştır. Sadece kentsel mekanda sorunların ispatına yönelik araştırmacı, bunu sosyal konular ile bağdaştırma noktasında yetersiz kalmıştır. Anket formu hazırlanırken; insanların önceliklerinin farklı konularda yoğunlaştığı/yoğunlaşabileceği olasılığı göz ardı edilmiştir. Araştırma yöntemi olarak focus grup ya da görüşme tekniğinin kullanılması yapılması görülmüşse de; maddi sebeplerden ötürü uygulanamamıştır. Çünkü focus grup uzman tarafından uygulanan bir yöntemdir. Araştırmacı, sosyoloji konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı için bu yöntemden vazgeçilmiştir.

5. ÖNERİLER

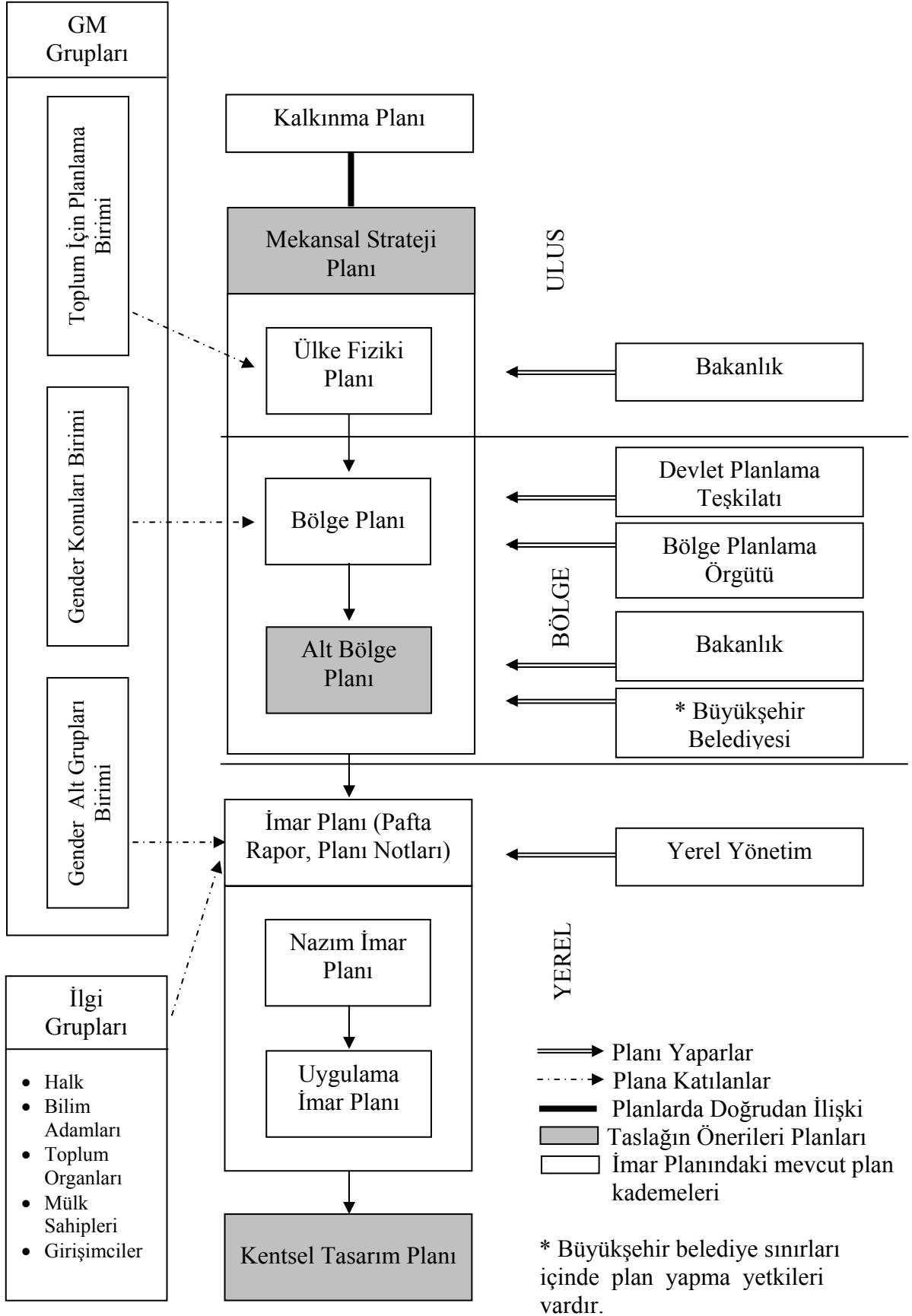
Kentsel Planlama ve Tasarımın Kurumsal Yapısına İlişkin Öneriler: Ülkemizde planlama ve tasarım ile ilgili temel kurumsal yapı henüz tam olarak oluşturulmadığı için; gender bağlamında politikaların oluşturulmasını beklemek günümüz itibariyle mümkün değildir. GM çerçevesinde kentsel planlama ve tasarım süreçlerinde dikkat edilmesi gereken hususlar Tablo 22’de yer almaktadır. Bir noktadan başlamak gerekiyorsa; ilk olarak GM için kilit önemdeki araçlar-“geniş tabanlı katılım”, “denetim” ve ”geri besleme” planlama sistemimizde uygulanması yasalarla garanti altına alınmalıdır. Yerel halkın ve sivil inisiyatifin sürece katılımı en önemli konulardan biridir. Denetim, sürecin işleminde hayati öneme taşımaktadır. Geri besleme ise; süreçte beklenmedik durumlarda ortaya çıkabilecek aksaklıkları/yanlışları vakit kaybedilmeden giderilmesi sağlar (Tablo 22). Tüm plan kademelerinde “mekan boyutu” netlik kazanmalıdır, göz ardı edilmemelidir.

Tablo 22. İmar Kanunu ve Yerleşme ve İmar Yasa Tasarısı Taslağı’nın GM açısından değerlendirilmesi

İmar Kanunu	Yerleşme ve İmar Yasa Tasarısı Taslağı (2003)	GM için yapılaması gerekenler
Parçacı plan anlayışı hakim, ara düzey planlar eksiktir.	Tüm plan kademeleri tamamlanıyor/mekan boyutu getirilmeye çalışılmış.	Bütüncül plan anlayışı benimsenip; ülke ölçeğinden yerel ölçeğe tüm plan kademelerinde mekan boyutu getirilmelidir.
Tüm plan kararları fiziksel yapıyla ilgili, insan faktöründen yoksundur.	Tüm plan ve tasarım kararlarında ağırlıklı olarak fiziksel strüktür ön planda, insan faktöründen yoksundur.	Tüm plan ve tasarım süreçlerinde insan faktörü dikkate alınmalıdır. “Gender” konusu tüm plan ve tasarım süreçlerinde etkin biçimde yer almalıdır.
Plan sürecinde kurumlar /otoriteler arasında tutarlı bir koordinasyon yoktur.	Kurumlar/otoriteler arasında yetki ve görevlerde belirsizlikler hakimdir.	Tüm plan ve tasarım süreçlerinde kurumlar/otoriteler arasında işbirliği sağlanmalıdır.
Planlama süreci geri beslemeli politikadan yoksun, uygulama ve plan yapma arasında kopukluk vardır.	Plan ve tasarım süreci geri beslemeli politikadan yoksundur.	Plan ve tasarım sürecinin her aşamasında geri beslemeli politikalar benimsenmeli; kademelerde gender denetimini kolaylaştıracak rehberler oluşturulmalıdır.
Plan hazırlama ve karar verme aşamalarında halk katılımına yok denebilir.	Etkin halk katılımı yoktur.	Yereli doğrudan ilgilendiren plan/politika kararlarına, rehberlerin hazırlanmasına her grup kentli temsilcilerinin etkin katılımını sağlayacak araçlar ortaya konup, temsil sorunu olabilecek azınlık grupları özellikle dikkate alınmalıdır.

AB, merkezi yönetimi kıyasla bölge ve yerel yönetime yoğunlaşmaktadır. Sadece planlama sisteminde değil, GM bağlamında da durum aynıdır. Birliğe aday ülke konumunda olarak bunlara ağırlık vermeliyiz. Bu bağlamda ülkemiz 3194 Sayılı İmar Kanunu ve Yerleşme ve İmar Yasa Tasarısı ile incelenen planlama sistemimiz ülke, bölge ve yerel düzeyde olarak üç gruba ayrılmalıdır (Gruplar arası ilişki ve süreklilik dikkate alınarak). Ülke ölçeğinde tüm grupların ortak yararını düşünmek gerekir. “Toplum için Planlama Birimi” politika ve kararları toplumun her kesiminin yararını dikkate alacak biçimde gözden geçirmeli ve gerekli yerlerde yeniden düzenleme/düzeltilme yaptırabilecek hukuki yetkilerle donatılmalıdır (Ülkemizde toplum yararı adı altında kamu ya da bazı tüzel kişilerin yararına uygulamalar yapıldığını hatırlatmakta yarar vardır). Bölge düzeyinde tüm gender gruplarının ortak yararını düşünen grup kurulmalıdır. Yerelde ise; kurumsal bazda, “Gender Alt Grupları”nı temsil edecek birimler oluşturulmalıdır (Şekil 24). Bu birimler, sivil toplu örgütlerini ve halkı planlama ve tasarım sürecine daha etkin katacak yöntemler denemelidir (bilgilendirme, danışma, değerlendirme toplantıları, vb. etkinlikler düzenlemelidir).

GM’in tam olarak hayata geçirilmesi için, sadece yazılı dokümanlarda bazı kararları almak yeterli değildir. Hukuksal boyutta alınan kararları (her türlü olumsuzluklara karşı) tam olarak hayata geçirebilecek yöneticilere ve bu bağlamda taleplerini ve şikayetlerini dile getirebilecek bir topluma ihtiyaç vardır. Yöneticiler; “gender bilinçli”, önyargısız, olayları her boyutu ile dikkate alma yeteneği/becerisine sahip olmalıdır.

Şekil 24. Türkiye'deki kentsel planlama ve tasarım sisteminde gender için bir öneri

Kentsel Planlama ve Tasarıma Süreçlerin İlişkin Öneriler: Ulaşım, konut, rekreasyon, kişisel güvenlik ve suç önleme, toplum olanakları ve kamusal mekanlarda genderin-ağırlıklı kadınların yaşam kalitesini yükseltmek için yapılması gerekenler 1.4.5. Kentsel Planlama ve Tasarımında Gender Konuları bölümünde detaylı olarak ele alınmıştır. Yukarıda belirtilen konularla ilgili herhangi bir konuda

- Ulaşım için Tablo 7,
- Konut için Tablo 8,
- Rekreasyon için tablo 9,
- İstihdam ve eğitim için Tablo 10,
- Kişisel güvenlik ve suç önleme için Tablo 11,
- Toplum olanakları için Tablo 12,
- Kamusal mekanlar için Tablo 13'den yararlanılmalıdır.

Trabzon kenti özelinde ise; ulaşım konusunda minibüs hatlarının (yukarıda hat esnekliği örneklenerek) kadına uygunluğuna değinildi. Kentin doğal yapısı ve formu dikkate alınarak sık, güvenli ve erişilebilir (fiziksel açıdan) toplu taşıma sistemi uygulamasına geçilmelidir. Konut yakın çevresinde kapı önü, kadınların sosyalleşmesi için çok önemlidir. Mekan organizasyonları, buna fırsatlar yaratacak biçimde şekillendirilmelidir. Özellikle kentte rekreasyon olanaklarının yetersizliğinden şikayet edilmektedir. Gerekli düzenlemeler yapılırken, buna öncelik verilmelidir. Ekonomik açıdan sosyal aktivitelere erişimde problem yaşayanlar için kentin belli noktalarında ücretsiz etkinlikler düzenlenmelidir. Son dönemde kentte artan asayiş olaylarının insanların mekan kullanımı olumsuz yönde etkilediği hatırlatılarak; ilgili kurumlardan, güvenlik ortamının sağlanması için gerekenleri yapmaları konusunda talepte bulunmalıdır.

Araştırmacılara Öneriler: Ülkemizde, günümüz itibari ile gender konularını kentsel mekan ölçeğinde işleyen bu çalışmanın; kadınlar ve diğer gruplar için çalışmak isteyen araştırmacılara yol gösterici bir doküman olacağı tahmin edilmektedir. Sosyal boyutu ağırlık kazanan böyle bir çalışmada, araştırma yapmak isteyenler özellikle yöntem konusunda farklı arayışlar içinde olmalıdır. Focus grup ve kademeli anket tekniği ile bireylerle daha detaylı görüşme ortamı sağlanarak, konu hakkındaki görüşlerini daha net biçimde belirtmelerine olanak sağlanabilir. Aynı zamanda kadınların gender bilinçlerinin gelişmesine katkı sağlanmış olur.

6. KAYNAKÇA

1. Bock, G., Avrupa Tarihinde Kadınlar, Çev: Yılmaz, Z. A., 1. Baskı, Literatür Yayınevi, İstanbul, 2002
2. Atauz, A., Toplumsal Cinsiyet, Mekan ve Kentler, Mimarist, 14, (2004), 54-58
3. Kayasü, S., Mimarlık ve Kadın Kimliği, 1. Baskı, Boyut Yayınevi, İstanbul, 2001
4. Greed, C., Davies, L., Brown, C., Dühr, S., 2002, Report on Gender Auditing and Mainstreaming Incorporating Case Studies and Pilots, www.rtpi.org.uk, 30 Aralık 2004
5. www.kurtuluscephesi.com/sozluk/tib.13.html, Tüm İktisatçılar Birliği-Türkiye'de kadının Sosyo-Ekonomik Durumu, 18 Haziran 2006
6. Gökkaya, Z., Türkiye'de Kadın ve Çevre, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999
7. Bilgin, N., Tarihsel Süreçte Dünyada Kadınların Durumu, <http://aile-hekimligi.uludag.edu.tr/2077-1.html>, 20 Aralık 2003
8. Bensadon, N., Başlangıçtan Günümüze Kadın Hakları, Çev: Tekeli, Ş., 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990
9. <http://www.subjektif.com/felsefe/devlet.htm>, Platon'un Devleti ve İyilik-Eğitim ve Toplumsal Tabakalaşma-Erkek ve Kadın.html, Platon'un Devleti ve İyilik, 18 Haziran 2006
10. www.bozkurtlar.net/modules.html, Eski Türklerde Kadın, 10 Mayıs 2006
11. Doğramacı, E., Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü, 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları-Doğuş Matbaacılık, Ankara, 1989
12. Göle, N., Modern Mahrem, 7. Baskı, Metis Yayınevi, İstanbul, 2001
13. <http://culturaldebates.com/yayinlar.asp>, Türk Kadın Hakları ve Eşitlik Tarihçesi, 18 Haziran 2006
14. Turnaz, Ş., Cumhuriyet Öncesi Türk Kadını (1839-1923), 2. Baskı, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi 4, Ankara, 1991
15. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, İstanbul, 1998
16. Avrupa Parlamentosu, Türkiye'de Kadınların Sosyal, Ekonomik ve Politik Hayattaki Rollerine Üzerine Rapor, 2004/2215, 10 Haziran 2005

18. Duby, G., Perrot, M., Çev: M, Fethi, A., Kadınların Tarihi-Rönesans ve Aydınlanma Çağı Paradoksları, 3. Cilt, 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2005
19. Duby, G., Perrot, Çev: M, Fethi, A., Kadınların Tarihi-Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı, 4. Cilt, 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2005
20. Duby, G., Perrot, Çev: M, Fethi, A., Kadınların Tarihi-Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru, 5. Cilt, 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2005
21. Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 3, İstanbul, 1997
22. Aydemir, Ş., “Planlama ve Planlama Türleri”, Aydemir, Aydemir, Ş., S. E., Beyazlı, D. Ş., Ökten, N., Öksüz, A. M., Sancar, C., Özyaba, M., Türk, Y. A., Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Akademi Kitapevi, Trabzon, 2004, 33-40
23. Öztürk, B., Fiziksel Ortam Oluşum Sürecinde Kentsel Tasarımın Rolünün Peyzaj Mimarlığı ile İlişkisi Çerçevesinde Değerlendirilmesi, I. Uluslar Arası Kentsel Tasarım Buluşması-Küreselleşme Sürecinde Kentsel Tasarım ve Yerel Özellikler, Eylül 2001, Bildiriler Kitabı, 296-304
24. Önal, Ş., Kentsel Tasarım Uygulamalarında Farklı Yaklaşımlar ve Ele Alışlar: İngiltere Örneği Üzerinde Bir İrdeleme, I. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi-Kentsel Tasarım Bir Tasarım Bütünü, Mayıs 1999, Bildiriler Kitabı, 324-340
25. Tekeli, İ., Modernite Aşılırken Kent Planlaması, 1. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2001
26. www.felsefeekibi.com/toplumsal+cinsiyet.htm, Cinsiyet (Toplumsal), 3 Haziran 2006
27. www.unhcr.org.tr/MK_TemelTanımlamalar.asp, Temel Tanımlamalar, 3 Haziran 2006
28. Alkan, A., Yerel Yönetimler ve Cinsiyet-Kadınların Kentte Görünmez Varlığı, 1. Baskı, Dipnot Yayınevi, Ankara, 2005
29. Reeves, D., Gender Equality and Plan Making – The Gender Mainstreaming Toolkit, www.rtpi.org.uk, 15 Ocak 2005
30. Hatt, P. K., Reis, A. R., Sjoberg, G., Haris, C. D., Ullman, E. L., Wirth, L., Fishman, R. Harvey, D., Reiner, T. A., Wilson, R. H., Mackenzie, S., Soja, E. W., 20. Yüzyılın Kenti, Çev: Duru, B., Alkan, A., 1. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara, 2002
31. www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality, Avrupa Konseyi, Cinsiyet Eşitliği Yaklaşımını Özümleme, 30 Mayıs 2006
32. KADER, Belediye Kadınlara da Hizmet Eder-Kadın Dostu Belediye Hizmetleri Ankara, 2006
33. Ekici, B., İngiltere’de Yerel Yönetimlerin Uyguladığı Başarı Ölçüm Sistemi ve Denetimi, Çağdaş Yerel Yönetimler, 13,6 (2004), 37-61

34. Aydemir, S, Aydemir, Ş., Avrupa Birliği'nde Mekansal Planlama ve Türkiye, 10. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi, İstanbul, 2002, Bildiriler Kitabı, 11-25
35. Türk, Y., Bütünleşik Kent Planlama ve Kentsel Tasarıma Yönelik Bir Yöntem, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2006
37. Greed, C., Overcoming the Factors Inhibiting the Mainstreaming of Gender into Spatial Planning Policy in the United Kingdom, Urban Studies, 42, 4 (2005), 719-749
38. www.ucanhaber.com.tr, AB ve Türkiye Kadın-Erkek Eşitliği Arasında, 20 Şubat 2005
39. www.rtpi.gov.uk, Practice Advice Note, No:12-Planning for Women, 10 Ocak 2005
40. School of Architecture, Planning&Landscape Global Urban Research Unit University of Newcastle (GURU), Electronic Working Paper No:2, Tyne, 20 Nisan 2005
41. www.die.gov.tr/tkba/u_sozlesmeler.htm, Uluslararası Sözleşmeler, 10 Nisan 2006
42. www.yerelnet.org.tr., Avrupa Kentli Hakları Deklerasyonu, 10 Aralık 2004
43. KADER, Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Raporu, 2006
44. www.unicef.org/turkey/gr/_ge21c.html, Eğitimin Toplumsal Cinsiyet açısından İncelenmesi, Türkiye 2003 (3), 15 Nisan 2006
45. Madanipour, A., Design of Urban Space-An Inquiry into a Socio-Spatial Process, 1. Baskı, Wiley and Sons Ltd., West Sussex, 1996
46. Kutlusan, C. T., With Women and Children in Mind, I. Uluslar Arası Kentsel Tasarım Buluşması-Küreselleşme Sürecinde Kentsel Tasarım ve Yerel Özellikler, Eylül 2001, Bildiriler Kitabı, 365-374
47. Ökten, N., Sancar, C., "Kentsel Donatılar-Ulaşım, Aydemir", Ş., Aydemir, S. E., Beyazlı, D. Ş., Ökten, N., Sancar, C., Öksüz, A. M., Özyaba, M., Türk, Y. A., Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Akademi Kitapevi, Trabzon, 2004, 141-188
48. Greed, C., Introducing Planning, 1. Baskı, Athlone Pres, London, 2000
49. Greed, C., Planning for Men and Women Too, Livable Environment & Architecture International Congress Natur-Cities-Architecture Sustainable Development, Temmuz 2003, Bildiriler Kitabı, 9-36
50. Commission of European Union-Equal Opportunitiesnit, European Charter for Women in the City, 1994
51. İnsan Hakları Derneği (İ. H. D.), Yaya Hakları Bildirgesi, Planlama, 1-2 (1990), 59-63

52. İnsan Hakları Derneği, Yaya Hakları Bildirgesi-Gerekçeli Uygulama Planı, Planlama, 1-2, (1990), 59-63
53. Kuntay, O., Yaya Mekanı, 1. Baskı, KTÜ. İnşaat Mimarlık Fakültesi Yayını, Trabzon, 1982
54. Ökten, N., “Kentsel Donatılar-Konut, Aydemir”, Ş., Aydemir, S. E., Beyazlı, D. Ş., Öksüz, A. M., Ökten, N., Sancar, C., Özyaba, M., Türk, Y. A., Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Akademi Kitapevi, Trabzon, 2004, 189-220
55. Giritlioğlu, C., Şehirselsel Mekan Ögeleri ve Tasarımı, 1. Baskı, İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul, 1991
56. Aydemir, S. E., “Kentsel Donatılar-Rekreasyon”, Aydemir, Ş., Aydemir, S., Beyazlı, D. Ş., Ökten, N., Öksüz, A. M., Sancar, C., Özyaba, M., Türk, Y. A., Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Akademi Kitapevi, Trabzon, 2004, 285-338
57. D. P. T., Doğu Karadeniz Nitelikli Konut Araştırması, Yayın No: D.P.T. 91.112.002.2, Aydemir, S. E., Ökten, N., Öksüz, A. M., Konut Alanı Donatı Standartları, Cilt 1, Ankara
58. www.rtp1.gov.uk, On-Our Strategy for Progressing Gender Equality, 13 Mart 2006
59. Greed, C., Roberts, M., Introducing Urban Desing, Birinci Baskı, Longmen Singapore Publisher, Singapore, 1998
60. Bell, W., Women and Community Safety, www.aic.gov.qa/conference/urban/bell, 30 Mart 2006
61. http://www.pps.org/info/desing/toronto_safety_2, Key Factors in Planning, Desing and Maintaining Safer Parks, 25 Mayıs 2006
62. Ökten, N., “Kentsel Donatılar-Sağlık, Aydemir”, Ş., Aydemir, S. E., Beyazlı, D. Ş., Öksüz, A. M., Ökten, N., Sancar, C., Özyaba, M., Türk, Y. A., Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Akademi Kitapevi, Trabzon, 2004, 281-284
63. Sancar, C., “Kentsel Donatılar-Kültür ve Eğlence”, Aydemir, Ş., Aydemir, S. E., Beyazlı, D. Ş., Ökten, N., Sancar, C., Öksüz, A. M., Sancar, C., Özyaba, M., Türk, Y. A., Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Akademi Kitapevi, Trabzon, 2004, 267-280
64. Aydemir, Ş., “Ticaret ve Hizmet Merkezleri”, Aydemir, Ş., Aydemir, S. E., Beyazlı, D. Ş., Ökten, N., Öksüz, A. M., Sancar, C., Özyaba, M., Türk, Y. A., Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Akademi Kitapevi, Trabzon, 2004, 221-250
65. D.İ.E. Genel Nüfus Sayımı-Nüfus Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (22.10.2000)-Trabzon, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Yayın No:2688, Ankara, 2002

66. D.İ.E. Genel Nüfus Sayımı-Nüfus Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (22.10.2000)- Trabzon Mahallelerdeki Kadın Nüfusu Soyo-Kültürel ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara
67. Balcı, A., Sosyal Bilimlerde Araştırma-Yöntem, Teknik ve İlkeler, 3. Baskı, Öncü Basımevi, Ankara, 2001
68. www.felsefeekibi.com/dergisi/s4_y2.html, Maslow ve Holistik Kuram, 13 Temmuz 2006

EKLER

EK 1. 18 YAŞ VE ÜSTÜ KADINLARIN KONUT YAKIN ÇEVRESİ ve KENT MERKEZİ KAMUSAL MEKANLARDA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR ve BEKLENTİLERİNİ SAPTAMAK İÇİN DÜZENLENEN ANKET FORMU

Anket No:.....

Mahalle Adı:.....

1. BÖLÜM: DEMOGRAFİK YAPI

1- Yaşınız:.....

2- Medeni durumunuz

Bekar Evli Dul/Boşanmış Evli ama ayrı yaşıyor

3- En son mezun olduğunuz okul

Okur yazar değil Okur yazar İlkokul Ortaokul
 Lise ve dengi meslek okulu Üniversite Yüksek Lisans Doktora

4- Aileniz kimlerden oluşuyor ?

Anne Baba Çocuk..... Büyükanne
 Büyükbaba Amca/Dayı Teyze/Hala Diğer.....

2. BÖLÜM: KENTSEL MEKANDAN BEKLENTİLER ve KARŞILAŞILAN SORUNLAR

*Denek nasıl bir konutta yaşıyor?

Bina toplam kat sayısı..... Kaçınıcı katta yaşıyor.....

Müstakil konut Apartman Az Katlı Site Çok Katlı Site

1- Konut durumunuz? Kendimize ait Kira Lojman Diğer.....

2- Kaç yıldır bu mahallede yaşıyorsunuz?

3- Neden bu mahallede oturmayı tercih ediyorsunuz?.....

4- Trabzon'da yaşamak istediğiniz yer neresidir? Nedenini de belirtiniz.

5- Konut yakın çevrenizde kendinizi güvende hissediyor musunuz?

Evet

Hayır Neden.....

6- Komşularınızla en sık nerede görüşürsünüz?

Kapı önünde Evlerde Yakındaki parkta Görüşmem

7- Konut yakın çevrenizde sosyal aktiviteler yapılır mı? (Kermes, vb.)

Evet

Hayır Neden.....

8- Konutunuzun yakın çevresinde çocuk parkı var mı? Evet Hayır

9- Bu parklara çocuğunuzu gönderiyor musunuz?

Evet

Hayır Neden.....

10- Konut yakın çevrenizde, aşağıdaki kentsel donatılar açısından değerlendiriniz.

	Çok Kötü	Kötü	Orta	İyi	Çok İyi
Eğitim (uzaklık açısından)					
Rekreasyon					
Ticaret					
Sağlık					
Ulaşım					
Alt yapı hizmetleri (su, kanalizasyon, vb.)					
Diğer					

- 11- Aylık sabit bir geliriniz var mı? Evet Hayır Eşimden alıyorum Diğer.....
- 12- Ücret karşılığı yaptığımız son iş nedir (Halen yapmakta olduğunuz da dahil)?
.....
- 13- Ailenizin aylık net geliriniz konusunda ortalama bir rakam verebilir misiniz?
- 14- Çalışan ve çocuklu bir bayan iseniz çocuklarınıza kim bakıyor?
Kendim Evde bakıcı Ailem Kreş Komşu Diğer
- 15- Yetenek ve becerilerinize uygun iş olsa yarı zamanlı mı, tam zamanlı mı çalışmak isterdiniz?
Tam zamanlı Yarı Zamanlı İstemezdim
- 16- Beceri kazanmak, kendinizi geliştirmek ve boş zamanlarınızı değerlendirmek için herhangi bir faaliyete (kurs, ..vb.) bulunuyor musunuz? Evet Hayır İsterim
- 17-Arabanız var mı? Evet Hayır
- 18- 16. sorunun cevabı evet ise en çok kim kullanıyor? Eşim Babam Kendim Erkek çocuklarım Kız çocuklarım
- 19- Kent içi seyahatlerinizde kullandığımız ulaşım türlerinden ilk üçünü sıralayınız.
Yaya Özel araç Toplu taşıma Minibüs Taksi Diğer

20- Toplu taşıma kullanımı ile ilgili aşağıda belirtilen konuları kent genelini düşünerek değerlendiriniz.

	Çok Kötü	Kötü	Orta	İyi	Çok İyi
Toplu taşıma durağına erişim (uzak-yakın)					
Durakların fiziksel durumu (oturak, aydınlatma, vb.)					
Toplu taşıma sefer sıklığı ve düzenliliği					
Toplu taşıma seyahat konforu (kalabalık, vb.)					
Diğer					

21- Belirtilen çevre elemanlarını konut yakın çevreniz ve kent merkezine göre ayrı ayrı değerlendiriniz?

	Çok Kötü		Kötü		Orta		İyi		Çok İyi	
	Kent	Kon.	Kent	Kon.	Kent	Kon.	Kent	Kon.	Kent	Kon.
Yollardaki merdivenler										
Yollardaki rampalar										
Zemin kaplamalarının niteliği (kayganlık, vb.)										
Zemin düzensizliği (çukurlar, tesisat kapakları, vb.)										
İklim koşullarından (yağmur, güneş) korunaklı alanlar										
Sokak ve caddelerde aydınlatma										
Mekanların temizliği ve bakımı (çöp, vb.)										
Kaldırımların genişliği										
Alışveriş sokaklarının genişliği										
Çevrenizdeki taşıt yoğunluğu (Küçük çocuğu/bebeği olanlara sorulacak) yaya mekanlarını değerlendiriniz.										
Diğer										

22- Yolda karşıdan karşıya geçerken alt veya üst geçitten hangisini kullanmayı tercih edersiniz?

- Alt geçit Neden.....
- Üst geçit Neden.....

23-Herhangi bir sporla ilgileniyor musunuz?.....

24-İmkânınız olsa yapmak istediğiniz spor türlerinden ilk üçünü sıralayınız.

- 1-..... 2-..... 3-.....

25-Aşağıda belirtilen etkinlikleri hangi sıklıkla yaparsınız?

	Haftada bir	Haftada birkaç kez	Ayda bir	Ayda birkaç kez	Nadiren	Hiç
Sinemaya/teyatroya gitmek						
Konsere gitmek						
Kermese gitmek						
Diğer						

26-Piknik alanlarında diğer insanların size yakın oturmasından rahatsız olur musunuz?

Evet Neden.....

Hayır Yorumsuz

27-Kent merkezi dışındaki alışveriş mekanlarına rahat gidebiliyor musunuz? Evet Hayır

28-Kent merkezine gittiğinizde araç trafiğinden rahatsız oluyor musunuz? Evet Hayır

29-Kent merkezini günün her saatinde rahat kullanabiliyor musunuz?

Evet

Hayır Neden.....

30-Kent merkezinde ücretsiz, halka açık kültürel etkinlikler (konser, sokak gösterileri, vb.) düzenlenmesini ister misiniz? Evet Hayır

31-Aşağıdaki belirtilen durumlarda tek başına iseniz kendinizi nasıl hissedersiniz?

	Korkarım	Korkmam
Akşam saatlerinde kent merkezini kullanmak		
Bakımsız, kötü çevreleri kullanmak		
Kamusal tuvaletleri kullanmak		
Telefon kulübelelerini kullanmak		
Sokakta sahipsiz bir hayvanla karşılaşmak		
Özellikle akşam saatlerinde ve gece toplu taşıma kullanmak		
Özellikle akşam saatlerinde duraklarda beklemek		
Çok katlı otoparkları kullanmak		
Alt geçitleri kullanmak		
Bilmediğiniz bir yerde kıvrımlı, çıkmaz sokakları kullanmak		
Yoğun ağaç ve bitkilendirme olan mekanları تنها saatlerde kullanmak		
Diğer		

32-Kentsel mekanlarda (konut yakın çevreniz de dahil) düzenli dolaşan polis, güvenlik elemanı var mı?

Evet Hayır İsterdim İstemem

33-Trabzon merkezde kendinizi güvende hissediyor musunuz?

Evet

Hayır Neden.....

34-Kent merkezinde aşağıda belirtilen mekanlarda kendinizi güvende hissettiğiniz noktaları/alanları belirtiniz.

Tanjant Yolu

Uzun Sokak

Maraş Caddesi.....

Kunduracılar Caddesi

Sahildeki parkalar

35- Aşağıdaki kentsel donatıları yeterlilikleri ve kullanım kolaylıkları açısından değerlendiriniz.

	Yetersiz	Yeterli	Rahat Kullanamıyorum	Yorumsuz	Rahat Kullanıyorum
Telefon kabinleri					
Kamusal tuvaletlerdeki bayan kabinleri					
Oturma- dinlenme yeri					
Yollardaki alt ve üst geçitler					
Diğer					

36- Trabzon’da ve konut yakın çevrenizde yapılacak olan herhangi bir çalışmaya (çevre düzenlemesi, vb.) katılmak, fikirlerinizi ve taleplerinizi belirtmek ister misiniz?

Evet Yorumsuz

Hayır Neden.....

37- Herhangi bir sivil toplum örgütü veya derneğe üye misiniz?

Evet Hayır

38- Kentsel mekanların kullanımında aşağıda belirtilen durumlar sizi nasıl etkiler?

	Çok Etkiler	Etkiler	Orta	Etkilemez	Hiç Etkilemez
Ailenin izin vermemesi					
Toplumsal baskı, çekince					
Ekonomik durumun					
Çocuk, yaşlı, vb. bakım sorumluluğu					
Ev işlerine harcanan zaman					
Mekanların uzak oluşu					
Toplu taşıma seferlerinin olmayışı					
Kendimize uygun mekanların yetersizliği					
Diğer					

39- Size göre, Trabzon’daki kadın sorunlarından en önemli üç tanesini sıralayınız.

1-

2-

3-

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Trabzon'da doğdu. İlk ve ortaokul eğitimini Trabzon'da tamamlayıp, 1999 yılında Trabzon Lisesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde başladığı lisans eğitimini, 2003 yılında fakülte ikincisi ve bölüm birincisi olarak tamamladı.

2002 yılında Türk Serbest Mimarlar Müşavirler Derneği'nin Mimarlık 3. sınıf öğrencileri arasında düzenlediği yarışmada "Jüri Özel Ödülü" aldı.

2003 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladı. Aynı bölüme 2005 yılında araştırma görevlisi olarak atandı.

Halen aynı bölümde akademik çalışmaları sürmekte olup, İngilizce bilmektedir.